

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Duchovní rytířské řády na území Českých zemí
do 1. čtvrtiny 14. století.**

Iveta Petrlová

Bakalářská práce

2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Iveta Petřlová**
Osobní číslo: **H09564**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Duchovní rytířské řády na území Českých zemí do 1. čtvrtiny 14. století.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se pokusí srovnat původní ideje, které stály u zrodu rytířských řádů, s jejich reálným naplněním v českém prostředí ve vrcholném středověku. Bude sledovat podporu, které se řády těšily v našich zemích, pokusí se definovat, z jakých společenských vrstev pocházeli jejich členové a sympatizanti. Zvláštní akcent bude věnován templářskému řádu, zejména období jeho zrušení.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

L. Jan, Hodnostáři rytířských řádů na dvorech posledních Přemyslovců. HaG 32, 1999, č. 1-2. D. Malaťák, Pražský rukopis templářské řehole. Studie o rukopisech 33, 1999. L. Jan, Čeští a moravští šlechtici jako podporovatelé a členové rytířských duchovních řádů. In: In Omnibus caritas, 2002. F. Skřivánek, Templáři v zemích koruny české ve světle našich archivních pramenů, 2005. J. Melichar, Templáři v zemích českých králů. J. Melichar, Tajemství tzv. Pražského rukopisu templářské řehole, HaG 42, 2009. T. Durdík, České komendy a hrady rytířských řádů, MaVP 35/105, 1997. T. Durdík, Komendy a hrady řádu německých rytířů v Čechách, MaVP 38/108, 2000. M. Skopal, Založení komendy johanitů na Malé Straně. Příspěvek k otázce příchodu řádu do Čech, PSH 26, 1993. Bernard of Clairvaux, De laude novae militiae(1128-1131).

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Kateřina Čadková, Ph.D.
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 6. 2013

Iveta Petřlová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Kateřině Čadkové, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce, také za poskytnuté informace a konzultace, které byly nezbytné pro její vypracování. V neposlední řadě bych ráda vyjádřila vděčnost své rodině za podporu a trpělivost během mého studia.

ANOTACE

Tato bakalářská práce je zaměřena na srovnání původních idejí, které stály u zrodu rytířských řádů, s jejich reálným naplněním v českém prostředí ve vrcholném středověku. Práce má seznámit čtenáře s tím, jak se odlišoval život rytířských řádů v jejich domácím prostředí od jejich působení v Českých zemích. Práce se věnuje převážně Templářskému řádu a tomu jaká byla jejich primární činnost v Čechách a na Moravě a jak korespondovala s jejich původním zaměřením. Práce se zabývá také obdobím zrušení řádu a tomu, jak se odlišoval tento proces v Českých zemích od ostatních zemí Evropy, zejména Francie.

KLÍČOVÁ SLOVA

rytířské řády, ideje rytířských řádů, rytířské řády v Čechách a na Moravě, řád Templářů, působení Templářů, zrušení Templářů

TITLE

Clerical Knightly Orders in the Territory of the Czech Lands till the 1st Quarter of the 14 th Century.

ANNOTATION

This bachelor thesis is focused on the comparison of the original ideas which stood at the birth of the Order of Knighthood with their real fulfilment in the Czech surroundings in the Middle Ages. This thesis introduces the reader to how was life of the Orders of Knighthood different in their home environment from their activities in the Czech lands. The thesis focuses mainly on the Order of the Temple and their primary activity in Bohemia and Moravia and how it corresponded with their original focus. The work also deals with the period of canceling the order and how this process distinguished in the Czech lands from other European countries, especially France.

KEYWORDS

Orders of Knighthood, ideas of the Knightly Orders, Orders of Knighthood in Bohemia and Moravia, Order of the Temple, activity of the Knights Templar, dissolution of Templars

OBSAH

Úvod	11
1 Charakteristika řádů a jejich původní poslání	14
1.1 Řád Templářů.....	15
1.1.1 Organizace řádu.....	18
1.1.2 Řeholní pravidla	19
1.1.3 Působení Templářů ve Svaté zemi a uplatnění po pádu Akkonu.....	25
1.2 Řád Johanitů.....	28
1.3 Řád Německých rytířů	29
2 Působení řádu templářů v českých zemích.....	31
2.1 Řádová organizace v našich zemích.....	33
2.2 Komendy a ostatní majetky řádu, jejich donátoři, využití a hospodaření	35
2.2.1 Hlavní komendy a přilehlé statky v Čechách	36
2.2.2 Ostatní doložené a další potenciální majetky v Čechách.....	39
2.2.3 Hlavní komendy a přilehlé statky na Moravě	41
2.2.4 Ostatní doložené a další potenciální majetky na Moravě	46
2.3 Členové řádu v Čechách a na Moravě.....	50
2.4 Ostatní rytířské řády	53
2.4.1 Řád Johanitů	53
2.4.2 Řád Německých rytířů.....	55
3 Porovnání původního poslání templářů s jeho uplatněním v českých zemích.....	58
3.1 Správa špitálů.....	59
3.2 Převažující uplatnění Templářů ve srovnání se svatou zemí	62
3.3 Porovnání s možnostmi dalších Rytířských řádů	64
4 Zrušení řádu templářů a průběh v českých zemích	66
4.1 Zrušení řádu Templářů.....	66
4.2 Další evropské země	69
4.3 Svátá říše římská	71
4.3.1 Čechy a Morava.....	72
4.3.2 Jaký byl další osud templářských majetků v Českých zemích	75

Doslov: Řád rytířů Kristových	81
Závěr	83
Resumé	85
Použité prameny a literatura	86
Přílohy	93

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obr. 1: Mapa křižáckého Jeruzaléma ve 12. století	14
Obr. 2: Erb řádu Templářů.....	15
Obr. 3: Řádové domy a hrady na Západě do roku 1150	17
Obr. 4: Pečeť Templářů – Avers a revers pečetě z roku 1186.....	20
Obr. 5: Odívání Templářů – Domácí hábity a válečný oděv	23
Obr. 6: Templář v útoku	25
Obr. 7: Erb Johanitů.....	28
Obr. 8: Znak Německých rytířů	29
Obr. 9: Mapa zemí pod vládou Václava II. a Václava III. na počátku 14. století	33
Obr. 10: Pečetě – Pečeť Čejkovické komendy a pečetě komtura Ekka.....	34
Obr. 11: Kostel sv. Vavřince – dnešní podoba a původní podoba.....	36
Obr. 12: Katastr obce Čejkovice – Tvrz Čejkovice	41
Obr. 13: Vozka s dřevěnými sudy vína.....	42
Obr. 14: Rekonstrukce hradu Friendsberk	47
Obr. 15: Templářský rytíř	58
Obr. 16: Znak Čejkovic	62
Obr. 17: Malba komendy Templářů v Uhříněvsi z roku 1960.....	63
Obr. 18: Bronzový žeton z 12. století, který sloužil jako obdoba cestovních šeků	66
Obr. 19: Proces s Templáři – Iluminace upálení Templářů.....	67
Obr. 20: Poslední Velmistr Jacquese de Molay	68
Obr. 21: Templářský hrad v portugalském Tomaru	70
Obr. 22: Insignie řádu rytířů Kristových	81

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

CDB - Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

CDM - Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

CDS - Codex diplomaticus Silesiae

MVB-TP - Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia; Tomus prodromus

NA - Národní archiv

RBM - Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

ÚVOD

Hlavním cílem této práce je seznámit čtenáře s tím, jak se odlišoval život rytířských řádů v jejich domácím prostředí od jejich působení v Českých zemích. Nejvýznamnější rytířské duchovní řády, a to řád Templářů, řád Německých rytířů a řád Johanitů, se kromě svého poslání ve Svaté zemi rozšířily po celé Evropě a postupně se usadily i v našich zemích. V jednotlivých kapitolách se zaměřím především na řád Templářů a budu se snažit zmapovat jejich dějiny se zaměřením na Země Koruny české, konkrétně na České království a Moravské markrabství, a porovnat původní ideje a poslání řádu s jejich reálným naplněním v českém prostředí, kromě toho i na jejich diplomatické a politické aktivity a vliv v zemi. Dále se zaměřím na proces s Templáři v Českých zemích a na to jak se odlišoval od ostatních Evropských zemí, zejména od Francie. Mnoho historických publikací se zabývá hlavně obecnými dějinami buď v Svaté zemi a Evropě nebo v Českých zemích. Jak se působení v daných zemích lišilo, zůstává prozatím málo prozkoumaným tématem. Pokusím se objasnit, jaká byla primární činnost v Čechách a na Moravě a jak korespondovala s původním zaměřením řádu.

Proto budu sledovat sociální zázemí řádu, kdo byli hlavní donátoři, sympatizanti a podporovatelé řádu, popřípadě kdo se mohl stát jejich členem. Dále se budu zabývat motivy, které donátory, podporovatele i členy k jejich počínání vedly. Pozornost budu věnovat i majetkovým poměrům řádu, především komendám a tomu, jak se dostaly do správy či vlastnictví řádu, k jakým účelům jednotlivé komendy sloužily a jaký byl jejich další osud po zrušení řádu v Českých zemích. Dalším hlediskem bude porovnání života řádu Templářů s dalšími významnými rytířskými řády, které působily v našich zemích, a to s řádem Německých rytířů a řádem Johanitů.

Z pramenů v práci především využiji dobové listiny týkající se správy a hospodaření majetků řádu, běžného života Templářů, ale také následného zrušení řádu a převedení majetků na řád Johanitů. Listiny jsou dostupné z edic *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (CDB III). Ed. KRISTEN Zdeněk, *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM III, IV, XV). Ed. BOČEK Antonín a BRETHOLZ Bertold, *Codex diplomaticus Silesiae* (CDS XVI), *Monumenta Vaticana res gestas bohemicas*

illustrantia; Tomus prodromus (MVB-TP). Ed. HLADÍKOVÁ, Zdeňka, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (RBM II a III). Ed. EMLER, J.

Dále využijí edici *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně*. Ed. NOVÁK J. B., nebo listiny z Národního archivu z *fondu Maltézských rytířů*. Ed. BERÁNEK, Karel a UHLÍŘOVÁ, Věra., nebo z fondu *Archivu českých klášterů zrušených za Josefa II.* Ed. PRAŽÁK, Jiří aj. Edicí listin se zabýval také Jaroslav MELICHAR. Ten ve své knize *Templáři v zemích českých králů: Čechy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí řádu toho slavného*, přeložil nebo obsahově shrnul nejdůležitější listiny řádu Templářů.

Také využijí záznamy z některých kronik, hlavně *Kroniku Českou* od Václava Hájka z Libočan, *Zbraslavskou kroniku* nebo kroniku *Pokračovatelé Kosmovi*. Mezi další prameny, ze kterých budu čerpat, patří *řehole Benediktova* a především latinská a česká edice *regule Templářského řádu*. Edice je součástí studií *Tajemství tzv. Pražského rukopisu templářské řehole* od Jaroslava MELICHARA a *Pražský rukopis templářské řehole* od Malatáka DEMETERA. Nebo také spis *De laude novae militiae* od Bernarda z Clairvaux, které řeší pravidla chování řádů a jejich poslání. Rukopisy templářské řehole zabývá také Simonetta CERRINIOVÁ.

Z odborné literatury využijí knihy zabývající se jednotlivými řády a především širokou škálu článků a dalších publikací, které řeší dílčí problémy dané tematiky, jako je špitální činnost, šlechtická a panovnická podpora nebo svazky se svatou zemí.

Mezi hlavní tituly, které se týkají všeobecných dějin rytířských řádů obecně, ale také jejich působení v Českých zemích patří tato díla: *Noví rytíři a Proces s templáři* od Malcolma BARBERA, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl: Řády rytířské a křížovníci a Suverénní řád maltézských rytířů v historii a současnosti* od Milana BUBNA, *Řád maltézských rytířů: z Palestiny na Via Condotti* od Jiřího POŘÍZKY, *Templáři* od Barbary FRALEOVÉ, *Encyklopedie moravských a slezských klášterů* od Dušana FOLTÝNA, *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik* od Věry HROCHOVÉ, *Svaté války: dějiny křížových výprav* od Christophra TYERMANA, dvě díla od Jaroslava MELICHARA *Templáři v zemích českých králů*, první je zaměřená na České království a druhá na Moravské markrabství,

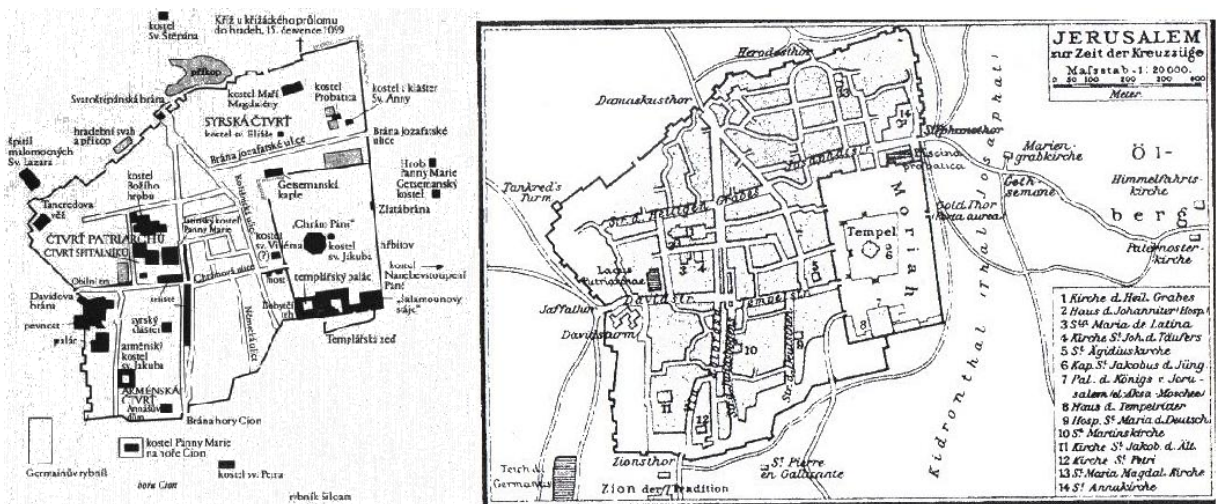
Čejkovice 1248-1998 od Libora JANA a Václava ŠTĚPÁNKA, *Templáři v zemích koruny české ve světle našich archivních pramenů* od Františka SKŘIVÁNKA, *Dějiny templářského řádu: První duchovně rytířský řád v zrcadle času* od Marvyna STERNECKA, nebo *Templáři* od Paula P. READA.

Co se týče panovnické či šlechtické podpory a preferencí jednotlivých rytířských řádů využiji převážně články od Libora JANA, který se danou problematikou zabývá. Články jsou však převážně zaměřeny na Johanitský řád a řád Německých rytířů. Templáři jsou v těchto studiích zmíněni pouze okrajově. Vývoji špitálů a péče o chudé a nemocné se věnují Marie BLÁHOVÁ, Bohuslav ROUČKA, Rostislav NOVÝ nebo Petr SVOBODNÝ a Ludmila HLAVÁČKOVÁ. Podle těchto publikací se pokusím nastínit uplatnění rytířských řádů v této činnosti.

1 CHARAKTERISTIKA ŘÁDŮ A JEJICH PŮVODNÍ POSLÁNÍ

Ve dvanáctém století byl založen rytířský duchovní řád Templářů. Templáři byli prvním řádem, který spojoval duchovní život s rytířskou funkcí. Templáři se postupně stali privilegovaným vojenským sborem, který se rozšířil po celé Evropě a byl jedním z nejmocnějších řádů své doby. Jaké byly okolnosti založení takového řádu a za jakým účelem byl řád zřízen a také kdo byli jeho následovníci, pojednává tato kapitola.

Obr. 1: Mapa křižáckého Jeruzaléma ve 12. století

Zdroje: MELICHAR, J., *Čechy*, s. 148.; SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 3.

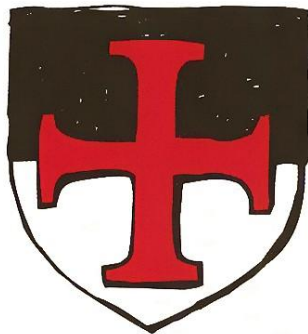
Vznik rytířských řádů byl jedním z hlavních důsledků křižových výprav. První křižová výprava z let 1096-1099 byla vyhlášena roku 1095 na Clermontském koncilu papežem Urbanem II. a směřovala do Svaté země za znovudobytím Božího hrobu od muslimů. Výprava se skládala ze dvou rozdílných skupin. Z vojensky nezkušených a nevzdělaných chudáků a šlechticů, které vedl kazatel Petr Poustevník a až v další fázi se vydala na cestu rytířská vojska, kde se prosadily šlechtické profesionálně vedené armády. Jejich veliteli byli především francouzští a normanští velmoži, kteří se na přelomu let 1096-1097 dostali do Konstantinopole, mezi nimi i vojsko z Lotrinska, které vedli bratři z rodu hrabat z Boulogne, hlavně dolnolotrinský vévoda Godefroi

z Bouillonu, který k sobě přitáhl stoupence z celé severní Francie. Nakonec bylo město Jeruzalém 15. července 1099 dobyto a Boží hrob se dostal zpět do rukou křesťanů.¹

Pouze někteří křižáci zůstali ve Svaté zemi a zakládali na dobytém území křižácké státy, které se postupně formovaly a upevňovaly v boji s muslimským nepřítelem. Jedním z těchto států bylo Jeruzalémské království, v jehož čele stanul Godefroi z Bouillonu s titulem Ochránce Svatého hrobu.² Teprve po Godefroyovi se stal jeruzalémským králem roku 1100 jeho bratr Balduin z Edessy. V Edese se po něm hrabětem stal jeho bratranec, který byl od roku 1118 Jeruzalémského království jako Balduin II.³

1.1 Řád Templářů

Obr. 2: Erb řádu Templářů

Zdroj: MELICHAR, J., *Čechy*, s. 30.

Původ řádu Templářů byl spojen s posláním chránit a doprovázet neozbrojené poutníky ve Svaté zemi. Jeho prvotní poslání Templářů spočívalo v tom, že ručili za bezpečnost poutníků na veřejných cestách z přístavu Jaffa do Jeruzaléma. Postupně řád nabíral na síle a k původní funkci přibyla ochrana celého nově založeného Jeruzalémského království proti nepřátelským muslimům. Postupně narůstal počet poutníků, kteří mířili k svatému hrobu, ale cesty k němu nebyly v království ani okolí Jeruzaléma bezpečné. Na poutníky číhalo nebezpečí v podobě lupičů, kteří zabíjeli a okrádali poutníky.⁴

¹ TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Přeložil: KASL, Jiří aj. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 35-165. ISBN 978-80-7422-091-3.

² HROCHOVÁ, Věra. *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 69. Knižnice všeobecného vzdělání mládeže. Horizont.

³ TYERMAN, Ch., *Svaté války*, s. 201-205.

⁴ BARBER, Malcolm. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*. Přeložil: KASL, Jiří. Praha: Argo, 2006, s. 14-15. Každodenní život, sv. 30. ISBN: 80-7203-764-1.

Řád se postupně vyvinul z kněží latinské konfese, kterým po dobytí Svatého města připadla Bazilika svatého hrobu. Latinští kněží byli roku 1114 reformováni patriarchou Arnulfem z Chocques v kanovníky, kteří se řídili řeholí sv. Augusta. Tito kanovníci začali být nazýváni kanovníky Templu. Kostely přijímaly křesťany, co se zavázali žít s řeholníky dle jejich pravidel, ale nepřijali mnišský způsob života, jelikož chtěli nadále zůstat členy vojenské aristokracie. Tak tu vzniklo laické bratrstvo, ke kterému patřil i Hugo z Payen s několika svými druhy z řad rytířů. Ten se roku 1105 rozjel do Svaté země v průvodu hraběte z Champagne, znovu se pak vydal do Jeruzaléma roku 1114.⁵

Roku 1119 pobouřil křesťany na Východě otřesný masakr poutníků v blízkosti řeky Jordánu. Zvěsti o tomto incidentu se dostaly až do Evropy. Balduin II dále zaslal mezi křesťany výzvu, že Svatá země potřebuje založit společenství na ochranu poutníků z Evropy a křesťanského obyvatelstva. Laické bratrstvo pod vedením Huga z Payns roku 1120 před jeruzalémským patriarchou složilo v chrámu Božího hrobu slib čistoty, poslušnosti a chudoby. Tímto momentem se bratrstvo dostává do povědomí lidu a začíná nabývat na váženosti. Balduin II. vyhrazuje společenství k využití svůj palác, který stál na ruinách bývalého Šalamounova chrámu. Toto bratrstvo se začalo nazývat „*Chudí rytíři Kristovi z Templu na troskách chrámu Šalamounova v Jeruzalémě*.“ Podle Chrámu – Templu se zkráceně nazývali „*Templáři*“. Již od svého počátku byl řád v přízni krále, patriarchy ale i významných poutníků jako Fulko V. z Anjou, který se stane dalším z jeruzalémských králů, nebo Hugo I. z Champagne.⁶

Řád se stal hlavní silou v boji proti nevěřícím ve Svaté zemi i v Evropě, jako profesní organizované jednotky neměli Templáři ve své době konkurenci. Unikátnost řádu dokazuje i to, že k jeho stvrzení byl dokonce svolán církevní koncil v Troyes v lednu 1129. Oficiální regule řádu byla převážně sestavena opatem cisterciáckého kláštera sv. Bernarda z Clairvaux, který na podporu Templářů sepsal i dílo „*De laude novae militiae*“. Papež Templářům stanovil i zvláštní oděv a to bílé roucho. Ten byl později doplněn červeným heraldickým křížem na znamení prolité krve a také jako symbol prvních křižáků. Tento symbol se objevoval i na znaku řádu. Postupným vývojem se

⁵ FRALEOVÁ, Barbara. *Templáři*. Přeložil: PROKOP, Josef. Praha: Argo, 2009, s. 35-37. ISBN: 978-80-257-0173-7.

⁶ BARBER, M., *Nový rytíři*, s. 18-23.; FRALEOVÁ, B., *Templáři*, s. 35-37.

změnil v typický templářský tlapatý kříž. Již roku 1139 jim papež Innocenc II. v bule „*Omne datum optimum*“, ve které řád podřídil výhradně Svatému stolci, definoval poslání bojovat proti nevěřícím a řádu uděluje výsadní privilegia. Řád osvobozuje od placení desátků, cel a dalších dávek. Řád v průběhu 12. století nabýval na velikosti i důležitosti. Už za prvních velmistřů si začal řád budovat provincie po celé Evropě.⁷

Obr. 3: Řádové domy a hrady na Západě do roku 1150

Zdroj: BARBER, M., *Nový rytíři*, s. 32.

⁷ BARBER, M., *Nový rytíři*, s. 18-45.; FRALEOVÁ, B., *Templáři*, s. 59-84.

1.1.1 Organizace řádu

Vrchní moc měl v ruce velmistr jako nejvyšší představený řádu a také tzv. generální kapitula, kterou tvořili členové stálého orgánu tzv. konventu (senešal, maršál a přední bratři svatého Království jeruzalémského) a přední bratři z provincií. Generální kapitula se shromažďovala ojediněle, namísto ní většinou velmistr svolával konvent. Konventy a kapituly byly tvořeny i v provinciích.⁸

Velmistr byl volen a měl rozsáhlé pravomoce. Jeho pobočníkem a zástupcem byl senešal. Dalšími vysokými představiteli byli správce řádové pokladny a vizitátor. Ve válečných záležitostech velmistřovi podléhal maršál se svými pobočníky, podmaršály, praporečnickem, komturem přístavu akkonského a také turkopolierem (velitel lehké jízdy vyzbrojené luky). Územně je pak řád členěn také do skupin. V dílčích provinciích velmistřovi podléhali velkopreceptoři, kteří spravovali tyto územní celky. Menší území v provinciích pak měl na starosti zemský mistr (komtur, preceptor). U převorství pak převor, který byl představeným klášterů, které se zabývaly především špitální činností. Představeným jednotlivých komend je komtur.⁹

Templáři se dělili do několika skupin. Privilegovanou třídou byli bratři rytíři, elitní těžkooděná jízda, kterou tvořili výhradně šlechtici. Ti se dále rozlišovali na rytíře mnichy, kteří skládali věčné sliby a rytíře laiky, kteří sloužili pouze dočasně. Rytíři nosili bílý plášť, který byl později doplněn červeným křížem. Z jejich řad se také volil velmistr a pouze oni mohli zastávat vysoké řádové funkce. Druhou skupinu tvořili bratři sloužící, tedy seržanti a zbrojnoši. Ti pocházeli z nižších společenských vrstev a tvořili především pěchotu. Nosili černý nebo hnědý šat. Do této skupiny spadala podskupina vykonávající řemeslné a úřednické práce (řemeslníci, úředníci, kováři, ševci, krejčí, aj.) Později k nim patřili také tzv. turkopolíři – lehká jízda tvořena místním obyvatelstvem.

⁸ FRALEOVÁ, B., *Templáři*, s. 74-77.; MELICHAR, Jaroslav. *Templáři v zemích českých králů: Morava, Slezsko, Lužice, Rakousy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí dějin řádu toho slavného*. Beroun: MH, 2010, s. 15-16. ISBN: 978-80-86720-49-4.

⁹ BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl: Řády rytířské a křížovníci*. Praha: Libri, 2002, s. 57-58. ISBN: 80-7277-084-5.; FRALEOVÁ, B., *Templáři*, s. 74-77.; MELICHAR, J., *Morava*, s. 15-16.

Poslední skupina byla tvořena bratry kaplany a kleriky, ti zajišťovali duchovní život a špitální služby. Klerici a kaplani se odívali do černého oděvu s červeným křížem.¹⁰

Časem bylo zavedeno ještě tzv. čestné členství, pro významné podporovatele řádu, toto čestné členství se týkalo i dam. Do řádu mohli kandidáti vstupovat natrvalo složením slavnostního slibu, jako zůstávající bratří, nebo pouze na určitý čas, což bylo tzv. přidružené členství, takto mohli do řádu vstupovat i ženatí. Ti neskládali slavné sliby.¹¹

1.1.2 Řeholní pravidla

První řeholi vypracoval pro templáře svatý Bernard. Ten ustanovil 72 článků, kterými vymezil povinnosti a zákazy týkající se mnichů tohoto řádu. Opisem této původní regule je i tzv. „*Pražský rukopis templářské řehole*“, který je uložen v národní knihovně pod signaturou ORST XXIII G 66. V této práci využiji jeho edicí. Regule ještě s pojednáním „*De laude novae militiae*“ také od sv. Bernarda specifikují život v řádu.

Templářům jako rytířskému řádu nestačilo, aby jejich regule zahrnovaly pouze běžný řeholní život. Bylo nutné zahrnout i specifika týkající se vojenství, jako výcvik, boj, cestování atd. Hlavním iniciátorem řehole byl svatý Bernard z Clairvaux, který byl pověřen sestavením příslušné řehole na koncilu v Troyes, na kterém byl řád oficiálně potvrzen. Řehole měla původně sedmdesát článků kromě předmluvy a v blízké době byla doplněna o dva články. Kolem třiceti se řídilo pravidly sv. Benedikta z Nursie. Tyto prvotní články byly postupně doplňovány o další, až nakonec obsahovala 686 článků. Regule respektuje základní řeholní principy, poslušnost, čistotu a chudobu.¹²

Jedním z kodexů, které formovaly život templářů je spis „*Liber ad milites Templi: De laude novae militiae*“. „*Ke chvále nového rytířstva*“ je kázáním opata sv. Bernarda pro rytíře Templu. Bernard z Clairvaux v prvních kapitolách udává rozdíly mezi

¹⁰ STERNECK, Mervyn. *Dějiny templářského řádu: První duchovně rytířský řád v zrcadle času*. Praha: Půdorys, 2004, s. 53-55. ISBN: 80-86018-24-5.

¹¹ MELICHAR, J., *Morava*, s. 15-16.

¹² DEMETER, Malaťák (Ed.). *Pražský rukopis templářské řehole. Studie o rukopisech*. 2000, roč. 33 (1999-2000), s. 165-200. ISSN: 0585-5691.; MELICHAR, Jaroslav (Ed.). *Tajemství tzv. Pražského rukopisu templářské řehole. Heraldika a Genealogie*. 2009, roč. 42, č. 3-4, s. 183-220. ISSN: 0232-0304.

světskými rytíři a Templáři a obhájí jejich počínání v dalších kapitolách je specifikován způsob jejich života a svatá místa, kam se rytíři vydávali na poutě.

Obr. 4: Pečeť Templářů – Avers a revers pečetě z roku 1186

Dva jezdci na koni, jako symbol obětování se v boji pro druhého.

Zdroj: SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 6.; Libor J. aj., *Čejkovice 1248-1998*, s. 36.

Bernard Templáře popisuje jako nový řád rytířů, který bojuje jak proti protivníkům z masa a krve, ale také proti duchovní armádě zla. Rytíř nesmí mít strach, musí být dobře vyzbrojen po všech stránkách a jeho duše musí být obrněna vírou. Nebojí se lidí, démonů a ani smrti. Takto vybavení rytíři s nezkalenou duší mají zahnat nepřátele Kristova kříže. Bernard upozorňuje na výhody rytířova působení v řádu před světskou rolí rytíře. Světští rytíři se museli dle Bernardových slov často obávat o svou duši, způsobí-li smrt nepřítele, nebo padnou-li. Být válečníkem vyžaduje být silný, obezřelý a také rychlý v práci s mečem. Příčiny válek světských spočívaly v nezkrotném hněvu, prázdné touze po slávě nebo v pozemské chtivosti a z takových důvodů by se zabíjet nebo umírat v boji nemělo. Kristovi rytíři smějí bojovat za svého Pána a nemusí se bát, že zhřeší, padnou-li, získávají plné právo na slávu.¹³

Dále Bernard specifikuje ctnosti a chování řádových rytířů. Rytířům nechybí kázeň a neopovrhují poslušností, vyjíždět a vracet se budou podle velení. Vrchní velitel jim také poskytuje jídlo a oděv a oni pak nesmí přijmout zaopatření od jiného. Mají používat pouze věci nezbytné, jelikož žijí jako mniši v prosté a uzavřené komunitě. Pokud nejsou ve službě, opravují zbroj a roztrhaný oděv, zabývají se úklidem a dalšími

¹³ CLARAEVALLENSIS, Bernardi. *Liber ad milites Templi: De laude novae militiae*. Ed. KETLHOHN Robertus. Berolinensi, 2005, s. 3-9.

nutnými pracemi, které jim zadá velení. Jsou jim zapovězeny hry a sázky, dále se mají vyvarovat lovu, sokolnicení nebo turnajů. Oškliví si pošetilé triky, stejně jako pomíjivost a marnost dvorních šašků, kouzelníků nebo trubadúrů. Podle Bernarda jim je tedy zapovězeno vše spojené s dvorskou kulturou a světským rytířstvím. Vlasy si nechávají stříhat na krátko. Jejich ochranou je niterní víra a vnějšek je chráněn ocelí nikoli zlatem, mají mít rychlé silné koně nikoli okázalé a vystrojené. Neženou se bezhlavě či lehkomyšlně do útoku, ale uplatňují rozvahu v boji a vojenské umění. Templáři jako mniši projevují mírumilovnost, jako rytíři pak sílu a odhodlanost. Tito muži mají věrně střežit a udatně chránit boží hrob. Každý s mečem v ruce a skvěle vycvičený v boji. Právě zde je zakotven hlavní úkol Templářů a to ochrana cest a poutníků do Jeruzaléma a ostatních svatých míst. Pojednání dále mluví o Jeruzalémském chrámu, kde Templáři přebývali. Dále hovoří o posvátných nebo poutních místech ve Svaté zemi a to o Betlémě, o Nazaretu, o Olivové hoře a údolí Jozafat, o Jordánu, o Kalvárii, o Božím hrobu, o Bethphage a o Betánii.¹⁴

Hlavním kodexem byla však řehole řádu. Dnes je známých 13 rukopisů řehole, nebo textů, které s ní souvisejí. Takovým rukopisem je i tzv. „*Pražský rukopis Templářské řehole*“, který obsahuje 70 článků a je uložen v Národní knihovně v Praze.¹⁵ Pražský rukopis je jediný, který obsahuje pouze text řehole. Znění pražského rukopisu může být takové jaké bylo schváleno na jednání v Troyes. Skladba Řehole se striktně dodržuje vzor řehole sv. Benedikta a i její text vychází z pravidel této řehole.¹⁶

Část řehole se týká bohoslužeb. Pokud Templáři zrovna nebyli ve válečném tažení, kromě bojového výcviku se řídili běžnými klášterními pravidly. Vstávali ve čtyři ráno na jitřní a potom znovu ulehli. Po primách, ranních modlitbách v kapitule, kde se četlo písmo svaté, dostali jednotliví členové denní nařízení a instrukce. Další v pořadí pak byla mše svatá v kapli a po ní tercie. Dále nastal čas k instruování zbrojnošů, k individuálnímu bojovému výcviku, nebo výuce jízdy, také čas péče o koně, výzbroj i výstroj. Před obědem byl opět čas na návštěvu kaple a modlitby sexty. Odpoledne po

¹⁴ CLARAEVALLENSIS, B., *De laude novae militiae*, s. 9-30.

¹⁵ DEMETER, M. (Ed.), *Pražský rukopis*, s. 165-200.

¹⁶ CERRINIOVÁ, Simonetta. *Templářská revoluce: ztracený příběh z 12. století*. Přeložil: VACEK, Jindřich. Praha: Argo, 2013, s. 99-110. ISBN 978-80-257-0779-1.

nonách se Templáři věnovali tentokrát společnému bojovému a jízdnímu výcviku. Před večerí se ještě konaly vigilie za mrtvé a nešpory. Když skončila večere, byl uzavřen i modlitební cyklus a to kompletářem. Všichni bratři měli podle řehole se zbožnou a jasnou myslí naslouchat jitřní a dále celé bohoslužbě podle obyčejů a kanonických předpisů. Když se z nějakého důvodu nemohou účastnit bohoslužby, například z důvodu cesty do Orientu, měli se pomodlit předepsaným počtem Otčenášů za jednotlivé její části. Dále se předpisy týkají zádušních mší za bratry i za ty, kteří se stali členy pouze na čas, almužen a charity nebo kdy se mělo při bohoslužbě stát či sedět. Po ukončení kompletáře se mělo již mlčet, pokud není mluvení nezbytné, zakázán byl smích a žerty. Ti rytíři, kteří byli přes den vyčerpaní, nemuseli vstávat k ranním motlitbám, ale měli zazpívat dvanáct motliteb náhradou. Charitativní činnost se v řeholi objevuje pouze sporadicky.¹⁷

Další část předpisů řehole se týkala stravování a nocování. Mezi jinými se hovoří o předčítání písma svatého při jídle, také o tom dle jakého pořádku mají bratři jíst, nebo jak se má se vši úctou požádat o přídavek. Masitý pokrm se dle předpisů podával třikrát týdně a další dny se podávaly luštěniny nebo jiné jídlo. V pátek se pak podával pokrm postní. Vždy dva bratři jedli spolu, aby nejedli příliš střídmě, nebo se zbytečně nepostili. Každý rytíř pro sebe pak měl stejně velký máz vína. Kaplani však jedli a pili ze svých nádob. Po každém jídle se mělo učinit díkuvzdání a desátý díl z celého chleba se daroval na almužny. Když nastalo válečné tažení, tyto zvyklosti se přizpůsobily polním podmínkám. Rytíři uléhali v oddělených celách, nebo alespoň na oddělených postelích nebo slamnících. Každému měl stačit slamník, přikrývka a podhlavník, kdyby jedno z toho neměl, je mu povolen přehoz a spávali v košilích a kalhotách. Při válečném tažení pak nocovali ve společných stanech nebo pod širým nebem.¹⁸

Následující skupinou předpisů jsou pravidla týkající se zvyklostí v oblékání. Řehole kromě dalších rozlišuje a specifikuje oblečení rytířů i ostatních členů řádu. Bílá barva oblečení je vyhrazena pro rytíře, ostatní nosí černé nebo hnědé šaty. Mohou používat pouze beraní kožešiny. Kdo vydává ošacení má je spravedlivě rozdělovat sloužícím,

¹⁷ DEMETER, M. (Ed.), Pražský rukopis, s. 165-200.; MELICHAR, J. (Ed.), Pražského rukopisu, s. 183-220.

¹⁸ MELICHAR, J. (Ed.), Pražského rukopisu, s. 183-220.; STERNECK, M., *Dějiny*, s. 67-72.

rytířům i chudým. Předpisy mluví i o délce oblečení, o botách, o délce vlasů a vousů. Mluví i o oblečení těch, kteří jsou v řádu jen na čas. V Orientu od Velikonoc do svátku Všech svatých měli bratři povoleno nosit kvůli horku plátěnou košili místo vlněné.¹⁹

Obr. 5: Odívání Templářů – Domácí hábity a válečný oděv

Zdroj: BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 56-64.

Poté následují předpisy týkající se převážně rytířů, zbrojení a s tím souvisejících záležitostí. V předpisech se také mluví o počtu koní, ale také zbrojnošů a o tom jak se k nim patřičně má chovat. Další z předpisů upřesňují záležitosti týkající se jednotlivých částí výzbroje. Výzbrojí se nelišili Templáři od ostatních rytířů své doby. Hlavní částí výstroje byla kroužková zbroj s ochrannými prvky z plátové oceli a normanská helma. Téměř denně se několik hodin konal výcvik ve zbrani. Právě dril, disciplína, tělesná vytrvalost, ale i víra a přesvědčení činily z Templářů obávané protivníky.²⁰

Jiné zas upřesňují pravidla pro chování rytířů, příkazy a zákazy, nebo co se smělo pouze se souhlasem mistra a také upřesňují jeho pravomoce. Ti nesmí posílat nebo přijímat korespondenci bez souhlasu mistra, hovořit s jinými bratry o vinách jiného, nesmí si mezi sebou měnit věci bez příkazu aj. Zakázána je čížba a lov, stejně jako už bylo v pojednání Bernardově. Zajímavé je, že řehole nezakazuje lovení lva, jako reálné

¹⁹ DEMETER, M. (Ed.), *Pražský rukopis*, s. 165-200.; MELICHAR, J. (Ed.), *Pražského rukopisu*, s. 183-220.

²⁰ MELICHAR, J. (Ed.), *Pražského rukopisu*, s. 183-220.; STERNECK, M., *Dějiny*, s. 67-72.

hrozby na východě, stejně jako biblického symbolu ztělesnění d'ábla. Všichni rytíři mohli vlastnit půdu a rolníky a byla jim poskytována renta. Dále se zabývají péčí o nemocné bratry, nebo tím jak nakládat s ženatými příslušníky nebo řadovými sestrami. Sestry nebylo dovoleno přijímat a ženatí se k řádu mohli přidat, ale nesměli nosit bílý oděv, museli žít ctnostným životem a po smrti takového člena jeho majetek připadl kapitule. Je zde i specifikováno také přijímání nově přichozích bratrů a také přijímání rytířů, kteří sloužili pouze na čas nebo o přijímání chlapců a prokazování úcty starcům. Dále pravidla hovoří i o svolávání kapituly, cestování bratrů přes provincie, přijímání desátků nebo styku s exkomunikovanými. S člověkem v klatbě nebylo dobré se stýkat a přijímat od něj dary, pokud nebyl zasažen pouze interdiktem, který byl jistě bez viny. Rytíři se měli vyvarovat takových zvyků jako reptání, nepřejícnost, závisti, donášení, aj. Bratři se také nesměli stát kmotrem, nesměli mít závazky.²¹

Regule také rozlišuje těžká a lehká provinění a upřesňuje tresty za tyto činy, také je v ní řečeno za jaké činy se nemůže zůstat v řádu, pokud se proviní pouze lehkým přestupkem a s lítostí se mistrovi dozná, má dostat lehké pokání, pokud se vina prokáže, díky někomu jinému má být trest vyšší. O jaký trest půjde, je pak na mistrovi. Pokud se některý bude povyšovat nad ostatní a pyšně popírat svou vinu, má být potrestán přísněji. Pokud by modlení nestačilo a dotyčný hlouběji propadal své pýše, má odejít z řádu. Všechna nařízení v reguli jsou na posouzení mistra řádu. Prohřešky z nedbalosti se trestaly například bičováním a vězením. Ty těžší prohřešky, například zavinění smrti koně, neuposlechnutí v bitvě aj., mohly vést k degradaci. Vyloučení z řádu hrozilo za prohřešky jako přeběhnutí k nepříteli, opuštění bojiště nebo zabití křesťana.²²

Templářská řehole se v běžném životě striktně drží řehole Benediktovy. Řeholí sv. Benedikta se řídil i řád Cisterciáků, ke kterému patřil i autor řehole Templářů sv. Bernard. Zahrnuje běžná klášterní pravidla týkající se bohoslužeb a asketického života podle základních řeholních principů a to poslušnosti, čistoty a chudoby. Specifická je zařazením článků týkajících se bojů a válečných tažení ve svaté zemi. Z řehole vyplývá, že ochrana křesťanů a boj proti nevěřícím byla primární činností řádu.

²¹ CERRINIOVÁ, S., *Templářská revoluce*, s. 139-141.; MELICHAR, J. (Ed.), *Pražského rukopisu*, s. 183-220.

²² MELICHAR, J. (Ed.), *Pražského rukopisu*, s. 183-220.; STERNECK, M., *Dějiny*, s. 67-72.

Řehole zahrnuje články týkající se bojového výcviku, výzbroje výstroje a dalších rytířských prvků. Naopak Templáři se museli vyvarovat hodnot a výsad rytířstva světského, hlavně požitků spojených s dvorskou kulturou. Hlavním úkolem Templářů byla ochrana poutních cest a ozbrojený boj proti islámu, pohanství a kacířství.

Obr. 6: Templář v útoku

Zdroj: Libor J. aj., *Čejkovice 1248-1998*, s. 56.

Co se týká charitativní činnosti a péče o nemocné nebo strádající poutníky, se u Templářů stala až druhotnou aktivitou. Co se týká povinnosti péče o nemocné, řehole se spíše soustředila na povinnost starat se o vlastní členy. Charitativní činností se řehole zabývá také pouze okrajově. Rytíři měli dávat chudým, každý desátý díl chleba, tedy starat se o nasycení strádajících poutníků a hladových, nebo mezi potřebné rozdělovat oblečení. Specifikem templářské řehole je i předpis týkající se vlastnictví půdy a lidí. Podle řehole mohli všichni vojáci z povolání vlastnit za zásluhy půdu a rolníky a byla jim stanovena pevná renta. Tento článek mohl souviset s tím, že po složení slibu chudoby řád musel jistým způsobem zajistit financování obrany Svaté země. Výnosy z provincií, které následně vznikaly po celé Evropě, mohl řád využít k hrazení nákladů války proti nevěřícím.

1.1.3 Působení Templářů ve Svaté zemi a uplatnění po pádu Akkonu

Dále se pokusím nastínit, jaké byly další osudy Templářského řádu ve Svaté zemi i v Evropě a jak jejich působení ovlivnil pád Akkonu. Ve Svaté zemi se činnost Templářů rozšířila z prvotní ochrany poutníků i na boj s nevěřícími. Původní poslání změnilo na ochranu celého nově založeného Jeruzalémského království proti muslimům.

Templáři před odjezdem na druhou křížovou výpravu byli schopni svolat do Paříže kolem 130 svých rytířů, kteří se společně s francouzským vojskem vydali na východ spolu se shodným počtem seržantů a služebných bratří. Jedním z hlavních rádců francouzského krále Ludvíka VII. se během tažení stal řádový mistr ve Francii a král templářům svěřil odpovědnost za vojsko během výpravy, také proto, že měli zkušenosti s tureckou taktikou rychlých útoků jezdeckva. Když se dostavila nouze, byli to právě templáři, kteří králi mohli poskytnout půjčku větší sumy peněz. V červenci 1148 se spolu s křížáckými vojsky Templáři účastnili neúspěšného tažení proti Damašku, z jehož neúspěchu byli některými současníky obviňováni Templáři. Na přelomu let 1149 a 1150 Templáři obdrželi Gazu od jeruzalémského krále, což mělo za cíl zvýšit tlak na muslimský Aškalon. Když bylo město roku 1153 dobyto, ukázal se strategický význam Gazy. V 70. a 80. letech 12. století působilo na východě asi 600 rytířů a 2000 seržantů, kdy polovina z nich působila v jeruzalémském království a druhá v Tripolisu a Antiochii.²³

V průběhu celého 12. století narůstal počet rytířů, kteří do řádu vstupovali, to dokazuje skutečnou morální výjimečnost Templářů. Provinční komendy sloužily, jako hospodářské jednotky, ale také centra výcviku, z kterých byli rytíři vysíláni do Svaté země. Potřeba převádění na Východ vedla k vytvoření finanční techniky, se kterou měl řád zkušenost z trhů. V dobovém hospodářství se dávala přednost obchodu a oběhu kapitálu. Templáři půjčovali za velmi umírněný úrok, většinou ve formě záruky. Materiální hodnota komendě vynahrazovala ušlý zisk. V řádu také platily velmi tvrdé tresty za přivlastnění si majetku patřícího řádu a předpisy ohledně financí byly velice přísné. Tak pověst řádu přesvědčila bohaté vládcy, aby řádu svěřovali svůj kapitál.²⁴

Jedna z významných střetnutí bitva u Hattínu mezi křížáckým Jeruzalémským královstvím a sultánem Saladinem se odehrála v sobotu 4. července 1187 a skončila drtivou porážkou křížáků. Z bitvy Hattínu vyvázlo jen několik templářů a do jejich čela se postavil bratr Terricus. Ten také po bitvě zaslal dopis papeži Urbanovi a flanderskému hraběti Filipovi, ve kterém žádal o vyslání okamžité pomoci křesťanům ve Svaté zemi. Během další muslimské ofenzivy ztratili křesťané většinu území ve

²³ BARBER, M., *Nový rytíři*, s. 84-110.

²⁴ FRALEOVÁ, B., *Templáři*, s. 77-78.

Svaté zemi. Až roku 1272 anglický princ Eduard uzavřel desetileté příměří s Bajbarsem, ale během pouhých sedmi let v letech 1265-1271 se Bajbarsovi podařilo odstranit celý základ pečlivé templářské organizace ve Svaté zemi.²⁵ Muslimové překonali 18. května 1291 všechna opevnění poslední křižácké bašty ve Svaté zemi a to města Akkonu. Muslimská vojska po dlouhém obléhání překonala vnější i vnitřní obranné hradby, rychle obsadila celé město. Templáři jako poslední opouštěli hořící město. Po pádu Akkonu nadvláda křesťanů ve svaté zemi definitivně skončila.²⁶

Templáři přesídlili na Kypr, kde si roku 1294 zvolili posledního velmistra Jacque Bernarda de Molay. Následně se řád roku 1306 usadil ve Francii. Hlavním sídlem se jim stal pařížský Templ, který řád vlastnil od roku 1212. Tady také byl soustředěn evropský peněžní obchod. Templáři vedli účetnictví státu, vybírali pro krále peněžní dávky a daně, platili vyslance dvora a žoldnéře.²⁷ Jen v pár zemích, například na Kypru, stále Templáři zastávali vojenskou funkci. Na ostrově vládl Amaury, kterého podpořili Templáři při převzetí moci na úkor jeho bratra právoplatného krále Jindřicha. Dalším takovým místem byl Pyrenejský poloostrov. V Aragonii řád pak bojoval proti Maurům a stále tu měl ozbrojené bojovníky. Řád tu také finančně podporoval aragonské krále.²⁸

Po dobytí poslední pevnosti ve svaté zemi roku 1291 museli Templáři společně s ostatními křižáckými vojsky postupně opustit dobytá území. Tím se vytratilo i původní poslání řádu a to ochránit poutníky z Evropy, putující do Jeruzaléma. Řád se začal uplatňovat více v Evropě a věnovat se především finančním a hospodářským záležitostem a stal se nejspolehlivějším bankovním domem. Jako finančníky je začal využívat především francouzský král Filip IV. Sličný. Po pádu Akkonu byla původní funkce řádu zpochybněna a díky svému vlivu i značnému bohatství, začal řád figurovat ve finančních plánech francouzského krále, což je nakonec dovedlo i k jejich konci.

²⁵ BARBER, M., *Nový rytíři*, s. 136-182.

²⁶ FRALEOVÁ, B., *Templáři*, s. 105-106.

²⁷ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 58-69.

²⁸ READ, Piers Paul. *Templáři*. Přeložil: KOŠŤÁL, Miroslav. Praha: BB art, 2001. 335 s. ISBN 80-7257-406-X.

1.2 Řád Johanitů

Obr. 7: Erb Johanitů

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Blason_Ordre_Malte_3D.svg

Suverénní vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a Malty“, jak zní oficiální název řádu, vznikl z těchto tří nejdříve, ale nikoli jako rytířský. Johanité vznikli původně jako nemocniční bratrstvo. Až v době, kdy se situace ve Svaté zemi zhoršila a byla tu nutná stálá ochrana cest mezi Jeruzalémem a pobřežím, začal řád plnit i funkci vojenskou. Jako jediný nikdy nepřerušil svou činnost a již od svého počátku stejně jako Templáři podléhal pouze papeži. Založeni byli roku 1099 v Jeruzalémě, kdy se vyčlenili z bratrstva působícího při kapli Panny Marie Latinské, kterou spravovali benediktýnští mniši. Špitál byl následně zasvěcen sv. Janu Křtiteli a bratrstvo 15. března 1113. schválil papež Paschal II. bulou „*Pie postulatio voluntatis*“ a vzal jej pod svou ochranu. Bratrstvo vzniklo jako špitální řád pod vedením bratra Gerarda, který byl iniciátorem zorganizování bratrstva a přijal pro řád řeholi sv. Augustina. Řád se stal známý jako „*Špitální bratři sv. Jana Křtitele Jeruzalémského*“ nebo jako „*Johanité*“.²⁹

Stejně jako Templáři byli i Johanité zaměřeni na obranu Svatých míst a později hranic křesťanského světa. Jako vazalové Krista se také oddávali ochranně a službě slabým, nemocným a nemohoucím. Od roku 1120 se stal druhým představeným řádu bratr Raymond de Puy. Ten v souvislosti s nestabilní situací v Jeruzalémě a stále nezažehnaným ohrožením provedl mezi léty 1126-1136 proměnu řádu. Další papežové, pak potvrzovali řádu další privilegia a bulou papeže Alexandra IV. „*Christiane fidei religio*“ z roku 1154 se toto špitální bratrstvo stalo církevním řádem. K jeho výlučně špitální funkci, přibyla i funkce vojensko-rytířská. Tím řád dosáhl také větší prestiže

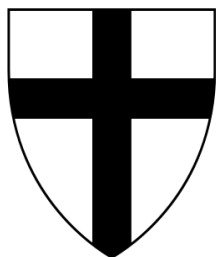
²⁹ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 29-40.; BUBEN, Milan. *Suverénní řád maltézských rytířů v historii a současnosti*. Praha: Public History, 1993, s. 1-48. ISBN 80-901432-4-5.; POŘÍZKA, Jiří. *Řád maltézských rytířů: z Palestiny na Via Condotti*. Praha: Elka Press, Knižní klub, 2008, s. 1-200. ISBN 80-7176-582-1.

a to s sebou přineslo i nové členy, další privilegia, ale i peněžní a majetkové dary. Po dobytí Svaté země se řád zabýval převážně špitální činností. Po dobytí Jeruzaléma roku 1187 přesídluje řád do Akkonu a posléze po jeho pádu na Kypr a to roku 1291. Od roku 1309 se pak řád usadil na byzantském ostrově Rhodos, který řád obýval do dobytí Turky v roce 1522, následně roku 1530 dostali lénem své další sídlo, Maltu. Tato místa se odrazila i v názvu řádu.³⁰

Členové se dělili do tří tříd. První třídou jsou profesní bratři, kteří se rozdělovali na profesní rytíře většinou šlechtice a profesní kaplany. Ti složili po roce noviciátu věčné sliby a to poslušnosti, chudoby a čistoty. Další skupinou jsou obediční rytíři a dámy a justiční donáti, kteří skládají pouze slib poslušnosti a křesťanského života a nemusejí žít v celibátu. Justičními donáty se stávali převážně příslušníci sekundogenitury velkých šlechtických rodů. Třetí skupinou jsou příslušníci řádu, kteří sliby neskládají, laici, čestní členi řádu.³¹ V čele řádu pak stál velmistr, který byl volen doživotně velkou radou a jeho zvolení potvrzoval papež. Velmistr řídil řád s pomocí svrchované rady, která se skládá z hlavních 8-10 osob v řádu. Územně je řád členěn na Velkopřevorství v čele s velkopřevorem a Podpřevorství v čele s regentem, ti jsou voleni místní kapitulou.³²

1.3 Řád Německých rytířů

Obr. 8: Znak Německých rytířů

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Insignia_Germany_Order_Teutonic.svg

³⁰ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 25-40.; FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 92-93.

³¹ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 25-29.; **SLIB OBEDIENCE:** Je církevně správní podřízenost nižších duchovních vyšším, je to slib poslušnosti. SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. ABZ.cz: slovník cizích slov. *Slovník-cizich-slov.abz.cz* [online]. © 2005-2006 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=obediencia.

³² BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 25-29.

Původ řádu opět můžeme najít v Jeruzalémě v 1. polovině 12. století. Zprvu šlo o německy hovořící rytíře, kteří byli součástí řádu sv. Jana Jeruzalémského a nerozuměli francouzštině. Tato skupina rytířů vytvořila přidruženou skupinu, která se usadila při kapli Panny Marie, kde také pravděpodobně v roce 1127 bylo vytvořeno špitální bratrstvo, které pečovalo o strádající poutníky z německých zemí. V roce 1143 byl tento špitál papežem podřízen Johanitům. Při obléhání Akkonu se špitální bratrstvo v letech 1189-1190 spojilo s brémskými a lübeckými kupci a námořníky a založili polní lazaret pro poutníky s názvem Špitál Panny Marie Němců v Jeruzalémě. Po pádu pevnosti roku 1191 si pak němečtí bratři vystavěli dům s kostelem Panny Marie, potom co je papež Klement III. vzal pod svou ochranu, bulou vydanou 6. února téhož roku. Přeměna ze špitálního bratrstva v samostatný rytířský řád byla dovršena roku 1199, kdy pověřil papež Inocenc III. bratry, kteří se o nemocnici starali, bojem proti nevěřícím. Lazaretní bratrstvo se postupně přeměnilo na samostatný rytířský řád, a to „*Řád bratří od Německého domu Panny Marie v Jeruzalémě*“ nebo také „*Řád Německých rytířů*“ které papež stvrdil bulou „*Sacrosancta Romana Ecclesia*“.³³

Počátkem 13. století bylo křižácké panství v Palestině již velmi omezeno, proto se řád snažil najít nové působiště v Evropě a vybudovat novou základnu v Sedmihradsku, kde ale tento jejich záměr selhal. Roku 1226 se pak řád postupně usazuje v Prusku a dalších zemích v pohanském Pobaltí, kde zakládají svůj řádový stát. Tady se další výraznou činností řádu se stává šíření křesťanství mezi pohany.³⁴

Členové řádu se rozdělovali na rytíře, řádové kaplany a služební bratry. Z rytířů, kteří museli být šlechtické krve, byli voleni komtuři, zemští mistři i velmistr. Tito profesní rytíři skládali dočasné i věčné sliby a to poslušnosti, chudoby a čistoty. Řehole řádu se odvíjela od regulí obou předchozích rytířských řádů. Špitální bratři se měli držet řehole sv. Augusta, podle Johanitů a pro rytíře byla regule upravena ve vojenských záležitostech, podle Templářů.³⁵

³³ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 73-85.

³⁴ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 101-102.

³⁵ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 73-79.

2 PŮSOBENÍ ŘÁDU TEMPLÁŘŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH

Mimo Svatou zemi se řád postupně začal rozšiřovat po celé Evropě a České země nebyly výjimkou. Stejně jako v ostatních zemích, tak i v Čechách a na Moravě se uplatňovali v dalších aktivitách, hlavně co se týkalo hospodaření. Po příchodu do Čech si Templáři stejně jako jinde začali budovat hospodářské zázemí, k jehož správě sloužily řádové komendy³⁶. Jaké majetky řád v Čechách a na Moravě vlastnil, které z nich byly komendy, jak fungovala jejich správa, hospodaření a jakou měly funkci, pojednává tato kapitola. V Českém království a Moravském markrabství se nacházely čtyři hlavní komendy řádu. Ke komendě zpravidla přiléhala klášter³⁷, někdy i se špitálem³⁸. Také vlastnili město Vsetín s okolní krajinou, kde si řád vybudoval jednoduchý hrad Friendsberg. Tyto komendy potvrzují i některé z dochovaných dobových listin. Ostatní lokace uváděné v listinách byly patrně pouze řádovými domy³⁹ nebo jim z jejich statků, pozemků nebo dvorců plynuly renty.

Jako první se do Českých zemí dostává řád Johanitů. Johanité začali na naše území pronikat v posledních desetiletích 12. století za značné podpory panovnického rodu, hlavně knížete Vladislava II. a jeho syna Fiedricha. Za podobných podmínek přicházejí počátkem 13. století i Němečtí rytíři. Tento řád měl stoupence hlavně v Přemyslovi Otakarovi I. a také v jeho bratrovi markraběti Vladislavovi Jindřichovi. V tomto období nejsou na našem území po řádu Templářů ještě žádné stopy.⁴⁰

³⁶ **KOMENDA:** Hlavní sídlo rytířského řádu a působiště zemského komtura. Komenda svým charakterem kombinuje obě funkce řádu mnišství a rytířství. Obsahuje části běžné pro klášter, ale přitom je opevněná a má charakter hradu, zahrnuje také dům komtura a hospodářské objekty.; DURDÍK, Tomáš. České komendy a hrady rytířských řádů. *Muzejní a vlastivědná práce*. 1997, roč. 35/105, č. 1, s. 52-55.

³⁷ **KLÁŠTER:** Náboženská stavba nebo areál, určený pro život řádového společenství, sestávající z mnichů popřípadě i laiků.; FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*. 878 s.

³⁸ **ŠPITÁL:** Středověké, ale i pozdější útulky pro nemocné, přestárlé a chudé. Špitály byly zřizovány zejména při klášterech.; BLÁHOVA, Marie: Péče o chudé a nemocné v přemyslovských Čechách. In: *Curatores pauperum. Zrodla i tradycje kultury charytatywnej Europy Srodkowej*. Katowice, 2004, s. 114-132. ISBN: 83-86053-53-4.

³⁹ **ŘÁDOVÝ DŮM:** Sídlo rytířského řádu, které zajišťovalo obrannou, rezidenční a hospodářskou funkci.; JAN, Libor; ŠTĚPÁNEK, Václav. *Čejkovice 1248-1998*. Čejkovice: Obecní úřad, 1998, s. 43-45. ISBN: 80-238-2766-9.

⁴⁰ JAN, Libor. Čeští a moravští šlechtici jako podporovatelé a členové rytířských duchovních řádů. In: KUBÍN, Petr aj. *In omnibus caritas: k počtĕ devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2002, s. 289-303. ISBN 80-246-0344-6.

Templáři se do českých zemí dostali zřejmě někdy kolem roku 1232. Řád se usadil téměř naproti johanitského řádu na protějším břehu Vltavy, kde si vybudovali komendu u kostela sv. Vavřince. Komenda měla podobnou architekturu jako u Johanitů, šlo tedy o opevněný dvorec. Rytířské řády se většinou usazovaly na okrajích městských aglomerací, na strategických polohách u obchodních a poutních cest. Zda Templáři do Čech přišli z iniciativy některého z panovníků, nenajdeme věrohodný zdroj.⁴¹

Podle druhého pokračování Kosmovy kroniky bylo sídlo Templářů na Starém městě pražském vybudováno v dobách krále Václava I. Jednookého. Templáři se tak v Čechách uchytili někdy počátkem 30. let 13. století.⁴² Dalším důležitým písemným dokladem o působení Templářů v našich zemích v listině templářského rytíře Ponce d'Albon z roku 1241 Ludvíkovi IX. o nájezdu Mongolů do Evropy. List se mimo jiné zmiňuje o poškození řádového majetku na Moravě v důsledku mongolského vpádu. Šlo o Čejkovice, Templáři tu již mohli mít dočasné sídlo pravděpodobně dřevěné, další možností je, že už tu budovali opevněné sídlo.⁴³ O bytí Templářů na Moravě nás informuje další písemnost, která zmiňuje v roce 1244 bratra Fridricha jako komtura templářského sídla na Moravě.⁴⁴

V dalších desetiletích jsou známa pouze jména vrchních Templářů ve střední Evropě, tedy německých velkopreceptorů, pod které spadaly i Čechy a Morava. Od roku 1251 je to velkopreceptor Jan, mezi léty 1261-1279 preceptor bratr Widekind.⁴⁵ Další dokumenty vypovídající o Templářích v našich zemích se týkají majetkových transakcí, jako sporů o desátky, prodejů, koupí, donací a jiných hospodářských záležitostí, ve kterých vystupují již konkrétní české a moravské komendy se svými komtury.

⁴¹ SKŘIVÁNEK, František. *Templáři v zemích koruny české ve světle našich archivních pramenů*. Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2005, s. 16-18. ISBN: 80-902907-5-2.

⁴² *Pokračovatelé Kosmovi*. Praha: Svoboda, 1974, s. 102.

⁴³ Dopis Poncé de Aubon francouzskému králi (červen/červenec 1241, Francie). Ed.: MELICHAR, Jaroslav. Listina č. IV, In: *Templáři v zemích českých králů: Čechy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí řádu toho slavného*. Beroun: MH, 2009, s. 50. ISBN: 978-80-86720-47-0.; JAN, Libor. *Templáři v Čejkovicích*. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university, C 47*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, s. 47-69. ISBN 80-210-2599-9.

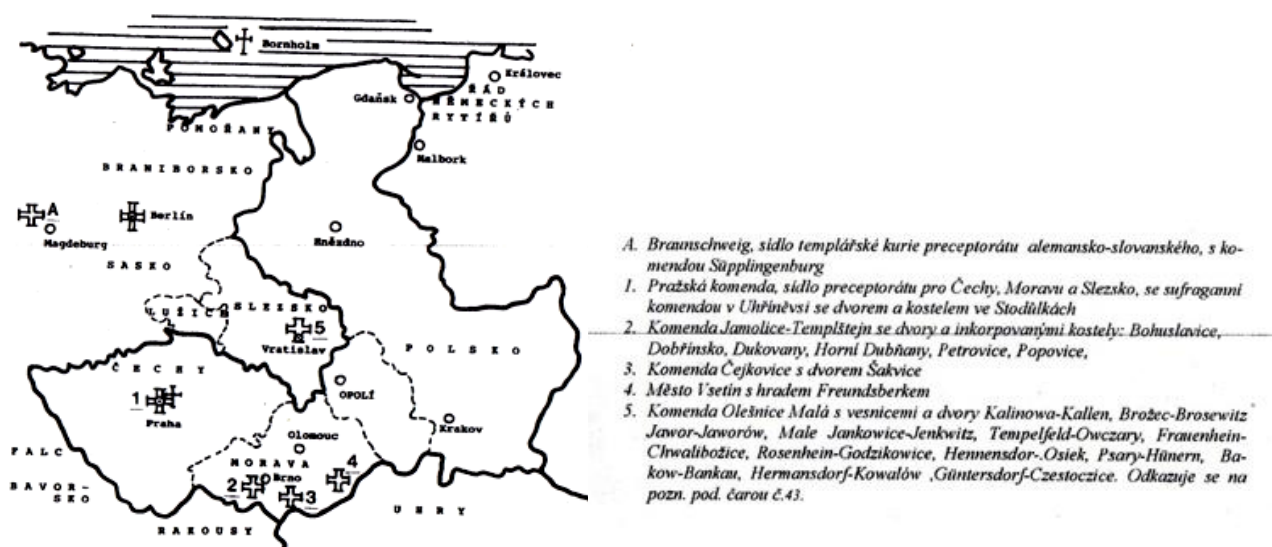
⁴⁴ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM), sv. III (1241-1267). Ed.: BOČEK Antonín. Olomouci, 1844, č. 48, s. 36.

⁴⁵ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 39-40.

2.1 Řádová organizace v našich zemích

Jak se řád rozšiřoval po Evropě, získával nové pozemky a začal budovat jednotlivé řádové domy a hospodářství. Správou řádových majetků a také organizací řádového života na daných územích byli pověřováni vybraní bratři. Větší územní celky nazývané provincie spravovali tzv. velkopreceptoři. Ty se pak dělily na preceptoráty, které měli na starosti tzv. zemští mistři neboli komtuři. Jednotlivé provincie postupně přibývaly a od sebe se lišily nejen rozlohou, ale také počtem komturství. Z některých provincií se časem vyčlenily další, v některých případech zas splývají jednotlivé preceptoráty s provinciemi.⁴⁶ Jeden z těchto případů nastal i v případě našich zemí.

Obr. 9: Mapa zemí pod vládou Václava II. a Václava III. na počátku 14. století

Zdroj: SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 17.

Templářské komendy v Českém království a Moravském markrabství patřily podle dobových listin do konce 13. století součástí provincie Německo a slovanské země.⁴⁷

⁴⁶ MELICHAR, J., *Morava*, s. 16-17.

⁴⁷ Br. Fredericus Silvester, preceptor řádu templářů v Německu a slovanských zemích (30 června 1288, Malá Olešnice). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XXI, In: *Templáři: Čechy*, s. 52.

Název Provincie se v jednotlivých listinách lišil. Můžeme se setkat i s označením Německo, Čechy, Morava a Polsko.⁴⁸

Jindy Německo, Slezsko, Čechy a Morava, v této listině je již zemským preceptorem bratr Ekko, komtur v Čejkovicích a Uhříněvsi.⁴⁹ Ekko také vystupuje jménem komendy na Starém městě. Zřejmě byl představený celého řádu v Čechách a na Moravě.⁵⁰ V roce 1297 Ekko již tak vystupuje. Je mistrem řádu Templářů v Čechách a na Moravě.⁵¹

Obr. 10: Pečetě – Pečeť Čejkovické komendy a pečetě komtura Ekka

Zdroj: SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 21.

Přelomem 13. a 14. století se v této provincii ustavují tři zemské komturie a z nichž jedna je Čechy, Morava a Rakousy, kde čelné postavení získává komenda s konventem v Čejkovicích, pod které spadaly rakouské statky. Mistr Ekko je roku 1302 titulován jako „provinciální komtur“ („*commendator provincialis*“),⁵² pro Čechy, Moravu a Rakousy, což může naznačovat, že již šlo o samostatnou provincii.

⁴⁸ Jan velkopreceptor Templářů pro Německo, Čechy, Moravu a Polsko „...*per Boemiam, per Moraviam et per Poloniam...*“ (25. srpna 1251, Poznaň). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. IX, In: *Templáři: Čechy*, s. 51.; Bertram z Ezbecku, velkopreceptor templářů pro Německo, Čechy, Polsko a Moravu (6. května 1294, Malá Olešnice). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XXVI, In: *Templáři: Čechy*, s. 53.

⁴⁹ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále RBM), sv. II (1253-1310). Ed.: EMLER, Josef. Pragae, 1882, č. 1688, s. 725-726 (25. Maii 1295, Pragae) „...*per Alamaniam, Schlawiam, Boemiam et Moraviam humilis preceptor...*“.

⁵⁰ JAN, Libor. Působení a struktura Templářského řádu v Čechách a na Moravě. In: *Ad musealem laborem: PhDr. Slavomíru Brodesserovi k šedesátým pátým narozeninám*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2005, s. 23-29. ISBN 80-7028-259-2.

⁵¹ RBM II, č. 1765, s. 759 (27. Septembris 1297, In Nova domo).

⁵² JAN, L., Působení a struktura, s. 23-29.; RBM II, č. 1938, s. 834 (30. Septembris 1302, Viennae).

V roce 1303 nese titul „zemský komtur“⁵³. Roku 1309 je pak označován pouze jako „bratr Ekko, téhož řádu almužník a správce v Čechách, na Moravě a v Rakousích“ a je uveden jako druhý po bratrovi Fridrichovi Silvestrovi, u kterého není uveden žádný titul.⁵⁴ Mohlo jít o velkopreceptora či zemského komtura v Porýní. Není jasné, zda Čechy, Morava a Rakousy byla již provincií nebo šlo pouze o preceptorát v rámci provincie.⁵⁵

Po příchodu do Čech v 30. letech 13. století se střediskem českých templářů stala komenda u svatého Vavřince na Starém Městě v Praze a další komenda se nacházela v Uhříněvsi. Počátkem čtyřicátých let 13. století jsou doloženy řádové majetky také na Moravě, kde se hlavním sídlem se stala komenda v Čejkovicích. Ta byla od počátku 90. let centrem řádu v Čechách, na Moravě i v Rakousku. Další komenda v Jamolicích je doložena roku 1279, která se koncem 13. stol. přesunula na hrad Templštejn.⁵⁶

2.2 Komendy a ostatní majetky řádu, jejich donátoři, využití a hospodaření

Pozemkovými vlastníky byli převážnou většinu 13. století Templáři a poskytovali rolníkům půdu do dědičného nájmu za určený roční příjem. Orná půda ve Středověku byla vyměřována na lány, ty také byly určitými organizačními jednotkami, používanými v pronájmech, kde sloužily k stanovení pevné roční dávky, která se odevzdávala pozemkovému vlastníkovi, daň panovníkovi a desátek církvi. Zprvu šlo pravděpodobně o tzv. nápravy, drobná manství, která měla rozsah jeden a půl až dva lány. Držitelé těchto manství měli povinnost být k dispozici k obraně sídla řádu. Požadavkům řádu nepochybně sloužil režijní dvůr, který byl napojen na samotnou komendu.⁵⁷

⁵³ Bratr Ekko zemský komtur „...pruder Ekke, lancomitewer der Templer orden in Peheim, in Margern unt in Oesterreich...“ (1. října 1303, Vídeň). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XXXVI, In: *Templáři: Čechy*, s. 57.

⁵⁴ My, Bratr řádu rytířstva Templu Fridrich Sylvestr a bratr Ekko téhož řádu almužník a správce v Čechách, na Moravě a v Rakousích (24. února 1309). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XXXIX, In: *Templáři: Čechy*, s. 58.

⁵⁵ JAN, L., *Templáři v Čejkovicích*, s. 47-69.; MELICHAR, J. *Templáři: Morava*, s. 16-17.

⁵⁶ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 32-34 a 126-127.

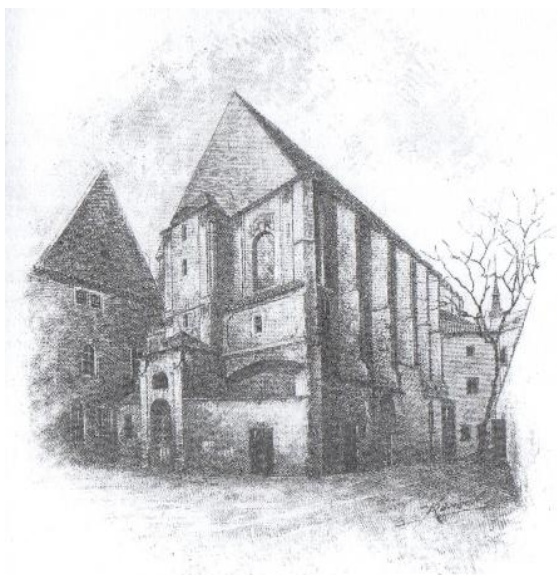
⁵⁷ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 43-45.

I v našich zemích pro rytířské řády platila privilegia udělena papežem. Hlavní z nich bylo to, že všechny tři rytířské řády byly osvobozeny od placení desátků. Když tyto výsady byly porušovány, řád se mnohdy obracel na papeže. Svobody v celém Slezsku a Německu a také v Českém království Templářům pak potvrzuje papež Inocenc IV. a listinu získávají Templáři v Lehnici roku 1250 prostřednictvím slezského vévody Jindřicha III, dědice Polska.⁵⁸ Jindy papež zasáhl v českých zemích přes své podřízené. V další z listin verdunský kanovník Magister Roger, nařizuje proboštům pražskému, vyšehradskému a boleslavskému, kteří z nařízení českého krále Přemysla Otakara II. vybírají desátky, že díky udělenému privilegii se nemají vybírat tyto poplatky od bratrů řádu Johanitů, Templářů a Německých rytířů.⁵⁹

2.2.1 Hlavní komendy a přilehlé statky v Čechách

Kapitola je zaměřena na výčet majetků řádu v Čechách, které jsou známy především z dobových listin, podle těchto informací pak budu vycházet v následující kapitole, abych posoudila hlavní náplň řádu Templářů v Čechách.

Obr. 11: Kostel sv. Vavřince – dnešní podoba a původní podoba

Zdroje: MELICHAR, J., *Čechy*, s. 116.; BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 71.

⁵⁸ Papež Inocenc IV. potvrzuje svobody Templářů v Polsku (1250, Lehnice). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. VIII, In: *Templáři: Čechy*, s. 51.

⁵⁹ Magistr Roger, kanovník verdunský, vyslaný apoštolskou stolicí jako výběrčí desátků (3. února 1276, Itálie). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XV, In: *Templáři: Čechy*, s. 51-52.

Klášter sv. Vavřince na Starém městě pražském

Dnes již zrušený dominikánský klášter u sv. Anny na Starém Městě v Praze je bývalý kostel zasvěcený sv. Vavřinci, je jednou z doložených komend řádu. Areál byl především klášterem, ale nepochybně u něj byla i komenda. Komenda tu sloužila Templářům především v raném období, než byla založena komenda v Uhřetěbově. Nesporně však šlo o jeden z předních zemských klášterů v provincii Čechy, Morava a Rakousy. Podle Hájkovy kroniky české na místě kláštera, stávala rotunda, kterou nechal postavit roku 927 svatý Václav a dal jej zasvětit sv. Vavřinci.⁶⁰ Podle zmínky letopisce z roku 1245 Templářům původní románský dvorec s rotundou přenechal král Václav I. zvaný Jednooký. V dobách tohoto krále, byly vybudovány některé řeholní domy na městě Pražském mezi nimi i sídlo Templářů u kostela sv. Vavřince.⁶¹ Bohužel přesnější informace o tomto jeho jednání nemáme. Král mohl podporovat ve své době řády všeobecně a tím i Templáře, mohl si však také chtít naklonit Templáře pro případnou vojenskou pomoc. Roku 1237 zasáhl vojensky proti bratrovi Moravskému markraběti Přemyslovi a rytířské řády mu k tomu mohli být nápomocny.⁶²

Templáři tedy dali vystavět pouze komendu a klášter sv. Vavřince, kostel před jejich příchodem již stál. Archeologický výzkum také prokázal domněnky podložené jen střípky z pramenů, že před výstavbou templářského kostela tu stála rotunda. Její rozšíření odpovídalo duchu řádových tradic a zbudovaný klášter zpodobňoval ve zmenšeném měřítku chrám Božího hrobu Anastasis v Jeruzalémě. V zjednodušené verzi můžeme tento model vidět v templářských kostelech v různých zemích, společným motivem těchto staveb se stal obdélný chór připojený k centrále. I klášter sv. Vavřince v Praze na Starém městě se řídil těmito principy.⁶³ K vnitřnímu líci rotundy Templáři

⁶⁰ HÁJEK Václav z Libočan. *Kronika česká II. 905-1100*. Ed.: FLAJŠHANS., V. Praha, 1923, s. 40.; MELICHAR, Jaroslav. *Templáři v zemích českých králů: Čechy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí řádu toho slavného*. Beroun: MH, 2009, s. 114-119. ISBN: 978-80-86720-47-0.

⁶¹ *Pokračovatelé Kosmovi*. Praha: Svoboda, 1974, s. 102.

⁶² JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, 1998, s. 33-39.

⁶³ BORKOVSKÝ, Ivan. Kostel řádu templářů v Praze na Starém městě. In: KOREČEK, Jaroslav aj. *Kniha o Praze 1959*. Praha: Orbis, 1959. s. 35-46. Pragensia.; DENKSTEIN, Vladimír. K archeologickému výzkumu kláštera sv. Anny na Starém městě pražském. In: KOREČEK, Jaroslav aj. *Kniha o Praze 1959*. Praha: Orbis, 1959. s. 47-53. Pragnesia.

přistavěli opěrný pilíř nebo spíše jakýsi podstavec, ten nejspíše sloužil pro opěru pro galerii či tribunu pro rytíře. Pro rytířskou tribunu by nasvědčoval i fakt, že templářské stanovy přísně odlišovaly rytíře od ostatních bratří.

Zed' napojená na jižní nároží kostela Templářů, která pokračuje pod základy dnešního kostela sv. Anny, by mohla patřit k budovám řádové komendy. Jedná se totiž o zdivo datující se před výstavbu gotického kostela.⁶⁴ Archeologický průzkum ukázal, že řád tu vystavěl klášter a k němu přiléhala komenda, ze které bylo odkryto pouze zdivo.

Ke komendě kláštera Jeruzalém v Praze se vztahuje listina z roku 1294 a týká se prodeje vsi Vodochody. Český král Václav II. schvaluje prodej statků ve Vodochodech mistrem Ekkem a bratry domu sv. Vavřince pražskému biskupovi Tobiašovi. Prodej statků ve Vodochodech pak potvrzuje v listině vydané 25. května 1295 komtur v Čejkovicích a Uhříněvesi Ekko. Majetky prodal za 220 hřiven stříbra.⁶⁵ Prodejem řád mohl snižovat počet statků v Čechách, když se jeho centrum přesouvalo na Moravu.

Uhříněves

Vesnice Uhříněves se majetkem Templářů se stává někdy v polovině 13. století a roku 1292 byl ve vsi vysvěcen kostel. Kdy přesně a od koho Templáři obec získávají, není známo. Jelikož šlo o komendu, lze předpokládat, že tu byla řádem vystavěna nevelká tvrz nebo alespoň opevněný dvorec. Po troskách tvrze nebo kostela dnes již nejsou stopy. S Johanity nebo s Templáři je také spojované jádro stavby tzv. Starého mlýna. Tyto prostory jsou dalším eventuelním umístěním bývalé templářské komendy. U této stavby se vedou dohady, zda jde o tvrz nebo typ mlýna s věží. Pravděpodobně šlo o první variantu, protože funkce mlýna zřejmě dosáhla stavba až při dalších zásazích.⁶⁶

Ke komendě v Uhříněvesi se vztahuje listina z 29. prosince 1292. V ní pražský biskup Tobiáš stvrzoval, že vdova po Oldřichovi z Hradce Marie hraběnka z Hardeku postupuje podací právo kostela ve Stodůlkách řádovým bratřím Templářů v Uhříněvesi.

⁶⁴ BORKOVSKÝ, Ivan. Objev templářského kostela v Praze. *Archeologické rozhledy*. 1957, roč. IX, č. 4. s. 500-507.

⁶⁵ RBM II, č. 1663, s. 714 (7 Septembris 1294, Pragae).; RBM II, č. 1688, s. 725-726 (25 Maii 1295, Pragae).

⁶⁶ MELICHAR, J., *Čechy*, s. 131-134.; SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 22.

Řád čerpal desátky ze dvora ve Stodůlkách a spravoval kostel a mohl z něj nabývat důchodů pro sebe, ale také z nich musel živit vikáře.⁶⁷

Darování kostela ve Stodůlkách připomíná i závěť Oldřicha II. z Hradce. Oldřich odkazuje všechny své statky vladaři v případě, že nebude mít mužského dědice a to hrad i město i s ostatními državami. Kdyby se narodili ženští potomci, bude jim patřit trhovává ves Strmilov. Výjimkou je ves Stodůlky, kterou věnoval své matce Marii, tedy kromě kostela ve vsi Stodůlky, který jsem dříve daroval Templářům.⁶⁸ Hraběnka Marie a její syn Oldřich z Hradce byly jedni z hlavních podporovatelů Templářů, i když páni z Hradce podporovali zejména řád Německých rytířů. Oldřich II. z Hradce byl jedním z nejmocnějších českých baronů, kterému patřily značné statky na českomoravském pomezí, ale byl také vlastníkem lucké provincie na východní Moravě.⁶⁹

2.2.2 Ostatní doložené a další potenciální majetky v Čechách

Oldřich II. z Hradce daroval řádu i další majetky. Listinou ze 7. září 1297 jim věnuje se svolením krále Václava Nový Dvůr. Ten je templářům k dispozici i s příslušnými pozemky, až k hranicím, které byly určeny za přítomnosti bratra Ekka.⁷⁰ Není vyloučeno, že Templáři některé statky vlastnili i v sousední obci Lodhěrov. Šlechtice Oldřich z Hradce, spojovalo s řádem i duchovní spojení, tzv. afiliace, byl jakýsi externí nebo čestná člen řádu.⁷¹ V darovací listině hovoří o počtě, kterou mu řád prokázal.⁷²

⁶⁷ Národní archiv Praha (dále NA, Maltézští rytíři), *Maltézští rytíři - české velkopřevorství (1085-1526)*. Ed.: BERÁNEK, Karel a UHLÍŘOVÁ, Věra. Praha, 1966. Listiny 1128-1880, č. 2691 (29. prosince 1292, Praha). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2691/charter.>; RBM II, č. 1597, s. 686-687 (29. listopadu 1292, Pragae).

⁶⁸ RBM II, č. 1656, s. 710-711 (25. července 1294, Pragae) „...excepta ecclesia in Stodolok, quam Cruciferis Templariorum contuleram...“.

⁶⁹ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2692 (27. září 1297, J. Hradec). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2692/charter.>; RBM II, č. 1765, s. 759 (27. listopadu 1297, In Nova domo); RBM II, č. 1656, s. 710-711 (25. července 1294, Pragae); JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 48-49.

⁷⁰ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2692 (27. září 1297, J. Hradec). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2692/charter.>; RBM II, č. 1765, s. 759 (27. listopadu 1297, In Nova domo) „...remedium quandam curiam juxta villam nostram Rudgerslag sitam... deinde debet Nova Curia nuncupari...“.

⁷¹ Vesnice Lodhěrov (Rudgerslag) nacházející se u Nejdek, někdejšího Nového dvora, který byl Oldřichem řádu darován, byla jeho majetkem Oldřichovi z Hradce.; MELICHAR, J., *Čechy*, s. 101-102.

⁷² RBM II, č. 1765, s. 759 (27. listopadu 1297, In Nova domo).

Ke komendě v Uhříněvsi patrně náležely vesnice⁷³ Kolovraty, Lipany, Přestavlky, Tehovičky, Voděrady a Zdebrady. Tyto vesnice jsou s Uhříněvsi spojovány za Johanitů a s největší pravděpodobností součástí byly již za Templářů.⁷⁴

Kromě listinně doložených vsí a jiných působišť, můžeme předpokládat působení řádu i na jiných místech. Pro tyto další lokality, které lze spojovat s řádem, mluví náznaky, indicie, lidová tradice nebo místní pojmenování. Já jsem se zaměřila na ty, kde je jejich přítomnost pravděpodobnější a tak jsem je nechtěla opomenout.

Podle místních názvů a lidové tradice můžeme uvažovat o vsi Blatná a kostelu sv. Pavla na Starém městě pražském. Na Blatné se můžeme setkat s tzv. templářskou kaplí, která se objevuje ve starých popisech zámku nebo nástěnné malbě, která představuje hodující templáře, tento obraz však již neexistuje a řád s hradem spojují převážně pověsti. Možnou variantou je, že Templáři v kapli sloužili pouze mše, ale hrad neobývali, spíše mohli mít nějaké statky v přilehlé vsi. S Blatnou spojují Templáře i někteří z historiků (Durdík, Fiala).⁷⁵ Místní název V Templu řád spojuje i s kostelem sv. Pavla na Starém městě pražském. V těchto místech pak můžeme tušit jeden z templářských kostelů.⁷⁶

Symbolika naznačuje spojitost s Pískem a Jindřichovým Hradcem. Znak města ukazuje na spojitost Templářů s Pískem. Ten znázorňuje vyobrazený ubývající půlměsíc a šestihroté Davidovy hvězdy, které naznačují spojitost se svatou zemí, také byl v Písku nalezen zlatý templářský kříž v královském hradu. Templářské mezníky ukazují na Jindřichův Hradec. Hraniční kámen Templářů je uložen v jindřichohradeckém zámku.⁷⁷ Navíc byl jedním z jejich donátorů pán z Hradce Jindřich.

⁷³ Přestavlky je dnes již zaniklá ves. Tehovičky později splynuly s vsí Kolovraty. Ves Voděrady jsou dnes Voděrádky, které jsou součástí Říčán, stejně jako ves Zdebrady.; MELICHAR, J., *Čechy*, s. 95-139.

⁷⁴ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 58.

⁷⁵ DURDÍK, T., *České komendy*, s. 52-55.; FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*. Praha: Svoboda, 1975, s. 246.; MELICHAR, J., *Čechy*, s. 73-75. Autor odkazuje na další jako Václav Šedivý, Jan Pavel Hille, kteří se zabývali kaplí na Blatné.

⁷⁶ FIALA, Z., *Přemyslovské Čechy*, s. 246.; ŠKODA, Eduard. *Pražské svatyně: kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. Století*. Praha: Libri, 2002, s. 154. ISBN: 80-7277-098-5.

⁷⁷ JÚNA, Jan. Zapomenutá komenda templářů v Jindřichově Hradci. *Heraldika a Genealogie*. 2005, roč. 38, č. 1-2, s. 43-46. ISSN: 0232-0304.

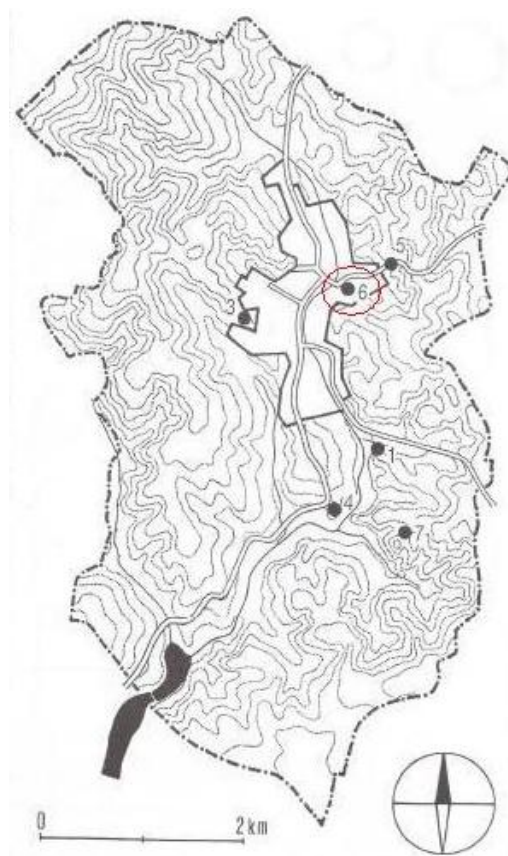
2.2.3 Hlavní komendy a přilehlé statky na Moravě

Podobný výčet jako v Čechách, ale pro Moravu následuje v této kapitole. Kromě běžných obchodních transakcí, jsou významné i dary mnohých šlechticů v podobě statků nebo patronátního neboli podacího práva kostelů. Takové právo měli převážně držitelé místních panství, kteří dohlíželi na řádný ekonomický chod farností.

Důležitou součástí patronátů bylo právo prezentovat nové duchovní, pokud s tím souhlasil ordinář diecéze.⁷⁸ V těchto transakcích hrála důležitou roli i tzv. obediencie.⁷⁹

Čejkovice

Obr. 12: Katastr obce Čejkovice – Tvrz Čejkovice

Zdroj: JAN, L. aj., *Čejkovice 1248-1998*, s. 29.

⁷⁸ SLOVNÍČEK STARÝCH TERMÍNŮ. Patronátní právo. *Genebase.cz* [online]. [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: http://www.dv/term/KK_termíny.html.

⁷⁹ OBEDIENCE: církevně správní podřízenost nižších duchovních vyšším.; JAN, L., *Templáři v Čejkovicích*, s. 47-69.

Nejvýznamnější komendou Templářů na Moravě jsou Čejkovice u Hodonína, ke kterým se první písemnost vztahuje k roku 1248. Komenda však fungovala už v dřívějších letech a to podle informace od francouzského templáře Ponce d'Albon jeho králi z roku 1241 a další zmínce z roku 1244 o řádovém komturevi pro Moravu Friedrichovi.⁸⁰

Čejkovice patřily k nejpřednějším majetkům Templářů v provincii Čechy, Morava a Rakousy a jednoznačně se podle oslovení komtur pro bratra Ekka jednalo o komendu „...*fater Ekko, domus templariorum de Schakwicz comendator*...“.⁸¹ V pozdějších dobách tu stával i klášter, což dokládá označení konvent v dobových listinách. „...*mit meinez conventz insigel von Schaikwitz*...“⁸² U rytířských řádů bylo zvykem, že u kláštera stával i špitál, ale u Templářů pro to v našich zemích nejsou přímé doklady.

S působením Templářů je spojeno i rozsáhlé podzemí. Sklepy byly a dodnes jsou používány k uskladnění. Sklepy jsou tak rozlehlé, že jimi mohl projet ozbrojenec na koni nebo naložený vůz. Tyto sklepy jsou nejdelšími i nejdéle budovanými v Čechách.⁸³ U Čejkovic, jako vinařské oblasti, nelze pochybovat o pěstování vinné révy a výrobě vína, to dokládají i rozsáhlé vinné sklepy v areálu bývalé komendy, které po sobě řád zanechal. Vinohradnictví bylo důležitou součástí čejkovického hospodaření.

Obr. 13: Vozka s dřevěnými sudy vína

Zdroj: JAN, L. aj., *Čejkovice 1248-1998*, s. 63.

⁸⁰ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 260-263.; JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 36-39.

⁸¹ RBM II, č. 1583, s. 681-682 (15 July 1292, Neidekke).

⁸² Bratr Ekko zemský komtur (1. října 1303, Vídeň). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XXXVI, In: *Templáři: Čechy*, s. 57.

⁸³ MELICHAR, J., *Morava*, s. 52-58.

Řád se stal vlastníkem Čejkovic někdy před rokem 1241 nejspíše roku 1237 a dárce mohl být někdo ze členů panovnického rodu nebo některý ze šlechticů. Donátor není doložený žádnými záznamy. Vesnice mohl darovat moravský markrabě Přemysl, ale nejpravděpodobnější možností je český král Václav I., který vesnice oběma řádům daroval za pomoc, právě proti bratrovi v roce 1237. Sousední Mutěnice, pak nejspíše poskytl Johanitům. Dalším možným donátorem Templářů mohl být i břeclavský pán Oldřich, který by ale potřeboval svolení krále, k tak rozsáhlé transakci.⁸⁴

Oldřich ze Spanheimu, syn vévody Bernarda Korutanského a sestry Václava I. Jitky se roku 1237 stal pánem Břeclavska a korutanského vévodství.⁸⁵

Muzeum v Hodoníně uskutečnilo v areálu v letech 1978-1981 archeologický výzkum. Výzkum poskytl poznatky o stavebních etapách zámku, v první řadě o jeho gotickém vzhledu. Z dob Templářů pochází spodní část věže současného zámku. Otvorem v podlaze prvního nadzemního podlaží je možnost vstoupit do úzkého prostoru vysekaného zčásti do kamene. Do těchto míst vedl i vchod navazující na ochoz hradby.⁸⁶ Původně pravděpodobně šlo o jedinou zděnou stavbu, kterou obklopovalo dřevěné provizorium. To bylo nahrazeno v druhé polovině 13. století kamennou hradbou 1,5 m silnou, která také vymezila oválný areál. Templáři tu zpočátku vybudovali opevněné reprezentativní sídlo, kde později fungoval také klášter.⁸⁷

O administrativním fungování komendy se opět dozvídáme z dobových listin. Zpočátku k Čejkovicím přináležely pouze čtyři usedlosti. Podle nejstarší listiny z 15. listopadu 1248 právě Oldřich, syn knížete Korutanského daruje některé majetky v Rakvicích templářům v Čejkovicích. Jednalo se o čtyři statky.⁸⁸

⁸⁴ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 39.

⁸⁵ JAN, L., *Templáři v Čejkovicích*, s. 47-69.

⁸⁶ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 28-30.

⁸⁷ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*. Praha: Libri, 2005, s. 324-325.

⁸⁸ CDM XV (Nachträge 1207-1408). Ed: BRETHOLZ Bertold. Brünn, 1903, č. 4, s. 4 (18 Octobris 1248, Schakwitz). „...*III predia in Raekwitz sita contulimus...*“; NA, Maltézští rytíři, č. 3085 (15. listopadu 1248, Čejkovice). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/3085/charter>.

Dvě listiny vztahující se k roku 1269 se týkají sporu o desátky ze vsi Vrbice. Preceptor s bratry v Čejkovicích „...*preceptori et fratribus in Scheykwiz...*“ se prou s opatem cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou. Při se zabýval olomoucký biskup Bruno. Templáři desátky ze vsi žádali pro svůj farní kostel, zatímco cisterciáci si dělali nároky prostřednictvím farního kostela v Kobylí, kterého patronátní právo patřilo klášteru. Biskup spor rozhodl tak, že kostelu v Čejkovicích nadále patří farní právo v obci Vrbice a tamní desátek. Kostelu v Kobylí pak připadne desátek z šesti vrbických lánů.⁸⁹

Další, kdo podporoval řád, byla paní Budiše vdova po Hartlebovi z Dubna a její syn Vítek z Loučky. Vítek se psával podle svého otce, podle rozsáhlého hradu nad osadou Střemchoví poblíž Louček na Tišnovsku.⁹⁰ V listině z roku 1292 se řeší koupě obce Senorady. Ves patřila pod komendu v Čejkovicích. Jako komtur tu opět vystupuje Ekko, preceptor pro celou provincii Čech, Moravy a Slezska. Pokud nebudou moci prodávající zajistit řádu všechny svobody nebo dostát svému závazku, zastavují jim obec Hrušky.⁹¹

Listina ze září 1302, kterou vydává Ekko provinciální komtur pro Čechy, Moravu a Rakousy a bratři v Čejkovicích „...*frater Ekko, commendator provincialis per Bohemiam, Morauiam et Austriam, et fratres domus in Shehwicz...*“ se týká smírčího urovnání pře o roční plat 48 vídeňských denárů ze dvora Domvogthof ve Vídni, mezi Templáři a benediktýny kláštera u Panny Marie. Plat připadá benediktýnům, kteří domu v Čejkovicích přenechávají plat 45 denárů z Hensenariovy pekárny v ulici Radstrasse ve Vídni.⁹² V Rakousích se nenacházela samostatná komenda, tamní statky patřily pod Čejkovice a z rakouských statků jí plynuly renty, které mohly zabezpečovat její chod.

⁸⁹ CDM IV (1268-1293). Ed: BOČEK Antonín. Olomouci, 1845, č. 25, s. 30-31 (25 Septembris 1269, Cremsirii); CDM IV, č. 27, s. 32-33 (25 Octobris 1269, Kelč).

⁹⁰ NA, *Maltézští rytíři*, č. 1887 (7. dubna 1292, Brno). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/1887/charter.>; RBM II, č. 1570, s. 674-675 (7 April 1292, Brunae).

⁹¹ NA, *Maltézští rytíři*, č. 1887 (7. dubna 1292, Brno). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/1887/charter.>; RBM II, č. 1570, s. 674-675 (7 April 1292, Brunae).

⁹² RBM II, č. 1938, s. 834 (30 Septembris 1302, Wienae).

Jamolice a hrad Templštejn

Po Čejkovicích jsou jejich dalším význačným působištěm na Moravě Jamolice, které řád dostává do vlastnictví před rokem 1279. Okolnosti, za kterých se řádu dostávají do rukou, však nejsou známy. Templáři pobývají na tvrzi s přilehlým románským kostelíkem z druhé poloviny 13. století.⁹³

Templáři si poblíž Jamolic postavili na březích řeky Jihlavy v letech 1282-1297 kamenný hrad Templštejn, kde si zřídili komendu. Stopy po jamolické komendě jsou dnes již nepatrné a ani o její podobě nemáme zprávy, přesto se předpokládá, že tu komenda byla, než se přesunula o pár kilometrů dál. V době založení hradu bylo vybudováno jádro i s mohutným opevněním v podobě plášťové zdi.⁹⁴

Bývalou Jamolickou komendu bychom našli v provizorním dvorci nedaleko kostela Nanebevzetí Pany Marie v Jamolicích. Ani u této komendy, nebo pouze řádového domu, jak to už u Templářů bývá, nejsou známy okolnosti jejího založení. S největší pravděpodobností se tu komenda nacházela, ale lze uvažovat o tom, že tu byl jen klášter a komenda se nacházela pouze na Templštejně. Hrad buď postavili od základu, nebo na místech staršího hrádku. Když patronátní právo nad kostelem v Dobříšku získal templštejnský komtur Dětrich 16. července 1298, templářský kamenný hrad již bezesporu stál.⁹⁵ Jejich hospodaření se týkají následující poznatky z listin.

První listina, která se týká Jamolic, vypovídá, že Templářům z Jamolic patřila ves Horní Dubňany, kterou řád obdržel podle listiny vydané v Modřicích olomouckým biskupem Brunem 31. srpna 1279. Dokument dále také stvrzuje, že řádu patří podací právo místnímu kostelu s filiálními kostely v Bohuslavicích a Dukovanech.⁹⁶ To samé ověřuje v listině z 1. prosince 1281 nový olomoucký biskup Dětrich.⁹⁷

⁹³ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 23.

⁹⁴ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 324-325.; SOUKUP, Vladimír; DAVID, Petr. *Pojihlaví a Pooslaví*. Praha: S & D, 2000, s. 68-70. ISBN: 80-86050-63-7.

⁹⁵ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 324-325.; MELICHAR, J., *Morava*, s. 71-105.

⁹⁶ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2689 (31. srpna 1279, Modřice). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2689/charter.>; RBM II, č. 1188, s. 515 (31 Augusti 1279, In Modritz).

⁹⁷ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2690 (1. prosince 1281, u Modřic). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2690/charter.>; RBM II, č. 1266, s. 545 (1 Decembris 1281, Apud Modritz).

Ke komendě na Templštejně se váže listina sepsaná 16. července 1298. Podle listiny Eberhard řečený ze Stendorfu se svou ženou prodali templářskému řádu 4,5 lánu v Dobřínsku, jeho bratr Ingram pak devět vinic v Petrovicích a další dva bratři Abel a Vicemil do řádu vstoupili a řádu darovali svůj podíl na majetku. Podíl zahrnoval 10,5 lánu, šest dvorů, ½ lesa a pastviny v Dobřínsku a devět vinic v Petrovicích. Dále je tu řečeno, že Eberhard potvrzuje, že řádu patří i obec Popovice, kterou jeho otec dříve v minulosti odkázal oslavanskému klášteru a vzdává se ve prospěch Templářů všech svých práv na zmíněné majetky a také řádu postupuje kostelní podací právo.⁹⁸

Další z listin týkající se této komendy byla sepsána 18. října 1301 a udává, že syn Alberta z Merlen jistý Alšík schvaluje smlouvu mezi svým otcem a řádem a tím se vzdává nároků na majetek a souhlasí, že nebude nijak proti smlouvě jednat.⁹⁹

2.2.4 Ostatní doložené a další potenciální majetky na Moravě

Koncem 13. století je Morava již klíčovým působištěm Templářů v českých zemích. Majetky řádu sahaly od Čejkovic až k Třebíči.¹⁰⁰ U Třebíče se nachází i obec Svatoslav, které se týká prodej Benediktýnskému klášteru. Opat Benediktýnů v Třebíči podle listiny z 1. března 1290 kupuje od komtura Templářského řádu Siegfrida se souhlasem bratra Ekka za 26 hřiven dědičný dvůr a jeden a půl lánu ve Svatoslavi.¹⁰¹

Další významné majetky řádu se nacházely na Vsetínsku. Jedna z dalších listin z 30. září 1297 se týká blíže nespécifikované obce, ležící na obou březích Bečvy, pravděpodobně v dolním toku řeky. Větší část obce její majitel Protiva řečený z Doubravice pro spásu své duše odkázal mistru Ekkovi a jeho řádu a zbytek jim prodal se souhlasem krále Václava II za 250 hřiven stříbra.¹⁰²

⁹⁸ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2694 (16. července 1298, Znojmo). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2694/charter.>; RBM II, č. 1806, s. 776 (16 July 1298, In Zneuma).

⁹⁹ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2695 (18. října 1301, Brno). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2695/charter.>; RBM II, č. 1898, s. 816-817 (18 Octobris 1301, Brunae).

¹⁰⁰ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 23.

¹⁰¹ Prodej dvora ve Svatoslavi (1. března 1290, Slavonice). Ed.: MELICHAR, J. Listina č. XXII, In: *Templáři: Čechy*, s. 52.

¹⁰² NA, *Maltézští rytíři*, č. 2693 (30. září 1297, u Brna). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2693/charter.>; „...vendidi partem minorem pro ducentis et quinquaginta

Tyto pozemky řád využil k výstavbě hradu Freundesberk stával nad potokem Bystřička, který se vlévá do Bečvy. Toto území získal od moravského šlechtice Protivy z Doubravice bratr Ekko.¹⁰³ O hradu se v listině nemluví, ten tu zaručeně vybuďoval později řád, zřejmě kvůli nerostným surovinám, které se tu daly těžit. „...*Durantibus insuper predictis annis si aliquod lucrum ex inventione metalli vel minere cuiuscunque in dictis bonis accesserit...*“¹⁰⁴

Kdy přesně tu hrad řád vybuďoval, nevíme, ale archeologické nálezy ukazují na konec 13. století. Šlo zřejmě o skalní strážní hrádek ze dřeva a tyčil se na vrcholu Klenov.¹⁰⁵ Vsetín pak bylo templářské město, které je listinně doložené. Město i s hradem řád později dává do pronájmu Vokovi z Kravář s celým vsetínským panstvím.¹⁰⁶

Obr. 14: Rekonstrukce hradu Freundesberk

Zdroj: MELICHAR, J., *Morava*, s. 68.

marcis arg., totam vero partem residiam hereditatis predictae legavi in anime mee remedium et salutem viro discreto fratri Ekkoni, magistro militie Templi...“ RBM II, č. 1766, s. 759-760 (30 Septembris 1297, Brunae).

¹⁰³ JAN, L., *Působení a struktura*, s. 23-29.

¹⁰⁴ RBM II, č. 2170, s. 935-936 (3 Martii 1308).

¹⁰⁵ MELICHAR, J., *Morava*, s. 63-68.

¹⁰⁶ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2696 (3. března 1308). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2696/charter.>; RBM II, č. 2170, s. 935-936 (3 Martii 1308).

Kromě dalších listinně potvrzených vsí Bohuslavic, Dobřínka, Dukovan, Horních Dubňan, Petrovic a Velkých Popovic spadajících pod komendu v Jamolicích a později na Templštejně, a vsí pod Čejkovicou komendou Hrušky, Rakvice, Svatoslav, Senorady a Vrbice s Templáři na Moravě souvisejí i další místa, ale stejně jako v Čechách s nimi Templáře pojí hlavně náznaky nebo drobné indicie.

U některých míst o Templářích můžeme uvažovat jako o předchozích majitelích, podle budoucích vlastníků. Jde o Černou Horu a Starý Cimburk. S Černou Horou spojují Templáře převážně nedoložené informace, ale úplně je vyloučit nelze. Černou Horu měl vlastnit rod Boskoviců. Toto místo mělo podle Wilhelma Grafa řádu připadnout díky Hartlebovi z Boskovic. Dalším takovým místem je Starý Cimburk. Ten se záhy po zrušení řádu stal majetkem jistého Bernarda z Cimburku, z řádu Mečových rytířů. Nemůžeme vyloučit, že se jednalo o bývalého Templáře, který se přidal k jinému řádu. Pokud opravdu Černá Hora byla působištěm řádu, mohli tu vlastnit i pivovar, o tuto výsadu by se řád jistě nenechal připravit.¹⁰⁷

Podle templářské symboliky můžeme usuzovat, že se templáři zdržovali také v Brně, obci Řeznovice nebo na hradě Veverí. Jedním z těchto majetků mohly být některé statky v Brně. Vlastníky Špilberka nebyli, ale mohli být jeho návštěvníky a mohli vlastnit některé majetky v okolí. Pro Brno hovoří označení komtura z listiny z roku 1302 Siegfrid z Brna „... *Frater Sifridus de Brunna*...“. Tento přívlastek mohl naznačovat, že šlo o brněnského komtura, ale to je pouze domněnka. Komtur Siegfrid se objevuje i na další listině, ale tentokrát již bez přívlastku.¹⁰⁸ Dalším náznakem jsou červené tlapaté křížky na stěnách chrámu Nanebevzetí Panny Marie ve Starém Brně.¹⁰⁹ Další možnou templářskou vesnicí jsou Řeznovice. Po zrušení řádu byla obec dávana do souvislosti s bývalými majetky Templářů a dodnes se v místním kostele dochovala kamenná deska s vytesaným dutým templářským křížem.¹¹⁰ I architektura po vzoru

¹⁰⁷ GRAF, Joseph Wilhelm. *Geschichte der Tempelherren in Böhmen und ihres Ordensüberhaupt*. Prag: Enders, 1825, s. 93-122.; HORKÝ, Josef Edmund. *Die Tempelherren in Mähren : Sagen, Untersuchungen, Geschichte: Notizen über die wirklichen und vorgeblichen Besitzungen der Tempelherren in Böhmen*. Znaim: 1845, s. 64-66.

¹⁰⁸ RBM II, č. 1938, s. 834 (30. Septembris 1302, Wienae).

¹⁰⁹ MELICHAR, J., *Morava*, s. 48.

¹¹⁰ KRÁL, B. Adolf. *Nové poznatky o románském kostele v Řeznovicích. Vlastivědný věstník moravský*. 1986, roč. 38, č. 1-3, s. 290-294. ISSN 0323-2581.

chrámu v Jeruzalémě mluví pro Templáře. Mnoho nepřímých stop ukazuje i na hrad Veveří. Na Templáře ukazují indicie na farním kostelíku Matky Boží u Hradu, některé architektonické prvky ukazují na templářskou symboliku, například červené tlapaté křížky na stěnách kostela, nebo ornamentální žebrování ve tvaru M aj.¹¹¹

Podle místní tradice můžeme uvažovat o Telči a Dolních Dubňanech. V historii obce se píše, že místní kostelík sv. Václava založil řád Templářů a i patronát je přisouzen řádu.¹¹² Navíc sousední Horní Dubňany jsou Templářským majetkem doloženým písemně. Místní historie pak nasvědčuje souvislost s Templáři i u města Telč. Jedná se o záznamy nebo spíše indicie v místní kronice. Templáře s Telčí spojuje kronikář Bílek.¹¹³ Lze se jen domnívat, zda jde opravdu o templářskou symboliku nebo stopy po jejich působení, ale možné to je. U ostatních míst na Moravě, které kdy s Templáři byly dány do souvislostí, jde opět především o údaje založené na úvahách, pověstech a nepodložených dohadech.

Mnoho přímých důkazů o motivacích dárců nemáme, ale z dílčích zpráv z pramenů se pokusím o nastínění pravděpodobných motivů, které šlechtice a další významné donátory vedly k darování jejich majetků. Oproti oběma řádům není vyjasněno kdy přesně a od koho dostali některé hlavní majetky nebo pozemky, které se staly komendami. Zdá se, že klášter Jeruzalém a Čejkovice obdrželi od Václava I. Jednookého, ale u prvního z majetků, tedy kláštera Jeruzalém, nejsou známy okolnosti této transakce. Je možné, že si je chtěl naklonit pro další své záměry i vojenské. Protože právě Čejkovice jim zřejmě daroval za vojenskou pomoc proti bratrovi Přemyslovi. Dalšími donátory byli především šlechtici, pánové daných územních celků, jako Oldřich II z Hradce, Oldřich ze Spanheimu nebo moravští šlechtici. Ti jim ze svých majetků vyhradili některé statky, které řádu buď darovali, popřípadě prodali, nebo jim udělili patronátní právo nad kostelem.

¹¹¹ MELICHAR, J., *Morava*, s. 114-122.

¹¹² OBEC DOLNÍ DUBŇANY. *Dolnidubnany.cz* [online]. © 2013 [cit. 2013-18-05]. Dostupné z: <http://www.dolnidubnany.cz>.

¹¹³ TELČ. Turistické atraktivita. *Kostely a věže. Telc.eu* [online]. [cit. 2013-18-05]. Dostupné z: http://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/turisticke_atraktivita/kostely_a_veze.

Pokud šlo všeobecně o dary šlechty, páni některé ze statků přenechávali v pozůstalosti pro spásu duše a rodina respektovala přání zesnulého, další z podporovatelů řádu měli strach, že nebudou mít mužské pokračovatele rodu, atd. Můžeme předpokládat, že mnoho z donací mělo ukázat chování příkladného křesťana, jako podporovatele takových institucí a zajistit duševní klid dárce. U některých ze šlechticů se zdá, že řád podporovali z preferencí, i když to není tak zřejmé jako u ostatních rytířských řádů. Takovým donátorem mohl být Oldřich ze Spanheimu, nebo rodina pánů ze Stendorfu. Jiné donátorské počiny šlechticů jsou již spojeny i s prodejem. U některých lokalit lze předpokládat, že si je vyhlídli Templáři a jejich donátor jim je z části daroval z některých z výše uvedených důvodů, takovým příkladem může být donace moravského šlechtice Protivy řečeného z Doubravice.

2.3 Členové řádu v Čechách a na Moravě

O konkrétních členech Templářů v Čechách a na Moravě toho mnoho nevíme, o jednotlivých osobách máme pouze útržkovité zprávy. V Českém království se však prosazovali i Templáři u královského dvora jako rádci a poskytovali i diplomatické služby. Z předních členů řádu, o kterých máme dostupné zprávy, se u panovnického dvora prosazoval především komtur Ekko, představený řádu v Čechách na Moravě a později i v Rakousích.

Do templářského řádu vstupovali i mnozí významní čeští šlechtici, jak nasvědčuje členství Petra Berky z Dubé, který je uváděn jako člen řádu v roce 1252.¹¹⁴ Hájek ho dokonce uvádí jako zemského mistra, který dal vystavět komendu na Starém městě a nazval ho Jeruzalém.¹¹⁵ Jde však pouze o nepodloženou zprávu. Dalším z členů, který patřil k význačným českým šlechticům, byl Braniborský markrabě Otto Malý. Ten byl synem Otty III. braniborského a Beatrice, která byla dcerou českého krále Václava I. Ten se stal po smrti své manželky Hedviky, dcery Rudolfa I. Habsburského krále Svaté říše římské, členem řádu Templářů.¹¹⁶

¹¹⁴ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 19.

¹¹⁵ HÁJEK V. z Libočan, *Kronika česká III. 1101-1253*. Ed.: FLAJŠHANS, V., Praha, 1929, s. 452-453.

¹¹⁶ PULKAVOVA KRONIKA. E – texty, *Chronica Boemorum - Přibík Pulkava z Radenína, český*, s. 307 [online]. © 2009 FF MU [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/german/projekty/hmb/e-text/Pulk_cze.html.

Jak můžeme vidět na uvedených příkladech, mezi členy řádu patřili i přední čeští šlechtici, kteří se v době rušení řádu mohli spolehnout na své postavení a vliv svých rodin.

Jedním z prvních, kdo vystupuje jako člen řádu, je Půta Petřík ze Mšeného, který zatupoval pražskou komendu ve sporu s katedrální kapitulou.¹¹⁷ Další členové řádu budou především čeští nebo moravští šlechtici, kteří vstoupili do řádu ve spojení s darováním svého majetku. Kromě již zmíněného šlechtice Oldřicha z Hradce, o kterém byla řeč již ve spojení s donacemi pro řád, je dalším příkladem donace spojené se členstvím dar bratrů Abela a Vicemila ze Stendorfu. Listina se týká hlavně prodeje majetků Eberhardem ze Stendorfu řádu, ale také potvrzuje to, že se k řádu dali jeho dva bratři Abel a Vicemil. Ti po složení slibu chudoby řádu darovali celý svůj majetek.¹¹⁸ Bohužel kvůli kusovitým zprávám o členech chybí celkový obraz o počtu členů nebo o složení řádu.

Do popředí vystupuje rytíř nazývaný výhradně jako bratr Ekko (Ecko, Echko). Ten byl komturem komendy v Čejkovicích, později je veden i jako představený v Uhříněvsi a v Praze. Roku 1297 je Ekko veden jako mistr pro Čechy a Moravu a od roku 1302 je komturem provincií Čech, Moravy a poprvé je uváděn i jako komtur pro Rakousko. Politický vliv Templářů narůstal především při výměně dynastií po zavraždění Václava III. a vymření rodu Přemyslovců po meči.¹¹⁹ Ekko se pravděpodobně účastnil obrany svaté země a po pádu posledních křesťanských pevností se vrátil do střední Evropy, nejspíše do krajů, kde se narodil. Pocházel ze šlechtického rodu z jazykově německé oblasti, což nasvědčuje jeho jméno Ekhard (Ekko). O Ekkovi už je jen známo, že používal erb s lomeným břevnem nebo kulem. V zemích odkud pak pocházel, se začal uplatňovat v politických záležitostech, vyvíjet aktivitu ve prospěch řádu a postupovat v kariéře.¹²⁰

¹¹⁷ JAN, L., *Působení a struktura*, s. 23-29.

¹¹⁸ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2694 (16. července 1298, Znojmo). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2694/charter.>; RBM II, č. 1806, s. 776 (16 July 1298, In Zneuma).

¹¹⁹ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 19-20.

¹²⁰ JAN, L., *Působení a struktura*, s. 23-29.

Dalším z komturů řádu, který se objevuje v dokumentech, je Dětrich, který je zmíněn roku 1298 v příslušných listinách u komendy na Templštejně. Jiný představený Siegfried z Brna, který v další z listin vystupuje bez přídomku, ale pouze jako komtur Siegfried mohl být jeho nástupcem.¹²¹ U Siegfrida se neuvádí jeho místo působnosti. O tom, kde byl komturem, se můžeme jen dohadovat. I jeho přídomek může lecos naznačovat.

Podle zápisu z rakouské Otakarovy kroniky templářský bratr Ekko dorazil roku 1308 se zprávou o pomoci dvanácti urozených českých pánů do Štýrského Hradce za vévodou Fridrichem Sličným, který se snažil získat pomoc pro svůj boj o vládu nad Českým královstvím a Moravským markrabstvím. Friedrich Habsburský byl synem římského krále a stál v boji o český trůn proti Jindřichovi Korutanskému, manželovi Anny Přemyslovny. Komtur Ekko získával podporu mezi českou a moravskou šlechtou právě pro tohoto kandidáta.¹²² Diplomatičkou podporou habsburského kandidáta zřejmě sehrála obchodní transakce ve prospěch Voka z Kravář, krakovského a sudoměřského starosty. Ekko mu na 31 let pronajal panství na Vsetínsku. Vok byl zřejmě jedním z těch, kteří měli v plánu podpořit Fridricha.¹²³ Kromě dalších důvodů, které Ekka vedli, jistě politická podpora sehrála svou roli.

Poslední zpráva o zemském komturovi Ekkovi a také je z 24. února 1309. Ekko ještě s bratrem Friedrichem Sylvestrem, zřejmě velkopreceptorem či komturem v Porýní prodává synům pana Jindřicha z Haslova některé statky v Rakousích.¹²⁴ To znamená, že ani po uvěznění velmistra Molaye postavení Templářů v Římskoněmecké říši neutrpělo a až oficiální zrušení řádu k roku 1312 bylo uznáno. Ještě roku 1309 se angažuje bratr Ekko v politickém životě ještě s dalšími preceptory Friedrichem Sylvestrem a Fridrichem z Alvensleben. Na přelomu 13. a 14. se v rámci velkopreceptorátu Templářů určila pro německá teritoria tři zemská komturství a to pro Porýní, pro Polsko, Pomořany a Branibory a poslední nazývané zpravidla jako preceptorát pro Čechy, Moravu, Slezsko a Rakousko. Po rozpuštění řádu v roce 1312 byl majetek podle

¹²¹ JAN, L., *Templáři v Čejkovicích*, s. 47-69.

¹²² JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 54.

¹²³ JAN, L., *Působení a struktura*, s. 23-29.; RBM II, č. 2170, s. 935-936 (3 Martii 1308).

¹²⁴ JAN, L., *Působení a struktura*, s. 23-29.

nařízení papeže převeden na řád Johanitů, Po zrušení řádu se ze společenského i politického dění zmizel jak preceptor Ekko i další.¹²⁵ Že se Ekko pohyboval v prostředí pražského královského dvora, ale i dvora ve Vídni, bylo běžnou záležitostí, tam se ale dokázal značně prosadit v diplomacii a měl váženou pozici.¹²⁶

Templáři a především jejich představený Ekko, se v zemích Českého království také podíleli na diplomatických vyjednáváních a angažovali se i v panovnických záležitostech. Po vymření dynastie Přemyslovců vojensky i diplomaticky zasahovali do otázek nástupnictví ve prospěch habsburského kandidáta. I když tyto snahy nakonec byly neúspěšné.

2.4 Ostatní rytířské řády

V této kapitole nastíním situaci obou dalších rytířských řádů. Řád Templářů zanikl v Českých zemích v 1. čtvrtině 14. století a proto se u Johanitů i Německých rytířů zaměřím na období, kdy u nás působili Templáři. U jednotlivých komend jsou zapsány roky v závorkách, které uvádějí první písemné zmínky o nich. Jedná se o domy, které vznikly v sledovaném období.

2.4.1 Řád Johanitů

Až po nástupu knížete Vladislava II. české země pronikaly do širšího okruhu říšské politiky. Českého knížete a Konráda III. kontaktoval listem přímo sv. Bernard, ve kterém vyzýval k tažení do Svatých míst. Výprava z Čech vedená Vladislavem II. v roce 1147 navázala na výpravu Konráda III. Vladislav se v Konstantinopoli setkal s velmistrem řádu Johanitů. Vojska vedená Konrádem dorazila do Jeruzaléma po spojení s francouzskou výpravou vedenou Ludvíkem VII. Během bojových potyček se prosazovaly oba rytířské řády, ale Templáři bojovali pouze ve francouzských jednotkách. Prvním rytířským řádem, který přišel do Českých zemí, byli Johanité. Na základě účasti na druhé křížové výpravě byl v Praze vystavěn chrám Panny Marie s komendou a v příštích desetiletích se rozšířila síť johanitských komend v zemi.¹²⁷

¹²⁵ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 19-20.

¹²⁶ JAN, L., *Působení a struktura*, s. 23-29.

¹²⁷ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny*, s. 8-11.

Do dvacátých let 14. století do kompetence českého generálního převora patřily pouze Čechy, Morava a Slezsko, až poté i Rakousy.¹²⁸

Řád do Českých zemí přišel za podpory Vladislava II. někdy v letech 1158-1169 a usadil se nejprve v Praze na předmostí Juditina mostu. Vlastnictví kostela i špitálu řádu stvrdil roku 1182 papež Lucius III. Johanité se těšili přízni mnoha dalších feudálů i šlechticů a postupně si mohli začít zakládat i další komendy a to v Manětíně (1169), v Kadani (1186), v Ploskovicích (1174) a v Kladsku (1184). Zaslouhou přízně rodu Bavorů ze Strakonic se do držení Johanitů dostala i část jejich hradu ve Strakonících (1243), který jako rezidenční sídlo nahradily Praha. Ve 13. století řád vybudoval další komendy v Mladé Boleslavi (1255), v Českém Dubu (1237) a v Žitavě (1237).¹²⁹

Vedle Strakonic měly velký význam hlavně komendy v Českém Dubu a Manětíně. Mezi významná moravská sídla patřily komenda Ivanovice na Hané (1183), hrad nad vsí Orlovice (1328, vybudováno na počátku 14. století), komenda se špitálem v Kroměříži (1238) a komenda na Starém Brně (1238). Dalšími menšími komendami na Moravě byly Horní Kounice (1248), Přibice (1257) nebo Osinovice. Johanité vlastnili také majetky na Opavsku a to již od poloviny 12. století, ale komenda v Opavě vzniká až ve 20. letech 14. století.¹³⁰

Johanité měli značnou podporu přemyslovské dynastie i české šlechty. Za vznikem pražské komendy u Panny Marie na Malé straně stál sám král Vladislav II., jeho syn kníže Friedrich, kancléř Gervasius a jeho synovec Martin pozdější preceptor v Čechách a převor v Uhrách. Řád se také těšil z podpory knížat Soběslava II., Konráda Oty a knížete-biskupa Břetislava Jindřicha. Další řádové domy byly založeny za podpory české šlechty. Před svým odchodem do Palestiny kolem roku 1182 daroval řádu všechn svůj majetek Milhostův syn Petr. S pozemky sousedila ves Manětín, kde si řád nyní vybudoval komendu a kterou již dříve získal od krále Vladislava II. Rozlehlé pozemky v Polabí dostal řád v polovině sedmdesátých let 12. století od velmožů Hroznatý z Peruce a jeho bratra Měška. Řádu však zůstala pouze jižní část držav, kde se

¹²⁸ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*. Praha: Libri, 2005, s. 92-93.

¹²⁹ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 43-51.

¹³⁰ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 202-650.

střediskem stala komenda v Ploskovicích. Jedním z předních podporovatelů řádu byl rod Bavorů. V roce 1180 získává řád od členů rodu synů Dlouhomilových Ivanovice na Hané. Další přední představitel Bavor I. ze Strakonic jim daroval statky ve Strakonicích a přilehlé vesnice. I když žádný z Bavorů zřejmě nebyl členem řádu. Další výraznou oblastí kde řád působil, byly severovýchodní Čechy. Kde se hlavním donátory stali potomci vdovy po Markvartovi z Března Hostilky. Jeden ze synů šlechtičny Markvart odjíždí 30. července 1250 do Svaté země. I další z rodu Markvarticů řád podporovali a také vstupovali do jejich řad. Havel z Lemberka vnuk paní Hostilky řádu například založil komendu v Českém Dubu.¹³¹

Pražský areál Johanitů byl masivně opevněn valy, hradbou a věžemi a podléhal vlastní jurisdikci, proto také velmi dlouho zůstal samostatnou sídelní jednotkou a i po rozsáhlých přestavbách je dodnes celkem dobře patrný. Areál tvořil kostel, který je doposud zčásti zachovalý a z obou stran k němu přiléhala zástavba. V jižní části se nachází zachovalá část trojkřídlého kláštera s ochozem dvora, zřejmě původní špitál. Po daru Bavorů ze Strakonic se část hradního areálu stala johanitským residenčním sídlem. Johanité od Bavora I. dostali do držení kostel s domem na jeho sídle kromě obytného paláce a to v roce 1243. Při této příležitosti si tu řád začal budovat svou komendu.¹³²

2.4.2 Řád Německých rytířů

Třetí z rytířských řádů Němečtí rytíři se do Čech dostává kolem roku 1200, ale přesný rok není znám. Řád se zpočátku usídlil v starobylé německé osadě obchodníků a řemeslníků s kostelem sv. Petra Na Poříčí před hradbami Starého Města v Praze a vybudoval si tu špitál s komendou. Tento majetek i řádové majetky v Opavě, které získali od krále Přemysla Otakara I. a jeho bratra, markraběte moravského Vladislava Jindřicha, jim stvrdil papež Inocenc III. listinou ze dne 15. 4. 1204. Dalšími majetky řádu, které Johanité obdrželi darem od téhož krále a markraběte jsou vsi Hloubětín, Humenec, Řepín, Vysoká Libeň a Borotice.¹³³

¹³¹ JAN, L., Čeští a moravští šlechtici, s. 289-303.

¹³² DURDÍK, T., České komendy, s. 52-55.

¹³³ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 86-91.

Na Moravě se pak nejvýznamnější komendou stává Slavkov u Brna (1237). Mezi další menší a méně významné komendy náležející k místním farám patří Deblín (1295), Hostěradice (1237), Horotovice (1237), Krnov (1281), Křenovice (1305), Moravský Krumlov (1237), Neplachovice (1257) a Osová Bítýška (1264). Roku 1233 některé statky odkoupila vdova po Přemyslu Otakarovi I. Konstancie a to kostel sv. Petra se dvorem a vesnicemi Hloubětín, Rybník, Borotice, Humenec, Hnidošice, Županovice a Dražetice. Po této transakci Němečtí rytíři přesunuli své sídlo ke kostelu sv. Benedikta na Starém Městě v Praze a u něj si zřídili komendu. V Čechách a na Moravě patřili řádu do 1. čtvrtiny 14. století komendy Slavkov u Brna (1237), Chomutov s hradem Blatno (1252), Drobovice (1242), Plzeň (1322), Jindřichův Hradec (1255), Řepín (1236), Hoštěradice (1237), Opava (1204), Německý Brod (1256), Bílina (1302), Osová Bítýška (1264), Neplachovice (1257), Krnov (1281), Moravský Krumlov (1248), Býčkovice (1253), Miletín (1241), Praha (1204), Polná, Hrotovice (1237), Hradec Králové (1251), Křenovice (1305) a Deblín (1295).¹³⁴

O příchod Německých rytířů do Českých zemí se také zasloužili příslušníci panovnické dynastie a to Český král Přemysl Otakar I. a jeho bratr Moravský markrabě Vladislav Jindřich. Mezi šlechtou se na Českomoravské vrchovině stal jejich donátorem Jan z Polné, který založil komendu jak ve vlastní Polné, ale také v Drobovicích. Páni z Lichtenburka pak řádu přenechali patronátní právo kostela v Německém Brodě. Mezi výrazné příznivce patřil rod Vítkovců. Jejich vedlejší větev darovala řádu městečko Chomutov, kde byla roku 1251 vybudována komenda. Řád podporovala i významnější větev rodu z jihovýchodních Čech, páni z Hradce. Vítek z Hradce potvrzuje řádu patronátní právo ke kostelu v Jindřichově Hradci, které jim zanechal jeho otec Jindřich. Z jeho vůle tu řád založil také špitál. I další páni z Hradce řád podporovali. Oldřich II. z Hradce jim zanechal patronátní právo nad všemi kostely na svých usedlostech, s výjimkou Templářských stodůlek, protože se bál, že země bez dědice. Do řad řádu začala česká šlechta pronikat až v polovině 14. století.¹³⁵ Největší obliby dosáhl řád za Přemysla Otakara II., ale významnou úlohu měli i na dvoře Václava II. Komtur Bertold

¹³⁴ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 86-91.; FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 202-650.

¹³⁵ JAN, L., *Čeští a moravští šlechtici*, s. 289-303.

z Gempzensteina byl královým předním rádcem a byl součástí nejužšího královského dvora. I když ve zbraslavské kronice se o něm mluví jako o členovi Templářů.¹³⁶

Když Němečtí rytíři přestěhovali své sídlo na Staré Město do areálu kostela sv. Benedikta, vybudovali si tu také komendu. Zevnějšek areálu nám odhalil záchranný archeologický výzkum, který se uskutečnil, při výstavbě obchodního domu Kotva. Výzkum odkryl trojdílnou dispozici komendy s uzavřeným čtyřkřídovým jádrem. Kostel s komendou sousedil volně. Později se hlavním sídlem stala komenda v Chomutově. K výstavbě řád využil původní kostel s dvorcem. V areálu je nejstarší kostel sv. Kateřiny. K němu řád přistavěl uzavřený presbytář a na opačné straně navazovala obdélná komenda. Areál byl intenzivně opevněn a to i směrem k městu.¹³⁷

Oproti řádu Templářů, který disponoval pouze čtyřmi komendami, byly oba dva další řády rozšířenější a vlastnily desítky komend. I podpora ze strany šlechticů, byla zřetelnější.

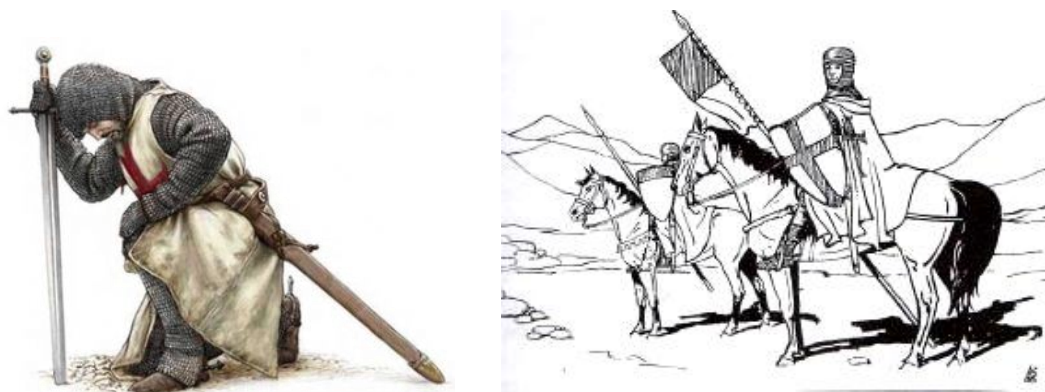
¹³⁶ JAN, Libor. Hodnostáři rytířských duchovních řádů na dvorech posledních Přemyslovců. In: BLÁHOVÁ, Marie aj. *Česko-rakouské vztahy ve 13. století: Rakousko (včetně Štýrska, Korutan a Kraňska) v projektu velké říše Přemysla Otakara II.: Sborník příspěvků ze symposia konaného 26.-27. září 1996 ve Znojmě*. Praha: Rakouský kulturní institut, 1998, s. 247-260. ISBN 80-85899-41-8.

¹³⁷ DURDÍK, T., *České komendy*, s. 52-55.

3 POROVNÁNÍ PŮVODNÍHO POSLÁNÍ TEMPLÁŘŮ S JEHO UPLATNĚNÍM V ČESKÝCH ZEMÍCH

Kromě hospodářského zázemí řád v evropských zemích budoval jako ostatní řády i špitály. Templáři se uplatňovali také jako finančníci a zejména ve Francii to byla jedna z jeho hlavních činností. V jiných zemích se věnovali stále boji hlavně v prostředí pyrenejského poloostrova, nebo na Krymu. Jaké jeho aktivity převažovaly v Českých zemích a jak tyto činnosti korespondovaly s jejich původním zaměřením, se podíváme v následující kapitole.

Obr. 15: Templářský rytíř

Zdroje: <http://pravdu.cz/templari/templari-jejich-templarsky-rad-1cast.>; JAN, L., *Čejkovice 1248-1998*, s. 51.

O běžném životě Templářů u nás nám mohou něco napovědět formuláře ze sbírky biskupa Tobiáše z Bechyně. Jedná se bohužel o ojedinělé dokumenty, z kterých se dovídáme o vnitřním životě Templářů v Čechách a na Moravě.

Dva formuláře se týkají jistého templářského seržanta Slávka. Ten nevydržel drsné zacházení svého komtura a zabil ho. Papežský zpovědník ho posílá za biskupem s tím, že u kurie dosáhl absoluce a aby mu uložil pokání. Biskup následně žádá velkopreceptora v Německu po Slávově návratu z Říma o shovívavost a milosrdenství. Slávek koná pokání svědomitě a pokorně se podřídil řádovému trestu.¹³⁸ S přihlédnutím k řádovým pravidlům, to byl trest velice mírný. Za takový čin měl seržant opustit řád.

¹³⁸ *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296)*. Ed. NOVÁK J. B. Praha, 1903, č. 206, s. 161.; *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně*, č. 1245, s. 185.

Nicméně se zdá, že Slávek mohl v řádu zůstat a odčinil svůj čin pokáním. Přesto se o tomto lze jen domnívat, další osudy řečeného Slávka nejsou známy.

Další dva formuláře jsou z let 1288-1291 a nám podávají důkaz o rytířských poutích urozených pánů z Království českého a Markrabství moravského do Svaté země a spoluúčasti na její obraně. V prvním z nich biskup Tobiáš žádá velmistra templářského řádu Viléma z Beaujeu o oporu pro svého synovce Tobiáše z Benešova, který měl v úmyslu uskutečnit rytířskou pouť do Svaté země a bojovat s muslimy.¹³⁹

V druhém pak biskupova synovce doporučuje římský král Rudolf Habsburský velmistřům všech tří rytířských řádů a to Německých rytířů, Johanitů i Templářů. Je jisté, že biskupova kancelář připravovala formulář pro doporučující listy od římského krále. Je možné, že proudění informací mezi Palestinou a jednotlivými evropskými zeměmi nebylo výjimkou a ukazují značnou informovanost řádových představených o dění v Palestině. Další písemné důkazy o komunikaci mezi Svatou zemí a Českými zeměmi se týkají hlavně Johanitů, kteří u nás měli oproti Templářům hlubší tradici.¹⁴⁰

Tyto formuláře vypovídají o tom, že bojovat s muslimy do svaté země se vydávali i rytíři z Českých zemí a sám biskup Tobiáš žádal o podporu právě velmistra řádu Templářů. Řády měly stále spojení se Svatou zemí i v našich končinách a pořádali rytířské poutě do Jeruzaléma.

3.1 Správa špitálů

Zpočátku byla chudinská, hygienická, starobní nebo i sanitární péče otázkou soukromé iniciativy v duchu křesťanské charity a hlavního přikázání a správy se tak ujímaly církevní instituce.¹⁴¹ Řeholní řády ve svých stanovách měly předepsanu péči o chudé a nemocné. Především řehole sv. Benedikta počítala s opatrováním potřebných. Z této řehole vycházely i řehole rytířských řádů, které se této činnosti také více či méně

¹³⁹ *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně*, č. 182, s. 143-144.

¹⁴⁰ *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně*, č. 181, s. 142-143.; JAN, Libor. K způsobu komunikace mezi Českými zeměmi a Palestinou ve 12. a 13. století. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university, C 44*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s. 17-34. ISSN 0231-7710.

¹⁴¹ NOVÝ, Rostislav. Pražské předhusitské špitály. *Documenta Pragensia*. 1987, č 7/1, s. 62-73.

věnovaly. Řehole uváděla povinnosti jako, občerstvovat chudé, oblékat nahé, navštěvovat nemocné nebo pohřbívat mrtvé.¹⁴²

Starší řády včetně Benediktýnů ale pečovaly výhradně o nemocné členy jejich společenství. Pro nemocné byly zřizovány samostatné cely, ale i celé domy v blízkosti klášterů. Stanovy také určovaly, jak se má s nemocnými bratry nakládat.¹⁴³ Jak zacházet s nemocnými bratry, převzala i řehole Templářů, ta určuje, jak se starat o nemocné bratry a jaký pro ně je vhodný ošetřovatel. Nemocným má být věnována nade vše pozorná starostlivost a péče.¹⁴⁴

Špitály sloužily jako útočiště těm nejpotřebnějším. Tyto instituce vznikaly ze středověkých Xenodochií, tak se nazývala zařízení, která sloužila k pohostinnosti. Byly to jakési ubytovny pro cestující kupce a poutníky. Pod křesťanským vlivem se pak začaly zaměřovat, také na péči o nemocné, postižené a staré osoby, nebo také o sirotky a chudé. Tyto špitály pak spravovaly často rytířské řády, především Johanité. Podle stanov měl špitál zaopatřit dvanáct potřebných podle počtu apoštolů, přesto skutečné počty toto ustanovení překračovaly. Špitály byly mnohdy městské, některé z nich spravovala městská rada, jindy byla obvyklá přítomnost potřebných přímo v klášteře.¹⁴⁵

Z přemyslovské doby máme o špitálech jen ojedinělé zprávy. Podle zakládacích listin nebo biskupských potvrzení fundací byly špitály zřizovány vesměs ze soukromého majetku měšťanů nebo pánů města, zakládali je laikové, měšťané nebo šlechtici. Základní majetky špitálů pak mohly být rozšiřovány, většinou potomky donátora. Na statky darované zakladateli, se většinou vztahovaly i osvobození od berní, platů nebo služebností. Jejich správu pak mnohdy přebírala církev nebo rytířské řády a majetky špitálu pak používaly, jak pro jeho provoz, tak pro financování své další činnosti.¹⁴⁶

¹⁴² *Řehole Benediktova: Regula Benedicti*. Přeložila: FRANECOVÁ, Alžběta aj. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1998, s. 27-33. ISBN 80-238-2676-X

¹⁴³ BLÁHOVÁ, M., Péče o chudé, s. 114-132.

¹⁴⁴ MELICHAR, J., Pražského rukopisu, s. 183-220.

¹⁴⁵ BLÁHOVÁ, M., Péče o chudé, s. 114-132.

¹⁴⁶ ROUČKA, Bohuslav. Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu. *Právněhistorické studie*. 1966, sv. 12, s. 41-90. ISSN 0079-4929.

Nejstarším charitativním zařízením je Špitál Panny Marie v blízkosti Týnského dvora, který vznikl ve druhé polovině 12. století. Ten roku 1233 nahradil Špitál sv. Františka v Praze nebo také křížovnický špitál, tomuto zařízení byly pak podřízeny ostatní podobné městské instituce. Tento jediný klášter byl zřízen z donací královské rodiny.¹⁴⁷

Do počátku 14. století bylo v Praze kolem 25 klášterních institucí, kterým řádové předpisy ukládaly péči o chudé, poutníky a nemocné, ale starost o nemocné se týkala vesměs členů daného řádu. Pouze jediný špitál měl veřejnou působnost a to špitál křížovnický.¹⁴⁸

Od čtyřicátých let se podle pramenů začínají charitativní činnosti věnovat Johanité na Moravě. Roku 1238 byl založen špitál sv. Ducha na podnět brněnského měšťana Rudgera.¹⁴⁹ Tento špitál v roce 1243 začal spravovat řád Johanitů, na převedení na řád se zasloužil sám představený špitálu Rudger.¹⁵⁰ Od vdovy po Markvartovi z Března Hostilky řád získal špitál v Mladé Boleslavi s veškerým majetkem, řád získal špitál s kostelem sv. Víta a několik vsí.¹⁵¹ Další z řádů, Němečtí rytíři, dal zřídit před rokem 1237 špitál v Jindřichově Hradci na podnět hradeckého pána Jindřicha z Hradce. Další špitál pod jejich správou v Drobovicích pak začal fungovat na počátku 70. let 13. století.¹⁵² Špitální činnost se posléze stává hlavním zaměřením řádu Johanitů.¹⁵³

U Templářů o konkrétní činnosti ve špitálnictví zprávy nemáme, to ale neznamená, že u některého z klášterů špitál fungovat nemohl. Jak můžeme vidět, také u obou dalších řádů záznamy o této činnosti v pramenech jsou sporadické. Rytířské řády v našich zemích se ve špitálnictví v této době neangažovali natolik, z mnohých takových institucí jen zlomek spravovaly právě rytířské řády. I u nás to byla doména převážně Johanitů,

¹⁴⁷ BLÁHOVÁ, M., Péče o chudé, s. 114-132.

¹⁴⁸ *Řehole Benediktova: Regula Benedicti*. Přeložila: FRANECOVÁ, Alžběta aj. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1998, s. 27-33. ISBN 80-238-2676-X

¹⁴⁹ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (dále CDB), sv. III/2 (1238-1240). Edited by: KRISTEN Zdeněk. Pragae, 1962, č. 198, s. 256-257 (27 Augusti 1238, Brunnae).

¹⁵⁰ BLÁHOVÁ, M., Péče o chudé, s. 114-132.

¹⁵¹ JAN, L., Čeští a moravští šlechtici, s. 289-303.

¹⁵² BLÁHOVÁ, M., Péče o chudé, s. 114-132.

¹⁵³ ROUČKA, B., Špitály, s. 41-90.

u kterých správa špitálů byla jedna z hlavních náplní. Také Templáři mohli provozovat špitály, pomoc potřebným měli zakotveno ve stanovách, i když jen okrajově. Jak bylo dříve řečeno v kapitole o řeholních pravidlech, charitu měli členové řádu konat darováním desátého dílu chleba na almužnu nebo darováním oblečení. To ovšem mohl zaopatřovat i klášter.

Již od počátků byli Templáři řád převážně vojenský a péče o potřebné zůstávala pouze doplňkovou aktivitou. Je tedy pravděpodobné, že v Českých zemích se řád správou špitálů nezabýval.

3.2 Převažující uplatnění Templářů ve srovnání se svatou zemí

Jak už bylo řečeno hlavním úkolem rytířských řádů a hlavně Templářů ve svaté zemi byla ochrana poutníků a následně i obrana křesťanských míst proti muslimům. V boji proti nevěřícím řád pokračoval i v dalších zemích Evropy. Další typickou činností bylo i poskytování finančních služeb evropským panovníkům nebo charitativní činnost a správa špitálů. Jak jsme ale mohli vidět výše, o správě špitálů řádem Templářů v Českých zemích nejsou zaznamenány výraznější informace v pramenech. Charita přesto zřejmě byla jednou z jejich činností, což vyplývá ze stanov řádů.

Řád se v našich zemích angažoval i v diplomatických záležitostech, hlavně co se týkalo nástupnictví po vymření přemyslovců. Řád a hlavně jeho komtur Ekko stál na straně habsburského následníka trůnu. Komtur řádu pro následníka hledal v řadách šlechty i možnou podporu v boji. Rytířské podpory se od řádu dostalo zřejmě i králi Václavovi I. za kterou řád získal jednu z jejich hlavních komend a to Čejkovice. Nejvýraznější postavou, která se v diplomacii uplatňovala, byl představený řádu v Čechách na Moravě a v Rakousích Ekko.

Obr. 16: Znak Čejkovic

Zdroj: MELICHAR, J., *Morava*, s. 52.

Z předchozích kapitol vyplývá, že hlavní náplní řádu v Českých zemích bylo budování majetkového zázemí a lze v jejich počínání vidět i určitou systematickosti. Majetkové zázemí si řád budoval z šlechtických a panských donací nebo koupí. Velmi významnou úlohu hrálo i patronátní právo nad kostely, které bylo také často řádu svěřováno.

Podle dochovaných pramenů se zdá, že mnozí se svým darem současně vstoupili do řádu, příkladem mohou být Oldřich II. z Hradce nebo bratři Abel a Vicemil ze Stendorfu. U Oldřicha je možný i vliv jeho matky, která řádu se svým synem přenechala patronátní právo kostela ve vsi, která jí patřila. Někteří vstupovali do řádu ze smutku či z pokory, jako Braniborský markrabě Otto, který se stal členem řádu po smrti své manželky. Mezi další motivy byly spojeny zejména s duševním klidem a vnitřními pohnutkami donátorů. Oproti ostatním je méně výrazná preference daného řádu, ale takový motiv se zdá být u Oldřicha ze Spanheimu, nebo rodina pánů ze Stendorfu.

Patronátní právo nad kostely Templářům pak zaručovalo i podací právo k danému kostelu. Tak mohl řád jmenovitě navrhnout nové duchovní, které si ve svých farnostech přáli. Můžeme tedy logicky předpokládat, že volili faráře ze svých řad. Správa kostelů a farností a jejich majetků, popřípadě vybírání příslušných dávek a desátků tak byla další velmi častou možností uplatnění. Mnohdy se řád dostával s jinými do sporu právě o desátky. Obedienční spor, tedy pod kterou farnost, jaká obec či kostel patří a tím i výtěžky z něj, se v listinných pramenech týkajících se Templářů objevují celkem často, nejvýraznějším byl obedienční spor týkající se vsi Vrbice.

Obr. 17: Malba komendy Templářů v Uhříněvsi z roku 1960

Zdroj: MELICHAR, J., *Čechy*, s. 135.

Řád začal své majetky rozšiřovat spíše na Moravě. Největší význam měla komenda v Čejkovicích, které se týkalo i nejvíce transakcí. Majetky na jižní Moravě jim navíc zajišťovaly velké výnosy díky vinicím. Nejvýznamnější jistě bylo okolí Čejkovic, ale i v dalších oblastech řád vlastnil vinice, například v Petrovicích.

Dalším výrazným působištěm bylo i Vsetínsko, kde si vybudovali na vrcholu Klenov jeden ze svých hradů. I po přenechání Vsetína i s hradem Freundesberkem Vokovi z Kravář si Templáři ponechali polovinu z vytěžených místních surovin. Můžeme se domnívat, že toto místo také bylo vybráno strategicky. Řád pozemky získal od moravského šlechtice Protivy z Doubravice, od kterého část koupil, a část dostal darem.

Hlavní náplní Templářů v Českém království a Moravském markrabství, bylo tedy vybudování hospodářského zázemí a správa komend popřípadě farností. I v našich zemích měl řád spojení se Svatou zemí a mohli tam putovat rytíři, kteří se chtěli podílet na obraně křesťanských držav v Jeruzalémě. Co se týče špitální činnosti nebo pomoci potřebným, zdá se, že v Českých zemích se jednalo pouze o základní povinnosti zakotvené v řeholi. O samostatném špitálu nemáme v Čechách a na Moravě důkazy. Útočištěm potřebným se mohl stát zřejmě klášter. I když charita nebyla primární činností, Templáři měli povinnost sycení nebo šacení chudých a strádajících. Templáři již od začátku byli bojových řádem a pomoc potřebným byla spíše doplňkovou činností. Této činnosti se věnovali převážně Johanité.

3.3 Porovnání s možnostmi dalších Rytířských řádů

V kapitole se podíváme na porovnání situace jednotlivých rytířských řádů. I když jsou Templáři nejstarším rytířským řádem, do Českých zemí přišli oproti Johanitům a řádu Německých rytířů opožděně a vlastnili i nejméně komend a přilehlých majetků. Oba další řády vlastnily desítky komend a v Českých zemích byly i rozšířenější. To že si v Českých zemích Templáři nevybudovali takové zázemí, jako oba ostatní řády, je důsledkem jejich pozdního příchodu do našich zemí a jejich předčasným zrušením. V době jejich náhlého konce, byli Templáři v Českých zemích pouze omezenou dobu a jejich význam teprve začal postupně narůstat.

Již v průběhu 12. století se rytířské řády včetně Templářů začaly rozšiřovat po celé Evropě. České země zpočátku stály mimo osazování rytířskými řády, situace se mění až za druhé křížové výpravy. Jako první přicházejí za přímé podpory Vladislava II. Johanité. Ten se s nimi střetl za druhé křížové výpravy, kde se i osobně setkal s jejich velmistrem. To byl také podnět k pozvání řádu Johanitů do našich zemí. Templáře, kteří se vyskytovali pouze v družině francouzského krále, Vladislav II. zřejmě minul. Před Templáři do Českých zemí přichází i řád Německých rytířů a to někdy na přelomu 12. a 13. století a získává dominantní roli za vlády Přemysla Otakara II. Templáři se v Čechách uchytili někdy počátkem 30. let 13. století za Václava I. Jednookého. Řád se začal prosazovat až za Václava II. Význam a s tím spojený politický vliv Templářů stoupal. Na panovnickém dvoře se řád politicky začal angažovat, až v osmdesátých a devadesátých letech 13. století.

I podpora ze strany šlechty a panovnické dynastie je u obou řádů výraznější. U obou dvou řádů jsou jasné preference některých významných šlechtických rodin i konkrétních panovníků. V případě Templářského řádu jsou informace o podpoře konkrétních šlechticů, panovníků nebo dalších pánů velice kusé. U Johanitů to byly především rod kancléře Gervasiuse, rod Bavorů ze Strakonic, nebo Markvarticové. U řádu Německých rytířů se jednalo hlavně o rod Vítkovců nebo rod pánů z Hradce.

Nejvýraznější postavení v našich zemích měl řád Johanitů. Ten, také hrál klíčovou úlohu v komunikačním spojení mezi Českými zeměmi a Palestinou. To dokládá již zmíněný formulář Tobiáše z Bechyně, ale také list velmistra Johanitů proboštu Martinovi, převorovi v Uhrách. V listu z 30. dubna 1193 velmistr probošta informuje o smrti některých význačných nepřátel, kteří ovlivňovali vývoj v islámském světě. S největší pravděpodobností takovéto předávání informací nebylo výjimkou. Dalším takovým příkladem je opět formulář již zmíněného biskupa. Ten tentokrát žádá velmistra Johanitů, aby se jeho služebník, pražský měšťan Eliáš, mohl stát členem řádového domu v Akkonu.¹⁵⁴ Také špitální činnost v Čechách a na Moravě byla doménou Johanitů. U tohoto řádu máme doloženo, že několik špitálů spravoval. V menší míře se věnoval špitálnictví i řád Německých rytířů.

¹⁵⁴ *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně*, č. 183, s. 144.; JAN, L., *K způsobu komunikace*, s. 17-34.

4 ZRUŠENÍ ŘÁDU TEMPLÁŘŮ A PRŮBĚH V ČESKÝCH ZEMÍCH

Tématem zrušení řádů Templářů, jejich domnělým kacířstvím, nebo také vlivem francouzského krále na jejich osudy, se zabývá velké množství literatury a i interpretace jsou rozdílné. Také dosud není jednoznačně dořešeno, zda bylo obvinění Templářů z hereze oprávněné a nakolik bylo založeno na skutečných poměrech v řádu. Velmi diskutabilní je ve věci Templářů úloha francouzského krále Filipa Sličného.

4.1 Zrušení řádu Templářů

Řád Templářů byl v soudobé literatuře (Bernard z Clairvaux)¹⁵⁵ popisován jako nezdolný obránce svatých míst a idealizován. Nebylo možné očekávat, že se takovým obrazům vyrovná i v realitě. Koncem 13. století se případným kritikům naskytla příležitost k jejich hanobení. Organizace jako byli Templáři, spotřebovávaly čím dál víc finančních prostředků, které byly nutné k existenci této první organizované mezinárodní armády. Také se stali politicky příliš mocnou organizací. (Barber, Read, Sterneck).¹⁵⁶

Obr. 18: Bronzový žeton z 12. století, který sloužil jako obdoba cestovních šeků

Zdroj: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/na-zbirohu-jsou-vystaveny-artefakty-templaru-i-portret-leonarda-da-vinci>

Po ztrátě města Akkonu roku 1291, se úděl rytířských řádů stal diskutovaným tématem. Nejčastějším návrhem bylo sloučení řádů do jediného seskupení. Okolnosti především

¹⁵⁵ CLARAEVALLENSIS, B., *De laude novae militiae*, s. 1-30.

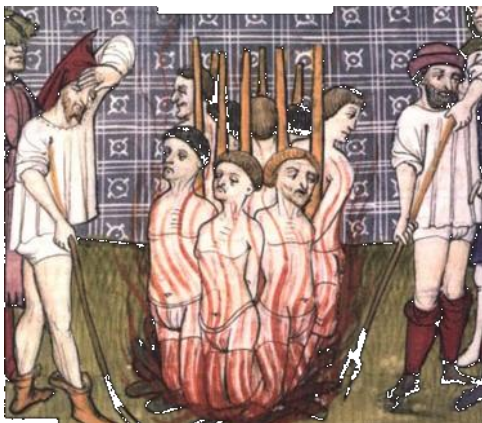
¹⁵⁶ BARBER, M., *Noví rytíři*, s. 75-206.; READ, P. P., *Templáři*, s. 242-278.; STERNECK, M., *Dějiny templářského řádu*, s. 75-206.

pro Templáře nebyly příznivé. Oni byli v díle Bernarda z Clairvaux popisováni jako dokonalí křesťanští válečníci a obránci Svaté země.

V jistém okamžiku na ně více než na jiné řády mohlo být pohlíženo tak, že oni selhali a mohli se stát terčem kritiků. Právě jejich upadající popularity se rozhodl zneužít francouzský král Filip IV. Sličný a jeho vláda.¹⁵⁷ Jak už jsme mohli pozorovat v předchozích kapitolách, právě obrana Svaté země a boj proti nevěřícím, byla u Templářů převažující činnost ve svaté zemi. Toto uplatnění vyplývá jak z jeho stanov, tak právě z pojednání Bernardova. Například Johanité se stejnou měrou zabývali i špitálnictvím a i po ztrátě Svaté země plnili část svého původního poslání, Templáři oproti tomu, byli zaměřeni převážně na bojovou činnost.

Řád byl izolován před okolním světem a pochopitelně byl obklopen mnohými tajemstvími a dohady. To zapříčinilo i mnohá heretická obvinění, která byla proti nim vnesena. K těm jsou současní historikové kritičtí. I jednotlivé výpovědi samotných Templářů se během procesu různí. Přední představitelé řádu navíc později tato přiznání popřeli. Přiznání byla vynucovaná útrpným právem a to jim ubírá na věrohodnosti. Inkvizice hrála v procesu ve Francii výraznou roli a byla běžnou součástí vyšetřování. Templáři byli mimo jiné obviněni z kacířství, neúcty k svátosti oltářní, sodomie a modlářství (Barber, Fraleová, Sterneček).¹⁵⁸

Obr. 19: Proces s Templáři – Iluminace upálení Templářů

Zdroj: BARBER, M., *Proces s templáři*, 396 s.

¹⁵⁷ BARBER, M., *Noví rytíři*, s. 115-128.

¹⁵⁸ BARBER, Malcolm. *Proces s templáři*. Přeložil: KASL, Jiří. Praha: Argo, 2008, s. 69-277. Každodenní život, sv. 40. ISBN: 978-80-257-0018-1.; FRALEOVÁ, B. *Templáři*, s. 107-154.; STERNECK, M., *Dějiny templářského řádu*, s. 75-206.

Ráno v pátek 13. října 1307 začalo rozsáhlé zatýkání a pronásledování templářů v celé Francii. Zároveň byl veškerý templářský majetek zabaven královými zplnomocněnci. Papež Kliment V. nejprve kroky krále považoval za urážku své autority, ale již 22. listopadu 1307 nakázal zatčení členů řádu i ostatním křesťanským evropským panovníkům bulou „*Pastoralis praeeminentiae*“ a zabavení majetků ve jménu papežského stolce. Začátkem roku 1308 začalo vyšetřování i papežskými zástupci.¹⁵⁹

Roku 1310 byl do jihofrancouzského Vienne svolán koncil, který měl řešit osudy řádu. Na Viennském koncilu mezi léty 1311-1312 papež řád zrušil papežskou bulou „*Vox in Excelso*“ datovanou 22. března. Výnos o zrušení byl zveřejněn 2. dubna 1312. Na koncilu se rozhodlo i to, že majetky, které řád dříve vlastnil, měly být přiděleny řádu Johanitů. Převedení na Johanity potvrzovala bula z 2. května 1312 „*Ad providam Christi vicarii*“. Král si však vymohl, aby mu bylo vyplaceno 200 000 livrů jako odškodné francouzské královské pokladně za údajně vzniklé ztráty. Koncil se zabýval i osudy bývalých Templářů, jejich další působení řešila bula „*Considerates dudum*“ z 6. května. Podle buly ti, kteří byli uznáni nevinnými, byli propuštěni na svobodu a mohli dožít s danou rentou v někdejších řádových domech nebo v některých z klášterů ostatních řeholních řádů, protože jejich řeholní sliby stále byly platné.¹⁶⁰

Obr. 20: Poslední Velmistr Jacquese de Molay

Zdroj: FRALEOVÁ, B., *Templáři*, 173 s.

¹⁵⁹ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 70-71 a 96-99.

¹⁶⁰ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 255-277.

4.2 Další evropské země

V ostatních zemích Evropy se řád nesetkal s tak drastickým koncem jako ve Francii. Jako nejvýraznější příklady, lze brát Britské ostrovy a Pyrenejský poloostrov.

Britské ostrovy

Na území Britských ostrovů tudíž v Anglii, Skotsku a Irsku můžeme pozorovat, že ani zde se postup proti řádu Templářů nesetkal s velkým ohlasem. Když anglický král Eduard II. dostal zprávu o zatýkání Templářů, byl králem pouhých pár měsíců a jeho předchůdce mu zanechal značné dluhy, tím pádem by se dalo očekávat, že se chopí příležitosti. Pozemky řádu v Anglii byly poměrně cenné a jejich zabavení by mu pomohlo s finanční situací. Přesto koncem října 1307 francouzskému králi sdělil, že nařčení proti Templářům se mu nezdaří věrohodná a 4. prosince rozeslal listy i dalším evropským panovníkům, kde řád hájil.¹⁶¹

Když ale 14. prosince obdržel papežovu bulu „*Pastoralis praeeminentiae*“, která schvalovala zatýkání, dal Eduard papeži na vědomí, že se postará o vyřízení dané záležitosti. Přesto některým Templářům bylo dovoleno zůstat v řádových domech až do papežského vyšetřování na podzim 1309. Do Anglie byli posláni dva inkvizitoři, ke kterým se připojili angličtí preláti. Ti vyslechli 43 templářů podle 87 článků vytvořených ve Francii, ale nedosáhli žádných výsledků. Výpovědi byly ve značném kontrastu s hromadnými přiznáními ve Francii, které v rychlém sledu vymohli inkvizitoři. Anglický soudní systém se navíc zakládal na spolupráci s porotou.¹⁶²

Papežští inkvizitoři posláni do Anglie si nakonec vymohli omezeného uplatnění mučících prostředků a to až v létě 1311. Přesto i po uplatnění mučení někteří bratři popírali daná obvinění, jiní se zřekli některých projevů kacířství, hlavně co se týkalo rozhřešení nebo připustili, že jsou očerněni a nemohou se od odsuzujících článků očistit. Tito Templáři se rozptýlili po různých kláštorech, kde měli činit pokání. Opět tu platilo rozhodnutí převedení majetků na Johanity.¹⁶³

¹⁶¹ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 215-216.; READ, P. P., *Templáři*, s. 267-270.

¹⁶² BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 217-220.; READ, P. P., *Templáři*, s. 267-270.

¹⁶³ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 224-225.; READ, P. P., *Templáři*, s. 267-270.

Španělsko a Portugalsko

Ani v zcela katolickém Španělsku nestihl Templáře tak nelítostný osud jako ve Francii. Španělští Templáři se rozhodli nepodvolit se jen tak bez boje a hájit pravdu i své životy. Aragonský král Jakub zpočátku zastával názor, že proti řádu se neobjevila žádná výtka a naopak, že řád vykonal mnoho proti nevěřícím. Proti Templářům by zasáhl, pouze tehdy, pokud by panovalo jasné podezření a nařízení od církve. Koncem listopadu 1307 však tuto politiku změnil a nařídil svému zmocněnci ve Valencii, aby pozatýkal Templáře a zabavil jim majetek. Mohlo to být z toho důvodu, že řád byl v dané oblasti v aktivní službě a disponoval mnoha bojovníky. Templáři se aktivně bránili v obléhaných hradech a nehodlali ustoupit, dokud nebudou moci ospravedlnit své bratry a hájit se proti zločinům, z kterých jsou nařčeni. Koncem listopadu 1308 kapituloval poslední z hradů Miravet a byla zahájena příslušná vyšetřování.¹⁶⁴ Po několika letech tu jednání dospěla k dohodě a Aragonský král Jakub II. pro bývalé členy řádu roku 1317 zřídil „*Montészký řád*“ s hlavním sídlem na hradě Montésa.¹⁶⁵

Také v Portugalsku se řád Templářů těšil příznivým podmínkám při svém rušení. Král Diniz byl jejich zastáncem a sám dal podnět k ustanovení řádu nového se střediskem v Tomaru. Řád je dalším pokračovatelem Templářského řádu. Nový řád byl založen roku 1319 a pojmenován „*Řád Kristův*“. Statky, které měl ponechané k volnému disponování papež, si docela řádně rozdělily řád Johanitů a oba nástupnické řády.¹⁶⁶

Obr. 21: Templářský hrad v portugalském Tomaru

Zdroj: FRALEOVÁ, B., *Templáři a Kristův rubáš*, 194 s.

¹⁶⁴ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 226-233.; READ, P. P., *Templáři*, s. 265-267.

¹⁶⁵ BARBER, M., *Noví rytíři*, s. 341.; READ, P. P. *Templáři*, s. 275.

¹⁶⁶ BARBER, M., *Noví rytíři*, s. 341.; READ, P. P., *Templáři*, s. 276.; SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 30.

4.3 Svatá říše římská

Na uvedených příkladech můžeme vidět, že procesy v jednotlivých zemích ovlivňovaly politické názory panovníka, ale i postoj samotných Templářů. Podobně tak bylo ve Svaté říši římské. Vzhledem k papežovým požadavkům svolali arcibiskupové mezi léty 1310-1311 několik provinčních koncilů a to Trevírský a Mohučský. Koncil v Trevíru, který vedl arcibiskup Burchard, zprostil po vyslechnutí Templářů i dalších svědků řád viny. Další koncil se konal v Mohuči a předsedal mu arcibiskup Petr z Aspeltu. Také jeho rozsudky byly nakonec osvobozující.¹⁶⁷

Při tomto stání v Mohuči došlo k ozbrojenému incidentu, kdy zaútočilo několik rytířů, které vedl Hugo ze Salmu preceptor z Grumbachu a jeho bratr Fridrich, komtur v Porýní. Rytíři nakonec mohli vystoupit a koncil vyslechl jejich obhajobu, která stála i na svědectví o zázraku v podobě bílých řádových rouch, které prý měly zůstat neporušené po upálení templářských rytířů ve francouzském Avalonu. Podle soudobé kroniky, když se rytíři objevili na procesu, arcibiskup komtura se vší slušností vyběhl, aby se k danému případu vyjádřil. Dalšího slyšení se dobrovolně zúčastnilo již třicet osm rytířů a jedenáct vysoce postavených osob. Komtur Fridrich Salm, který se podílel na dobývání Akkonu a sloužil pod Jaquesem Molayem, o někdejším velmistrovovi vypovídal, že je hrdina bojující obětavě v záležitostech božích. Jiní zas svědčili o Templářské dobročinnosti. Nakonec při tomto slyšení arcibiskup Templáře osvobodil. Poté co dokázali, že jsou nevinní, dosáhli svobody a mohli se stát členy jiného z řádů.¹⁶⁸ Navíc v celé Svaté říši římské, papež neměl takový vliv a mnohé Templáře chránily i jejich rodiny.¹⁶⁹ To jistě také sehrálo svou roli. Moc a vliv šlechtických rodin, ke kterým Templáři patřili, jim jistě také zajistily lepší podmínky v procesu.

V některých německých a českých zemích se udrželi Templáři i déle. Ví se, že se v braniborské Marce a v Zhořelci v Horní Lužici Templáři udrželi až do roku 1318 pod záštitou braniborského markraběte, kdy byly jejich statky předány Johanitům.¹⁷⁰

¹⁶⁷ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 246-248.; READ, P., *Templáři*, s. 265.

¹⁶⁸ READ, P., *Templáři*, s. 265.; SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 30-31.

¹⁶⁹ BARBER, M., *Proces s templáři*, s. 246-248.

¹⁷⁰ HORKÝ, J. E. *Die Tempelherren in Mähren*, s. 7-242.

4.3.1 Čechy a Morava

Naše země spadaly pod preceptorát alemansko-slovanský se sídlem v Braunschweigu, jehož posledním preceptorem byl Fridrich z Alvenslebenu, ten také byl občasným návštěvníkem našich komend. Rytíře z Čech a Moravy tak stíhaly výše zmíněné koncily. Také jejich výroky byly pro České země platné.¹⁷¹ K osvětlení průběhu zrušení Templářů v našich zemích, nám opět pomohou listiny.¹⁷²

Přední světští představitelé zemí byli pozváni i na koncil ve Vienne ve Francii, kde se měla projednávat otázka Templářů. Pozvání přišlo od papeže Klimenta V. českému králi Jindřichovi Korutanskému, další pozvání pak bylo pro mohučského arcibiskupa a další církevní hodnostáře mu podléhající a to biskupa pražského, moravského, kterým byl Jan VI. z Valdštejna i ostatní opaty, děkany a další představené.¹⁷³ Jak můžeme vidět, papež ve věci týkající se vyšetřování Templářů oslovoval jednotlivé příslušníky světské i církevní moci zvlášť. Není proto vyloučeno, že tak postupoval i v případě následujících událostí.

Postoj církve

Šetření proti řádu Templářů mají podle listiny vydané z 12. srpna 1308 papežem Klimentem V. započít arcibiskup mohučský Petr z Aspeltu a také magdeburský společně s biskupem pražským Janem IV. z Dražic, vratislavským Jindřichem I. z Vrbna a ostatními církevními představenými.¹⁷⁴

Postoj mohučského arcibiskupa se Klementovi V. nezamlouval. Výtek od papeže se pak týká tři dokumenty. Prvním z listů je prohlášení papeže, že nesouhlasí se soudními

¹⁷¹ SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s 30-31.

¹⁷² Listiny z Vatikánského archivu v řadě Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustntia vydaná ve svazku Tomus prodromus (dále MVB-TP).

¹⁷³ *Acta pontificum Romanorum: Clementis V. 1305-1314, Johannis XXII. 1316-1334, Benedicti XII. 1335-1342*. Edited by: HLADÍKOVÁ, Zdeňka. Praha: Academia, 2003. Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia; Tomus prodromus (dále jen MVB-TP), č. 28, s. 23-27 (12 Augusti 1308, Pictavis).; MVB-TP, č. 29, s. 27-28 (12 Augusti 1308, Pictavis).

¹⁷⁴ MVB-TP, č. 26, s. 20-21 (12 Augusti 1308, Pictavis). ISBN 80-200-0959-0.

výroky mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu a jeho sufragánů. Papež výroky soudu označil za chybné a vyhlášené proti jeho vůli.¹⁷⁵

Druhým listem papež oznamuje všem arcibiskupům a biskupům v Německu, že výroky soudu vedené Petrem z Aspeltu a jeho podřízených proti Templářskému řádu ztrácejí platnost.¹⁷⁶ Posledním listem papež vybízí mohučského arcibiskupa, aby odeslal veškeré rozhodnutí, tak i spisy ke kterým řízení dospělo v souvislosti s řádem Templářů.¹⁷⁷ Jak můžeme vidět papapežovo nařízení se mnohdy protivilo i biskupům nebo arcibiskupům. Konkrétně mohučský arcibiskup Petr z Aspeltu, pod kterého spadaly i naše země, shledával řád nevinným a jeho verdikt při provinciálním koncilu byl osvobozující. Řádu v našich zemích se následně dotkly až výroky, které byly učiněny ve Vienne a stvrzovaly je byly vydané papežem.

Postoj krále a šlechty

V Čechách nebyli Templáři zabíjeni. Kdo z nich dokázal svou nevinu, dosáhl svobody a mohl vstoupit do jiného řádu.¹⁷⁸ I pro Naše země platila bula „*Considerates dudum*“ a Templáři mohli zůstat po zbytek života v určených bývalých řádových domech a dokonce dostávali rentu z bývalých majetků řádu, nebo v jiném klášteře.¹⁷⁹ Jak už bylo řečeno, papežova bula Templářům povolovala vstoupit do jiného řádu, protože jejich řeholní sliby platily. Je pravděpodobné, že i u nás se jí rytíři převážně řídili. Nemůžeme posoudit, kteří tuto možnost využili. V bule bylo také řečeno, že i některé řádové domy byly vyčleněny Templářům k dalšímu životu i s rentou. O přestupech k jinému řádu nebo dožívání v daných domech máme pouze mizivé informace.

Pokud některé domy byly takto Templáři využity, je pouze předmětem dohadů. Lidová tradice a nepřímé hmotné doklady naznačují, že Kronberg v sousedním vévodství

¹⁷⁵ MVB-TP, č. 45, s. 37 (23 Decembris 1310, Avinione).

¹⁷⁶ MVB-TP, č. 46, s. 37 (23 Decembris 1310, Avinione).

¹⁷⁷ MBV-TP č. 47, s. 37 (23 Decembris 1310, Avinione).

¹⁷⁸ HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, Kryštof. *Cesta z království českého do Benátek: odtud do země svaté, země judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii. Díl I.* Ed.: ŘIVNÁČ, František. Praha, 1854, s. 250.

¹⁷⁹ JAN, L., Templáři v Čejkovicích, s. 47-69.

Rakousy, mohl být jedním z míst, na kterých Templáři dožívali po svém zrušení.¹⁸⁰ Na Moravě mohlo jít o Starý Cimburk, jelikož brzy po zrušení Templáři se tu jako majitel vyskytuje jistý Bernard z Cimburku z řádu Mečových rytířů. Mohlo se jednat o bývalého Templáře, který se posléze přidal k tomuto příbuznému řádu.¹⁸¹

O postoji společnosti nás může informovat i Zbraslavská kronika. Zápis k roku 1312 vypovídá, že podle názoru většiny, Templářský řád nebyl kacířský, ale jeho úpadek zapříčinila chamtivost po jejich značném bohatství. Ze zápisů Petra Žitavského se také dozvídáme o smrti Klimenta V., který zemřel 20. dubna 1314. Zmíněný papež zničil slavný řád Templářů, když ho neprávem obvinil z kacířství. Velmistr řádu byl s tichým souhlasem papeže dříve toho roku upálen a mnoho dalších členů bylo tvrdě mučeno. Většina lidí stále mínila, že Templáři nebyli heretický řád, ale jeho zkázu způsobila chamtivost po jejich nesmírném majetku.¹⁸² Autor kroniky se opírá o veřejné mínění a také bychom mohli říci, že v jeho zápisech se může odrážet názor panovníka. Zbraslavská kronika je dílo oslavující krále Václava II. a tedy je psaná tak, jak by si on přál. Kronika by se nestavěla proti jeho mínění nebo mínění jeho následovníků.

Co se týče osudu Templářů, pár zpráv máme o představených ve Střední Evropě. Mnohé z nich chránily jejich rodiny a někteří dostali k dispozici jiná sídla. Fridrich Sylvestr po odložení řádového roucha zbytek života tráví na hradě Thronecku u Trevíru, kterého polovinu získal od svého synovce. Jiný z komturů, Otto brunšvický představený na Süpplingenburgu, setrval jako světský pán své někdejší komendy až do své smrti. Také Friedrich z Alvensleben dožíval u svých příbuzných v okolí Halberstadtu. Prameny o dalších osudech nejznámějšího z komturů a to Ekka se neobjevily.¹⁸³ Přední představitelé se většinou stáhli do ústraní a dožili u svých příbuzných v darovaných sídlech. Je pravděpodobné, že někteří z běžných rytířů, kteří byli z významných šlechtických rodin, také měli tuto možnost.

¹⁸⁰ MELICHAR, J., *Morava*, s. 129-136.; Autor u Kronbergu odkazuje na profesora Hermanna Baucha, který se zabýval výzkumem tajemství Templářů v Dolních Rakousích na základě folklórních legend.

¹⁸¹ HORKÝ, J. E., *Die Tempelherren in Mähren*, s. 64-66.

¹⁸² *Zbraslavská kronika (Chronicon aulae regiae)*. Ed.: FIALA Zdeněk; HEŘMANSKÝ František; MERTLÍK Rudolf. Praha: Svoboda, 1975, kniha první CXXI, s. 283-284.

¹⁸³ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 56.

Stejně jako v ostatních zemích, kromě Francie, ani v Českém království respektive celé Svaté říši římské se členové řádu vyhnuli odsudku smrti nebo dokonce dalšímu pronásledování. Po dosažení osvobozujícího výroku soudního řízení v Mohuči a Trevíru se mohli bývalí Templáři stát členy Johanitů popřípadě vstoupit do jiného řádu. V jistých případech zřejmě mohli i svobodně dožít v dřívějších řádových domech. Stále se jich ale týkal výnos z Viennského koncilu potvrzený papežskou bulou o rozpuštění řádu a předání veškerých majetků Johanitskému řádu.

4.3.2 Jaký byl další osud templářských majetků v Českých zemích

Jak už bylo řečeno, papež přenechal bývalé majetky Templářů bulou „*Ad providam Christi vicarii*“, řádu Johanitů. Opis řečené buly, který nalezneme v Zbraslavské kronice, zní „... *Rozhodli jsme také z moci apoštolské ponechati všechny statky svrchu uvedeného řádu rozhodnutí o opatření Apoštolského stolce, ... aby svrchu řečené statky byly navždy přivtěleny k řádu svatého Jana špitálu Jeruzalémského.... A také jsme rozhodli, aby ti kdož zabrali řečené statky, nebo nedovoleně je podržují, ... nepustí-li řečené majetky do doby jednoho měsíce, když je o to požádají řečení velmistr a bratři toho špitálu nebo kdokoli z nich nebo jejich zástupce..., aby byly pro ten čin postiženy nálezy interdiktů...*“.¹⁸⁴

Papežův výnos vychází z usnesení koncilu, že statky, které zůstaly po rozpuštění řádu Templářů, je užitečnější poskytnout Johanitskému řádu, než opět Templářský řád založit a se špitálním řádem spojit. Někteří účastníci zastávali i názor, že by bylo lepší tyto statky poskytnout znovu založenému řádu Templářů než Johanitům. Konečným rozhodnutím koncilu přesto bylo převést majetky na Johanitský řád.¹⁸⁵

Než byl řád oficiálně zrušen papežovou bulou, v našich zemích nesporně fungoval bez potíží. Příkladem může být smlouva o nájmu města Vsetín s hradem Freuseberkem z 3. března 1308. Listina je vydána Čejkovickým konventem, pečeti ji „*conventus nostri in Schekwitz*“, tedy náš konvent v Čejkovicích.¹⁸⁶ Dokument ukazuje, že řád v našich

¹⁸⁴ Zbraslavská kronika. Ed.: FIALA, Z. aj., Kniha první CXXII, s. 285-287.

¹⁸⁵ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2697 (16. května 1312, Libourne). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2697/charter.>; RBM III, č. 78, s. 34-35 (16. Maii 1312, Liberoni).

¹⁸⁶ RBM II, č. 2170, s. 935-936 (3. Martii 1308).

zemích svobodně nakládal s majetkem ještě v období, kdy byl velmistr řádu Jaquese de Molay již zatčen a uvězněn. Tedy v době kdy pronásledování rytířů Templu ve Francii běželo naplno. V dané době se proces Templářů v našich zemích tolik nedotýkal.

Podle této smlouvy Preceptor Ekko se souhlasem velmistra řádu a rakouského a štyrského knížete Fridricha, poskytuje k užívání na 31 let město Vsetín i s hradem Freundesberg. Majetek do limitovaného nájmu dostává moravský pán Vok z Kravař, podle emfyteutického práva. Listinou není porušeno podací právo místních kostelů a Templářům ve vlastnictví zůstává také mlýn ve Vsetíně a také výnos objevených nebo vytěžených nerostů. Po uplynulé době 31 let bude uzavřena smlouva nová.¹⁸⁷ Vok z Kravař se později těšil přízni Jana Lucemburského a někdejší templářské majetky si mohl ponechat a také je výrazně rozmnožil.¹⁸⁸ Jaký byl účel takového pronájmu, se můžeme jen domnívat. Řád se mohl pravděpodobně pokoušet zabezpečit tento majetek tak, aby se po přežití kritické etapy své existence majetek vrátil opět do rukou řádu, podle dlouhodobého pronájmu můžeme předpokládat, že řád se zrušením nepočítal. Jestli takto manipulovali Templáři i s dalšími statky, se můžeme jen dohadovat. Na druhou stranu svou roli mohla sehrát diplomacie a politika templářského komtura Ekka.

Papežské a ostatní oficiální dokumenty

Již v srpnu 1308 pak papež Kliment V. templářské majetky nechává ve správě hnězdenskému arcibiskupovi a pražskému biskupovi v Českém království a některých částech Polska.¹⁸⁹ Přesto ještě v září roku 1308 prodává preceptor řádu Templářů Janusius v Slezské Malé Olešnici vdově po jistém Heřmanovi a jeho dětem desátek s příjmem ze tří lánů ve vsi Goczalkov u Střihomi. To vše dříve Heřman odkázal Olešnické komendě.¹⁹⁰ Na základě listiny z Olešnice můžeme vidět, že správa

¹⁸⁷ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2696 (3. března 1308). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2696/charter>; RBM II, č. 2170, s. 935-936 (3 Martii 1308).

¹⁸⁸ JAN, L., *Templáři v Čejkovicích*, s. 47-69.

¹⁸⁹ MVB-TP, č. 27, s. 21-23 (12 Augusti 1308, Pictavis).

¹⁹⁰ NA, *Maltézští rytíři*, č. 744 (9. září 1308, Malá Olešnice). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/744/charter>; *Codex diplomaticus Silesiae* (dále CDS), sv. XVI Regesten zur Schlesischen Geschichte (1301-1315). Edited by: GRUNHAGEN Colmar a WUKTE, Konrád. Breslau: Josef Max & Comp., 1892, č. 3011, s. 128 (9 Septembris 1308, Olesnicz).

v některých českých zemích byla funkční ještě rok po uvěznění templářského velmistra, navíc řád majetek prodával, již v době, kdy ho měli mít ve správě církevní hodnostáři.

Dvě listiny z května 1312 jsou výnosy papeže Klimenta V. adresované příslušným osobám. Dokumenty souvisí se zrušením řádu Templářů a následným převodem majetku na Johanitský řád. Listina z 2. května náležela církevní správě braniborské a marlborkské diecése. Opis buly papeže Klementa V. oznamuje, že po zrušení řádu z rozhodnutí papeže koncil ve Vienne schválil převod veškerých statků na Johanity, s výjimkou majetků, které si vyhradil papežský stolec a stanovil, aby příjemci sdělili představitele řádu nebo jejich prokurátory, kteří se ujmou správy statků. Dává jim také právo stíhat toho, kdo by majetek zadržoval a nevydal do měsíce po vybídnutí.¹⁹¹ Do této diecéze patřila dle kanonického práva braunschweigska templářská kurie spravující i slovanské země.¹⁹²

Druhá listina z 16. května patřila správě Českého království. Papež Kliment šlechtě Království českého dává na vědomí výnos koncilu ve Vienne. Kliment v listině oslovuje urozené panstvo naší země. „*Dilectis filiis nobilibus viris universis, comitibus, et baronibus per regnum Boemie.*“ Tedy dává vědět všem urozeným mužům, hrabatům, baronům Českého království, že na koncilu ve Vienne padlo nařízení, že všechn majetek patřící templářskému řádu, jako jsou komendy, kostely, města, hrady a další ostatní majetek včetně důchodů a práv Templářů bude svěřen špitálnímu řádu sv. Jana Jerusalemského. Listina také vyzývá tyto jmenované, aby byli nápomocni velmistřovi Johanitů a dalším členům řádu při převzetí těchto majetků. Bula vyzývá „Vaši urozenost“ k podpoře při odebrání veškerých majetků Templářů ležících v Království českém prostřednictvím johanitských prokurátorů nebo jiných zástupců jmenovaných k tomuto účelu, aby co nejrychleji byly poskytnuty tomuto řádu. Bula také nařizuje, že výnos má být vydán ve známost. Listina je zapečetěna papežovou bulou.¹⁹³

¹⁹¹ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2698 (2. května 1312, Vienne). Opis z 16. století. Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2698/charter>.

¹⁹² SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 28.

¹⁹³ NA, *Maltézští rytíři*, č. 2697 (16. května 1312, Libourne). Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/2697/charter>.; RBM III, č. 78, s. 34-35 (16 Maii 1312, Liberoni).

Dalším z dokumentů papež dává pravomoc mohučskému arcibiskupovi, a dalším církevním hodnostářům především biskupům pražskému a olomouckému, aby předali někdejší majetek Templářů řádu Johanitů.¹⁹⁴ Papež svým podřízeným ve jménu svatého stolce svěřuje předání majetků Johanitům. Arcibiskupové a biskupové jsou prostředníci mezi Svatým stolicem a Johanity, mohou tedy jednat jeho jménem.

Převedení majetků na Johanitský řád

O Templářských komendách máme celkem jasné zprávy, obě dvě získal Johanitský řád. Johanité si však nenechávali všechny majetky, které na něj přešly, některé předával dál, což dokládají dvě listiny z roku 1313. První z nich Bedřich Berthold z Hennebergu preceptor Johanitského řádu v Čechách, Polsku, na Moravě a v Rakousích, prodává matce představené a sestrám řehole sv. Augustina dominikánského řádu u kostela sv. Anny pod Petřínem bývalou templářskou komendu s kostelem sv. Vavřince za 130 kop pražských grošů.¹⁹⁵ Druhý dokument je bulou, kterou český a polský král Jan Lucemburský stvrzuje prodej z téhož roku dominikánkám při klášteře sv. Anny.¹⁹⁶

Druhou z českých komend, tu v Uhříněvsi, si Johanité ponechali i s tvrzí a přílehlými obcemi Tehovičky, Kolovraty, Voděrady, Zdebrady, Přestavlky a Lipany. Ti mohli bývalou templářskou komendu rozšířit a přebudovat na tvrz nebo vystavět novou poprvé v pramenech zaznamenanou roku 1436.¹⁹⁷

U moravských komend je situace komplikovanější. V letech kdy běžel proces s Templáři, panovala v Českých zemích napjatá politická situace. Když se ale v polovině roku 1312 rozhodovalo o templářském majetku, panovala mezi Friedrichem Habsburským a Janem Lucemburským shoda templářské majetky použity k politickým dohodám ve prospěch Jana Lucemburského. Jeho poručníkem byl říšský hrabě

¹⁹⁴ MBV-TP, č. 55, s. 41-45 (2 Maii 1312, Vienne).

¹⁹⁵ Národní archiv Praha (dále NA, Listiny českých zrušených klášterů), *Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760)*. PRAŽÁK, Jiří aj. Praha, 1961. Listiny 1115-1784, č. 1077 (9. května 1313, Praha). Dostupné také z: [http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK/1077/charter.](http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK/1077/charter.;); RBM III, č. 136, s. 58 (9 Maii 1313, Pragae).

¹⁹⁶ NA, *Listiny českých zrušených klášterů*, č. 1078 (15. května 1313, Praha). Dostupné také z: [http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK/1078/charter.](http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK/1078/charter.;); RBM III, č. 138, s. 59 (9 Maii 1313, Pragae). Dostupné také z <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=8&bookid=130&page=67.>

¹⁹⁷ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 58.

Berthold VII. z Hennebergu, který byl bratrem převora johanitského řádu pro Čechy, Moravu, Polsko a Rakousko. Některé majetky, které prošli Johanitskou administrativou, řád prodával šlechticům, kteří stáli na straně rakouského vévody.¹⁹⁸

Komenda Čejkovicích byla pro zrušení řádu v držení různých šlechtických rodů, které ji postupně dostavovaly.¹⁹⁹ Po Templářích se jako následující majitelé jeví páni z Lipé. Potomci Jindřicha I. z Lipé si roku 1346 dělí statky po svém předkovi a lze předpokládat, že právě on byl po Johanitech jejím příštím vlastníkem. Statky odkoupil od Bertolda VII. z Hennenbergu říšského hraběte, nebo jeho jmenovce velkopreceptora Johanitů. Čejkovice pánům z Lipé sloužily jako hospodářské statky. Poslední pán Čejkovic tohoto rodu, Čeněk z Lipé roku 1353 nakonec z finančních důvodů prodal.²⁰⁰

Podobný osud čekal i další moravskou komendu na hradě Templštejně. Jako první z majitelů se roku 1318 po řádu Templářů ukazuje být kutnohorský těžař Bertold Pirkner, po kterém se jeho potomci nazývali Pirknštejnové. Ten se k Templštejnu dostal také přes Johanity, a to nejspíše opět prostřednictvím Bertholda VII. bratra komtura johanitského řádu. Pirkner byl velkým přívržencem Habsburků a mezi léty 1306-1310 pro ně pracoval. Také stál na straně Friedricha I. Habsburského spolu s Jindřichem z Lipé a dalšími šlechtici proti českému králi Janovi. Komenda přešla na rod Pirknštejnů bez kostelních patronátů, které si ponechal Johanitský řád.²⁰¹ Již jeho synové roku 1349 panství prodávají rodu Šelmberků a od roku 1379 již patří Templštejn pánům z Lipé. V té době se také začal hrad rozšiřovat a pravděpodobně je zničen požárem v 16. století, kdy postupně začíná chátrat.²⁰² Hrad po Templářích rychle měnil majitele a jeho funkce není zřejmá, až za pánů z Lipé je patrná aktivita na hradě.

Nelze vyloučit, že moravští i čeští šlechtici se snažili ukořistit bývalé majetky Templářského řádu. Stejně jako například v sousedících Rakousích. Tam si některé řádové statky přivlastnili synové císaře Albrechta vévodové rakouští, jiné pak byly

¹⁹⁸ JAN, L., *Templáři v Čejkovicích*, s. 47-69.; RBM III (1311-1333). Edited by: EMLER, Josef. Pragae, 1890, č. 108, s. 45-46 (10 Octobris 1312, Pragae).

¹⁹⁹ FOLTÝN, D., *Encyklopedie klášterů*, s. 260-263.

²⁰⁰ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 59-63.

²⁰¹ JAN, L.; ŠTĚPÁNEK, V., *Čejkovice 1248-1998*, s. 58-59.

²⁰² SOUKUP, V.; DAVID, P., *Pojihlaví a Pooslaví*, s. 68-69.

rozdány. Pokud majetky nepřípadli dědicům, vracely se předešlým vlastníkům nebo případly vladaři.²⁰³ Pro Čechy nebo Moravu žádný konkrétní příklad však nemáme.

U komend lze podle listin z maltézského archivu zmapovat, že prošly jejich administrativou a s největší pravděpodobností se i staly majetkem řádu i když pouze na omezenou dobu. Některé majetky řád prodal, či pronajal ještě za svého fungování a tyto majetky pak jeho držitelům zůstaly, takovým příkladem je především Vsetínsko. U dalších nemovitostí, rent, důchodů a jiných statků to není tak zřejmé a konkrétní informace o těchto dalších majetcích Templářů nemáme. U individuálních případů nelze vyloučit, že se obohatily i další osoby, jako ve Vévodství Rakousy, nicméně to jsou jen některé možné interpretace.

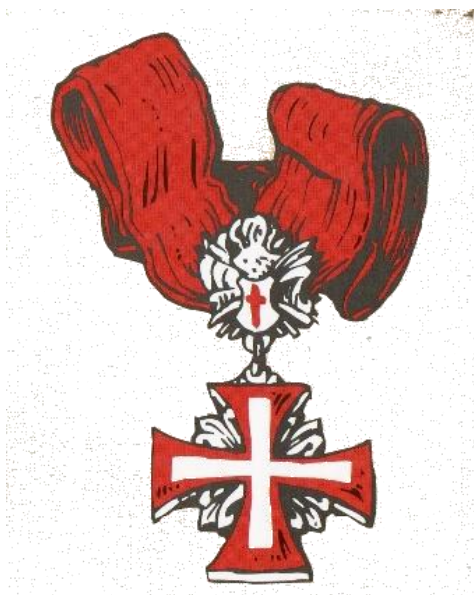
²⁰³ HORKÝ, J. E., *Die Tempelherren in Mähren*, s. 7-242.

DOSLOV: ŘÁD RYTÍŘŮ KRISTOVÝCH

Jak jsme mohli pozorovat v předchozí kapitole, když mělo dojít na rozpuštění řádu Templářů na Pyrenejském poloostrově, nastal docela nečekaný přelom. Místní Templáři se nechtěli podvolit nespravedlivému nařčení bez obrany. Bojem si Templáři nezajistili pouze spravedlivé soudní řízení a osvobozující rozsudek, ale právě tady se také začaly formovat nové nástupnické řády a to řád Monteský a řád Kristův. V nich přetrval duch řádu Templářů a jejich odkaz. Řád rytířů Kristových s sebou nese odkaz Templářů, jak svým názvem, tak podobným znakem. Oboje vypovídá, že právě portugalský Řád rytířů Našeho pána Ježíše Krista je odpovídajícím nástupcem Templářů.

Založení Řádu rytířů Kristových v Portugalsku bylo uzákoněno bulou Jana XXII. z 14. března 1319. Rytíři Kristovi si bývalé řádové heslo ponechali beze změn „*Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini Tuo da gloriam!*“²⁰⁴, ve znaku se sice odlišovali, ale pouze tím že do červeného tepaného kříže přidali dovnitř, jako důkaz nevinu, tenký bílý kříž.²⁰⁴

Obr. 22: Insignie řádu rytířů Kristových

Zdroj: MELICHAR, J., *Čechy*, s. 20.

²⁰⁴ MELICHAR, J., *Čechy*, s. 21-22.

I když oba řády působí dodnes, Montéský řád setrval pouze ve Španělsku, portugalský řád Kristův působí i v provinciích, které si vytvořil jinde v Evropě, mimo jiné i v českých zemích. Právě proto se zaměřím na tohoto dědice Templářů.

Již v průběhu 14. a 15. století využíval finanční podpory řádu princ Jindřich Mořeplavec k financování svých námořních výprav a objevů. Koncem 15. století papež Alexandr VI. řádu zrušil povinnost skládat řeholní slib, ale řád nadále papeže uznával jako nejvyššího duchovního. S postupem doby se řád dostal pod přímý vliv portugalské koruny a velmistrovství řádu bylo nakonec spojeno s funkcí krále. Tento vývoj také přispíval k postupnému zesvětšování řádu. V roce 1789 byl Řád Kristův reformován a plně sekularizován královnou Marií I. Dnes je řád mezinárodní nezisková organizace a zachovává duchovní a kulturní odkaz rytířů Kristových v duchu římskokatolické církve. V současnosti jde o laický křesťanský řád a jeho oficiální název zní „*Nova militia Jesu Christi*“, tedy Nové vojsko Ježíše Krista. Působení řádu mělo být v souladu se svatým Evangelium a členové měli žít vzorovým křesťanským životem. Jejich náplní bylo zakládání a podpora charitativních domovů a jiných zařízení obdobného typu, která pomáhala postiženým nebo jinak potřebným. Postavení rytíře s sebou přináší ideu bezúhonného ideálu, který zápolí se zlem. Rytíř má bránit slabé a nemohoucí a pomáhat nemocným.²⁰⁵

Řád rytířů Kristových v českých zemích funguje od 23. března 1999, kdy tu byla zřízena česká provincie se sídlem ve Stránecké Zhoři na Moravě. Tato komenda je jedinou u nás. Zámek je už více než jedno století v dezolátním stavu, avšak zásluhou Řádu rytířů Kristových se nedávno objevila naděje na jeho rekonstrukci. Když budovu řád koupil, záhy započal záchranné práce. Po ukončení oprav by měl bývalý zámek sloužit nejen potřebám řádu, ale také kultuře v obci.²⁰⁶

²⁰⁵ BUBEN, M., *Encyklopedie řádů*, s. 68-69.; MELICHAR, J., *Morava*, s. 147-149.

²⁰⁶ HRADY. CZ. Zámecká Zhoř. *Hrady.cz* [online]. © 1995-2013 Hrady.cz [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=4072>.; ZÁMEK STRÁNECKÁ ZHOŘ. Současný stav. Využití objektu. *Zamekstraneckazhor.wgz.cz* [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.zamekstraneckazhor.wgz.cz/rubriky/soucasny-stav/vyuziti-objektu>.

ZÁVĚR

Záměrem této práce bylo seznámit čtenáře s tím, jak se odlišoval život rytířských řádů v jejich domácím prostředí od jejich působení v Čechách a na Moravě. Cílem bylo porovnat původní ideje a poslání řádů, zejména Templářů, s jejich reálným naplněním v českém prostředí a také objasnit, jaká byla primární činnost řádu v Čechách a na Moravě a jak korespondovala s jeho původní funkcí. Dalším z cílů práce bylo upozornit na odlišnosti procesu s Templáři v Českých zemích oproti Evropě, zejména Francii. Dále jsem sledovala dílčí otázky, jako jaké bylo sociální zázemí řádů či jaké motivy vedly jednotlivé donátory řádů. Pozornost byla také věnována majetkovým poměrům řádu a osudům templářských majetků po jeho zrušení v Českých zemích. Dalším hlediskem bylo nastínění situace, jak se lišily podmínky Templářů oproti Johanitům a Německým rytířům. Myslím si, že práce svůj úkol splnila a odpověděla na otázky, které vyvstaly v jejím úvodu.

Naše území sloužilo zpočátku řádům jako hospodářské zázemí, ale časem se také začal zvyšovat podíl řádových kněží na provozu farní správy. Právě hospodaření, správa komend a rozšiřování majetkového zázemí bylo primární činností řádu v Čechách a na Moravě. Ve svaté zemi byli Templáři zaměřeni převážně na bojovou činnost. I když jsem se často setkávala s tvrzením některých autorů, že Templáři jako jeden z rytířských řádů provozovali špitály, nebo že u kláštera stával špitál, v našich zemích pro to nejsou žádné důkazy. Charitativní činnost se ve stanovách řádu projevuje velmi okrajově. Co se týká povinnosti péče o nemocné, řehole se spíše soustředila na povinnost starat se o vlastní členy. Nicméně rytíři měli dávat chudým každý desátý díl chleba, tedy starat se o nasycení strádajících poutníků a hladových, nebo mezi potřebné rozdělovat oblečení. To mohly ale zabezpečovat samotné kláštery. Stejně jako v ostatních zemích Evropy mohla i tato provincie sloužit k hrazení nákladů války proti nevěřícím. Čeští a moravští rytíři se také účastnili poutí do Svaté země, což dokládají formuláře ze sbírky biskupa Tobiáše z Bechyně. Sám biskup Tobiáš preferoval právě velmistra řádu Templářů.

Pokud šlo všeobecně o dary šlechty, páni některé ze statků přenechávali v pozůstalosti pro spásu duše, jiní ze strachu, že nebudou mít mužské pokračovatele rodu, atd. Můžeme předpokládat, že mnoho z donací mělo ukázat chování příkladného křesťana, jako podporovatele takových institucí a zajistit duševní klid dárce.

U některých ze šlechticů se zdá, že řád podporovali z preferencí, stejně jako to bylo u ostatních rytířských řádů i když to není tak jednoznačné. Další dary byly již spojeny s prodejem, nebo spolu s ním donátor vstoupil do řádu.

Co se týče procesu s Templáři v Čechách a na Moravě stejně jako v celé Svaté říši římské a také dalších Evropských zemích, kromě Francie, záleželo na politickém názoru panovníka. Proces probíhal poměrně pokojně a po dosažení osvobozujícího výroku soudního řízení v Mohuči a Trevíru, se mohli bývalí Templáři stát členy Johanitů, popřípadě vstoupit do jiného řádu. Když byl řád rozpuštěn, většina jejich majetků po celé Evropě připadla Johanitskému řádu. Naše archivní prameny jsou všeobecně skromné na materiály o Templářích a ani o přesunu na řád Johanitů nejsou žádné záznamy, které by objasnily přesný průběh převodu majetků. Lze se domnívat, že se obohatili i další účastníci, nicméně u většiny statků lze předpokládat, že jejich převod proběhl poměrně řádně a většina statků přešla přes správu Johanitského řádu, alespoň formálně.

Oba další řády vlastnily desítky komend a v Českých zemích byly i rozšířenější. Templáři si v Českých zemích nevybudovali takové zázemí a i podpora ze strany šlechty a panovnické dynastie byla u obou řádů výraznější. U obou dvou řádů byly jasné preference některých významných šlechtických rodin i konkrétních panovníků. V případě Templářského řádu jsou informace o podpoře konkrétních šlechticů, panovníků nebo dalších pánů dosti ojedinělé. Nejvýznamnější postavení měl nejspíše Johanitský řád a také špitální činnost stejně jako v Evropě byla jejich doménou i v Českých zemích.

Jako řád mají Templáři v našich zemích velice krátkou historii a i prameny týkající se jejich působení jsou velmi omezené, můžeme se jen domnívat, že pokud by řád působil v našich zemích déle, byl by obraz o nich jistě celistvější a vyjasnily by se záležitosti, které jsou více či méně spekulativní.

RESUMÉ

The main aim of this bachelor thesis was the comparison of the original ideas which stood at the birth of the Order of Knighthood with their real fulfilment in the Czech countries and how different was the life of the Orders of Knighthood in their home from their work in Bohemia and Moravia. The work is focused mainly on the activities of the Knights Templar and their primary activity in Bohemia and Moravia. It includes introduction of major donors and members of the Order and the motives that led to their actions. The thesis also deals with the dissolution of the Order and how this process distinguished in the Czech lands from other European countries, especially France. Attention is also paid to the property situation of the Knights Templar and also the facts about Templar possessions after the dissolution of the Order in the Czech lands. From the beginning, Bohemia and Moravia served Orders as the economic base, but over time also increase the number of the priests in parish administration. The primary activity of the Order in Bohemia and Moravia was management, administration of Komenda and expansion of property. In the Holy Land, the Templars were mainly focused on combat activities and charity was only ancillary activity. The Knights Templar had to give to the poor every tenth part of their bread, take care of saturation destitute and hungry pilgrims, or distribute clothes. This province could also serve to cover the cost of the war against the infidels. Czech and Moravian knights also participated in pilgrimages to the Holy Land. The main motive of the gifts of nobility was primarily the mental peace of giver. Some noble families supported the orders because of the preferences. Regarding the trial of the Templars in Bohemia and Moravia, as well as throughout the Holy Roman Empire and also in other European countries, except France, depended on political opinion of the sovereign. It proceeded relatively peacefully and most goods duly passed through the management of the Order of St. John. The Order of St. John and the Teutonic Knights owned a lot of Komendas. These two Orders were in Bohemia and Moravia more expanded and supported. The Templars in the Czech countries did not build such facilities. Templars, as the Order of the Knighthood, have in our countries very short history and also sources regarding their activities are very limited. For these reasons, the picture of Templars is incomplete and a lot of matters relating to the Order are more or less speculative.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Monografie

- [1]BARBER, Malcolm. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*. Přeložil: KASL, Jiří. Praha: Argo, 2006. 433 s. Každodenní život, sv. 30. ISBN: 80-7203-764-1.
- [2]BARBER, Malcolm. *Proces s templáři*. Přeložil: KASL, Jiří. Praha: Argo, 2008. 396 s. Každodenní život, sv. 40. ISBN: 978-80-257-0018-1.
- [3]BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. I. díl: Řády rytířské a křížovníci*. Praha: Libri, 2002. 215 s. ISBN: 80-7277-084-5.
- [4]BUBEN, Milan. *Suverénní řád maltézských rytířů v historii a současnosti*. Praha: Public History, 1993, 48 s. ISBN 80-901432-4-5.
- [5]CERRINIOVÁ, Simonetta. *Templářská revoluce: ztracený příběh z 12. století*. Přeložil: VACEK, Jindřich. Praha: Argo, 2013, 259 s. ISBN 978-80-257-0779-1.
- [6]FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: český stát a společnost v letech 995-1310*. Praha: Svoboda, 1975. 248 s.
- [7]FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri, 2005. 878 s. ISBN: 80-7277-026-8.
- [8]FRALEOVÁ, Barbara. *Templáři*. Přeložil: PROKOP, Josef. Praha: Argo, 2009. 173 s. ISBN: 978-80-257-0173-7.
- [9]FRALEOVÁ, Barbara. *Templáři a Kristův rubáš*. Přeložil PROKOP Josef, Praha: Argo, 2011. 194 s. ISBN: 978-80-257-0404-2.
- [10]GRAF, Joseph Wilhelm. *Geschichte der Tempelherren in Böhmen und ihres Ordensüberhaupt*. Prag: Enders, 1825. 137 s.

- [11]HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC, Kryštof. *Cesta z království českého do Benátek: odtud do země svaté, země judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii. Díl I.* Ed.: ŘIVNÁČ, František. Praha, 1854. 296 s.
- [12]HORKÝ, Josef Edmund. *Die Tempelherren in Mähren : Sagen, Untersuchungen, Geschichte: Notizen über die wirklichen und vorgeblichen Besitzungen der Tempelherren in Böhmen.* Znaim: 1845. 242 s.
- [13]HROCHOVÁ, Věra. *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 255 s. Horizont.
- [14]JAN, Libor; ŠTĚPÁNEK, Václav. *Čejkovice 1248-1998.* Čejkovice: Obecní úřad, 1998. 463 s. ISBN: 80-238-2766-9.
- [15]MELICHAR, Jaroslav. *Templáři v zemích českých králů: Čechy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí řádu toho slavného.* Beroun: MH, 2009. 160 s. ISBN: 978-80-86720-47-0.
- [16]MELICHAR, Jaroslav. *Templáři v zemích českých králů: Morava, Slezsko, Lužice, Rakousy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí dějin řádu toho slavného.* Beroun: MH, 2010. 139 s. ISBN: 978-80-86720-49-4.
- [17]POŘÍZKA, Jiří. *Řád maltézských rytířů: z Palestiny na Via Condotti.* Praha: Elka Press; Knižní klub, 2008. 246 s. ISBN 80-7176-582-1.
- [18]READ, Piers Paul. *Templáři.* Přeložil: KOŠTÁL, Miroslav. Praha: BB art, 2001. 335 s. ISBN 80-7257-406-X.
- [19]SKŘIVÁNEK, František. *Templáři v zemích koruny české ve světle našich archivních pramenů.* Praha: Klub pro českou heraldiku a genealogii, 2005. 32 s. ISBN: 80-902907-5-2.
- [20]SOUKUP, Vladimír; DAVID, Petr. *Pojihlaví a Pooslaví.* Praha: S & D, 2000. 144 s. ISBN: 80-86050-63-7.

- [21]STERNECK, Mervyn. *Dějiny templářského řádu: První duchovně rytířský řád v zrcadle času*. Praha: Půdorys, 2004. 221 s. ISBN: 80-86018-24-5.
- [22]ŠKODA, Eduard. *Pražské svatyně: kostely, kaple, synagogy, církevní sbory a modlitebny od úsvitu křesťanství na práh 21. Století*. Praha: Libri, 2002. 287 s. ISBN: 80-7277-098-5.
- [23]TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Přeložil: KASL, Jiří aj. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 926 s. ISBN 978-80-7422-091-3.

Studie ve sbornících a periodikách

- [24]BLÁHOVÁ, Marie: Péče o chudé a nemocné v přemyslovských Čechách. In: *Curatores pauperum. Zrodla i tradycje kultury charytatywnej Europy Srodkowej*. Katowice, 2004, s. 114-132. ISBN: 83-86053-53-4.
- [25]BORKOVSKÝ, Ivan. Kostel řádu templářů v Praze na Starém městě. In: KOREČEK, Jaroslav aj. *Kniha o Praze 1959*. Praha: Orbis, 1959, s. 35-46, Pragensia.
- [26]BORKOVSKÝ, Ivan. Objev templářského kostela v Praze. *Archeologické rozhledy*. 1957, roč. IX, č. 4, s. 500-507.
- [27]DENKSTEIN, Vladimír. K archeologickému výzkumu kláštera sv. Anny na Starém městě pražském. In: KOREČEK, Jaroslav aj. *Kniha o Praze 1959*. Praha: Orbis, 1959, s. 47-53, Pragensia.
- [28]DURDÍK, Tomáš. České komendy a hrady rytířských řádů. *Muzejní a vlastivědná práce*. 1997, roč. 35/105, č. 1, s. 52-55.
- [29]JAN, Libor. Čeští a moravští šlechtici jako podporovatelé a členové rytířských duchovních řádů. In: KUBÍN, Petr aj. *In omnibus caritas: k poctě devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2002, s. 289-303. ISBN 80-246-0344-6.

- [30]JAN, Libor. Hodnostáři rytířských duchovních řádů na dvorech posledních Přemyslovců. In: BLÁHOVÁ, Marie aj. *Česko-rakouské vztahy ve 13. století: Rakousko (včetně Štýrska, Korutan a Kraňska) v projektu velké říše Přemysla Otakara II.: Sborník příspěvků ze symposia konaného 26. - 27. září 1996 ve Znojmě*. Praha: Rakouský kulturní institut, 1998, s. 247-260. ISBN 80-85899-41-8.
- [31]JAN, Libor. Působení a struktura Templářského řádu v Čechách a na Moravě. In: *Ad musealem laborem: PhDr. Slavomíru Brodesserovi k šedesátým pátým narozeninám*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2005, s. 23-29. ISBN 80-7028-259-2.
- [32]JAN, Libor. Templáři v Čejkovicích. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university, C 47*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, 2000, s. 47-69. ISBN 80-210-2599-9.
- [33]JAN, Libor. Mortuus est persecutor noster Saladinus. (K způsobu komunikace mezi Českými zeměmi a Palestinou ve 12. a 13. století). In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské university, C 44*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, 1997, s. 17-34. ISSN 023-7710.
- [34]JŮNA, Jan. Zapomenutá komenda templářů v Jindřichově Hradci. *Heraldika a Genealogie*. 2005, roč. 38, č. 1-2, s. 43-46. ISSN: 0232-0304.
- [35]KRÁL, B. Adolf. Nové poznatky o románském kostele v Řeznovicích. *Vlastivědný věstník moravský*. 1986, roč. 38, č. 1-3, s. 290-294. ISSN 0323-2581.
- [36]NOVÝ, Rostislav. Pražské předhusitské špitály. *Documenta Pragensia*. 1987, č 7/1, s. 62-73.
- [37]ROUČKA, Bohuslav. Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu. *Právněhistorické studie*. 1966, sv. 12, s. 41-90.

Archivní prameny, tištěné prameny a edice pramenů

- [38]*Acta pontificum Romanorum: Clementis V. 1305-1314, Johannis XXII. 1316-1334, Benedicti XII. 1335-1342.* Ed.: HLADÍKOVÁ, Zdeňka. Praha: Academia, 2003. Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia; Tomus prodromus (dále MVB-TP). ISBN 80-200-0959-0.
- [39]CLARAEVALLENSIS Bernardi. *Liber ad milites Templi: De laude novae militiae.* Ed.: KETLHOHN Robertus. Berolinensi, 2005. 30 s.
- [40]*Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (dále CDB), sv. III/2 (1238-1240). Ed.: KRISTEN Zdeněk. Praegae, 1962.
- [41]*Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM), sv. III (1241-1267). Ed.: BOČEK Antonín. Olomoucii, 1844.
- [42]CDM IV (1268-1293). Ed.: BOČEK Antonín. Olomoucii, 1845.
- [43]CDM XV (Nachträge 1207-1408). Ed.: BRETHOLZ Bertold. Brünn, 1903.
- [44]*Codex diplomaticus Silesiae* (dále CDS), sv. XVI Regesten zur Schlesischen Geschichte (1301-1315).
- [45]DEMETER, Malaťák (Ed.). Pražský rukopis templářské řehole. *Studie o rukopisech.* 2000, roč. 33 (1999-2000), s. 165-200. ISSN: 0585-5691.
- [46]*Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně (1279-1296).* Ed.: NOVÁK J. B. Praha, 1903.
- [47]HÁJEK Václav z Libočan. *Kronika česká II. 905-1100.* Ed.: FLAJŠHANS. V., Praha, 1923, 481 s.
- [48]HÁJEK Václav z Libočan. *Kronika česká III. 1101-1253.* Ed.: FLAJŠHANS V., Praha, 1929, 458 s.
- [49]MELICHAR, Jaroslav (Ed.). Dobové listiny I-XLVII. In: *Templáři v zemích českých králů: Čechy, aneb co všelikého se templářům událo a co vlastnili v těch skvělých zemích, jež později sluly země Koruny české, na pozadí řádu toho slavného.* Beroun: MH, 2009, s. 50-59. ISBN: 978-80-86720-47-0.

- [50]MELICHAR, Jaroslav (Ed.). Tajemství tzv. Pražského rukopisu templářské řehole. *Heraldika a Genealogie*. 2009, roč. 42, č. 3-4, s. 183-220. ISSN: 0232-0304.
- [51]Národní archiv Praha (dále NA, Maltézští rytíři), *Maltézští rytíři - české velkopřevorství (1085-1526)*. Ed.: BERÁNEK, Karel a UHLÍŘOVÁ, Věra. Praha, 1966. Listiny 1128-1880. Dostupné také z: <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/RM/fond>.
- [52]Národní archiv Praha (dále NA, Listiny českých zrušených klášterů), *Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II. (1115-1760)*. PRAŽÁK, Jiří aj. Praha, 1961. Listiny 1115-1784. Dostupné také z <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/CZ-NA/AZK/fond>.
- [53]*Pokračovatelé Kosmovi*. Praha: Svoboda, 1974. 251 s.
- [54]*Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále RBM), sv. II (1253-1310). Edited by: EMLER, Josef. Pragae, 1882.
- [55]RBM III (1311-1333). Edited by: EMLER, Josef. Pragae, 1890.
- [56]*Řehole Benediktova: Regula Benedicti*. Přeložila: FRANECOVÁ, Alžběta aj. Praha: Benediktinské arcidiocésní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 1998, 238 s. ISBN 80-238-2676-X.
- [57]*Zbraslavská kronika (Chronicon aulae regiae)*. Edited by: FIALA Zdeněk; HEŘMANSKÝ František; MERTLÍK Rudolf. Praha: Svoboda, 1975. 597 s.

Internetové zdroje

- [58]HRADY. CZ. Zámecká Zhoř. *Hrady.cz* [online]. © 1995-2013 Hrady.cz [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.hrady.cz/index.php?OID=4072>.
- [59]OBEC DOLNÍ DUBŇANY. *Dolnidubnany.cz* [online]. © 2013 [cit. 2013-18-05]. Dostupné z: <http://www.dolnidubnany.cz>.

- [60]PULKAVOVA KRONIKA. E – texty, *Chronica Boemorum - Přibík Pulkava z Radenína, česky*, s. 307 [online]. © 2009 FF MU [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: http://www.phil.muni.cz/german/projekty/hmb/e-text/Pulk_cze.html
- [61]SLOVNÍČEK STARÝCH TERMÍNŮ. Patronátní právo. *Genebaze.cz* [online]. [cit. 2013-12-05]. Dostupné z: http://www. /dv/ term/KK_terminy.html.
- [62]SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. ABZ.cz: slovník cizích slov. *Slovník-cizich-slov.abz.cz*. [online]. © 2005-2006 [cit. 2013-06-05]. Dostupné z http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat? typ_hledani=prefix&cizi_slovo=obedience.
- [63]TELČ. Turistické atraktivity. Kostely a věže. *Telc.eu* [online]. [cit. 2013-18-05]. Dostupné z: http://www.telc.eu/turista_a_volny_cas/turisticke_atraktivita/kostely_a_veze.
- [64]ZÁMEK STRÁNECKÁ ZHOŘ. Současný stav. Využití objektu. *Zamekstraneckazhor.wgz.cz* [online]. [cit. 2013-28-04]. Dostupné z: <http://www.zamekstraneckazhor.wgz.cz/rubriky/soucasny-stav/vyuziti-objektu>.

PŘÍLOHY

Příloha 1: <i>Řehole řádu Templářů</i>	94
Příloha 2: <i>Klášter Jeruzalém - rekonstrukce stavby</i>	95
Příloha 3: <i>Komenda Čejkovice - rekonstrukce stavby</i>	96
Příloha 4: <i>Komenda na hradě Templštejn - rekonstrukce stavby</i>	97
Příloha 5: <i>Chionský pergamen</i>	98
Příloha 6: <i>Opis buly Klementa V. (první a poslední strana)</i>	99

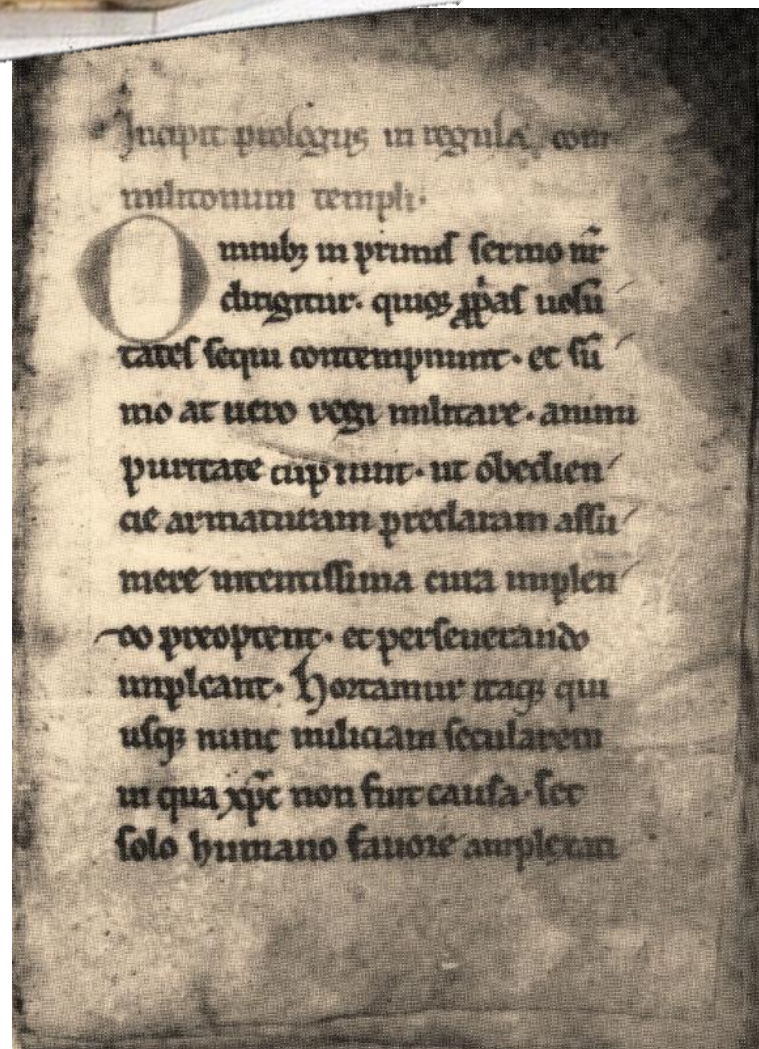
Příloha 1: Řehole řádu Templářů

Rukopis řehole řádu
z 12. století.

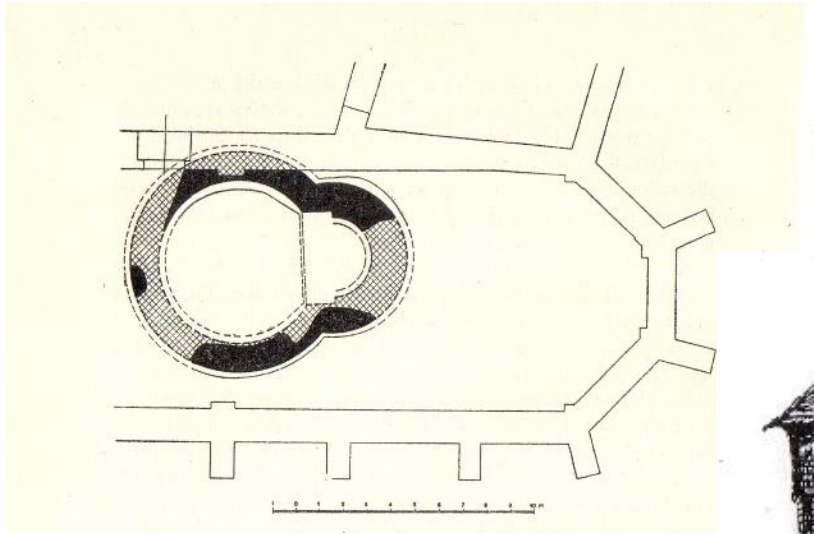
Rukopis uložený
v Národní knihovně
v Praze je jedním
z nejstarších
rukopisů.

Řeholi pro řád
sepsal opat Bernard

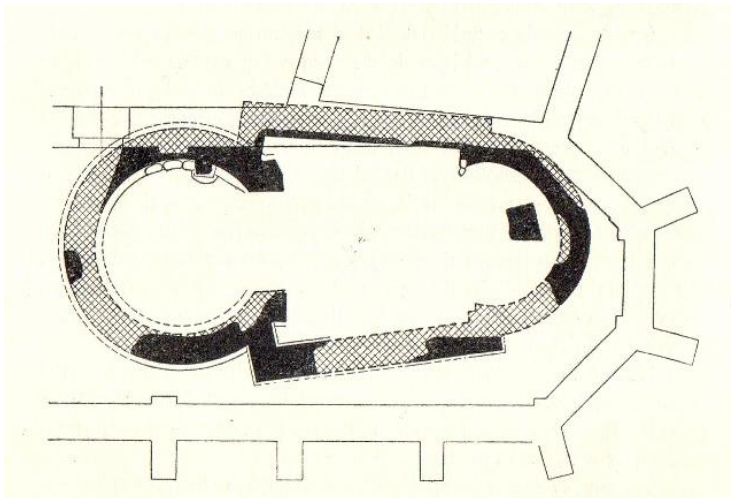

Zdroje: MELICHAR, J. *Templáři: Čechy*, s. 34.; <http://www.zbiroh.com/cz/expozice>

Příloha 2: Klášter Jeruzalém - rekonstrukce stavby

Půdorys a rekonstrukce románské podoby kostela sv. Vavřince před přestavbou Templáři

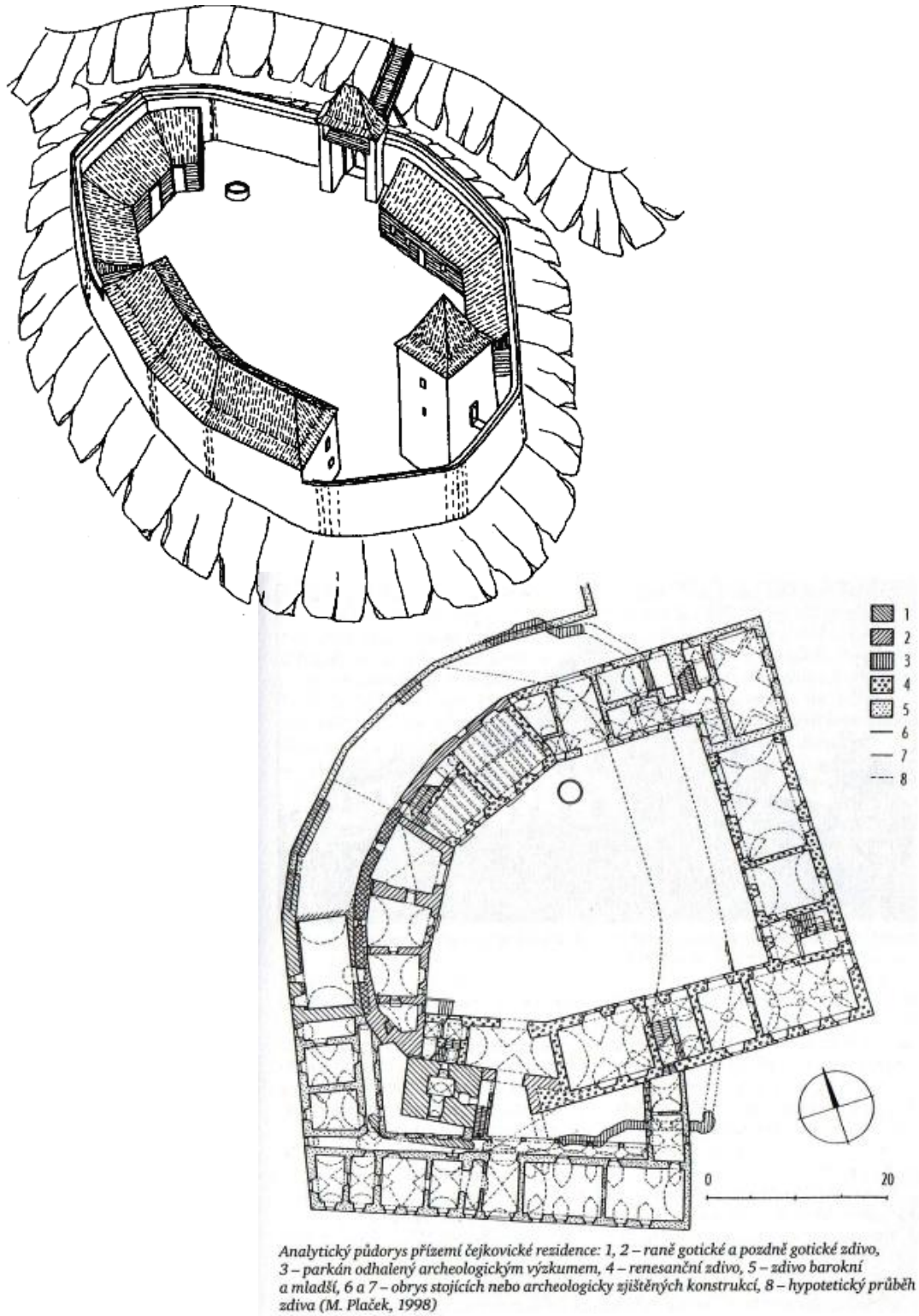
Půdorys a rekonstrukce Templářského kostela s již přistavěnou lodí

Zdroje: BORKOVSKÝ, I., Kostel řádu templářů v Praze, s. 35-46.; SKŘIVÁNEK, F., *Templáři v zemích koruny české*, s. 12-13.

Příloha 3: Komenda Čejkovice - rekonstrukce stavby

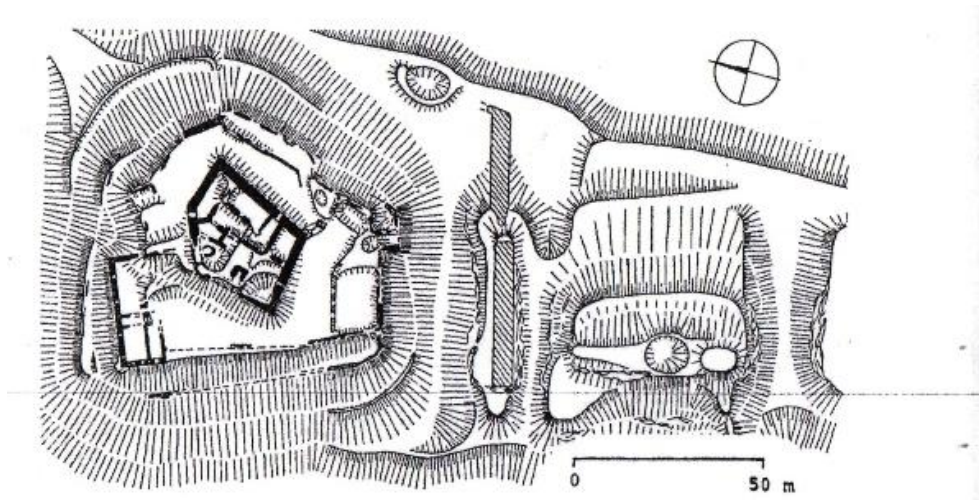
Rekonstrukce komendy v Čejkovicích z 13. století

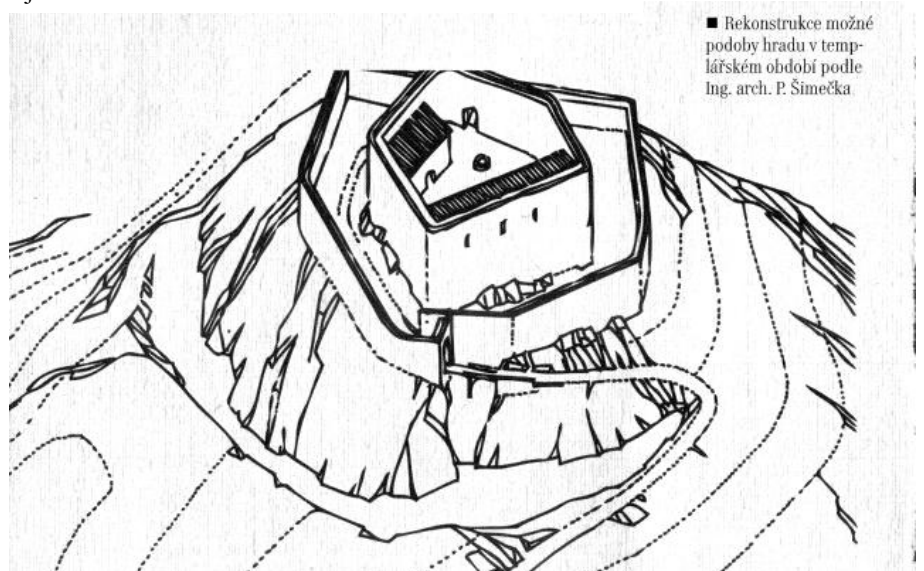
Půdorys přízemí komendy v Čejkovicích

Zdroj: FOLTÝN, D., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, s. 33 a 261.

Příloha 4: Komenda na hradě Templštejn - rekonstrukce stavby

Terénní plán hradu Templštejn.

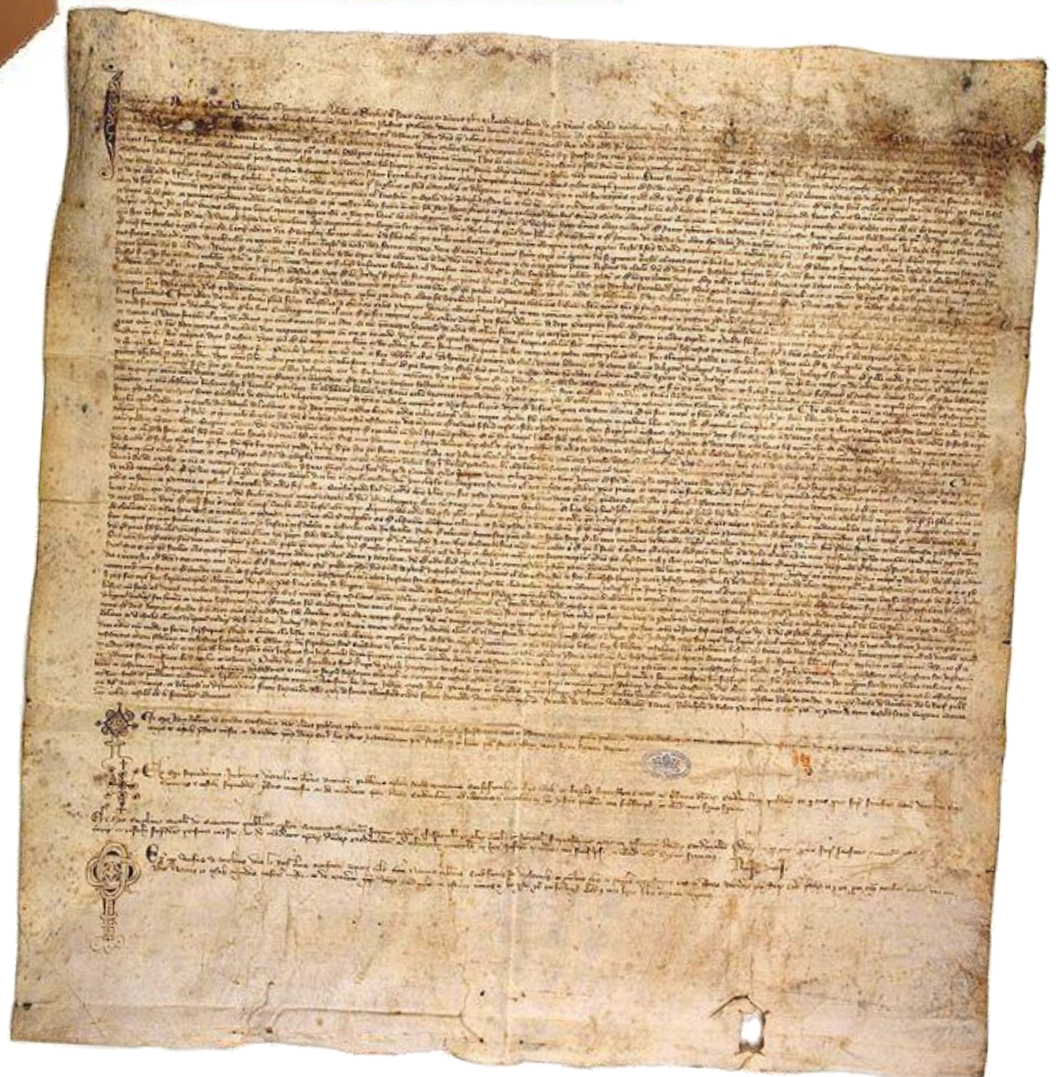

Rekonstrukce podoby Templářského hradu.

Zřícenina hradu Templštejn na vedutě z 18. Století.

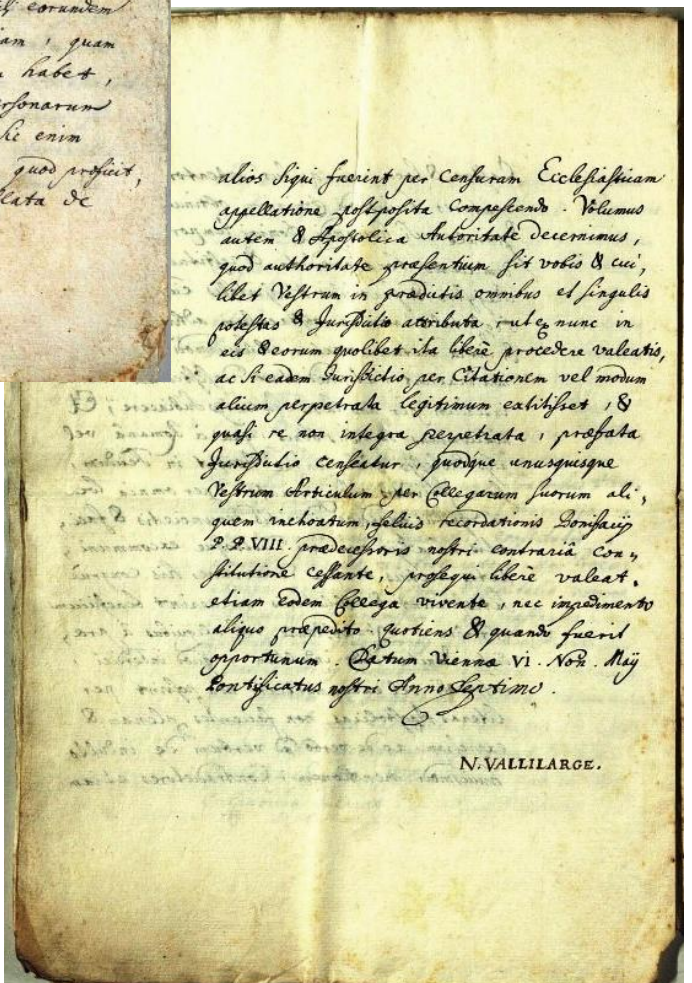
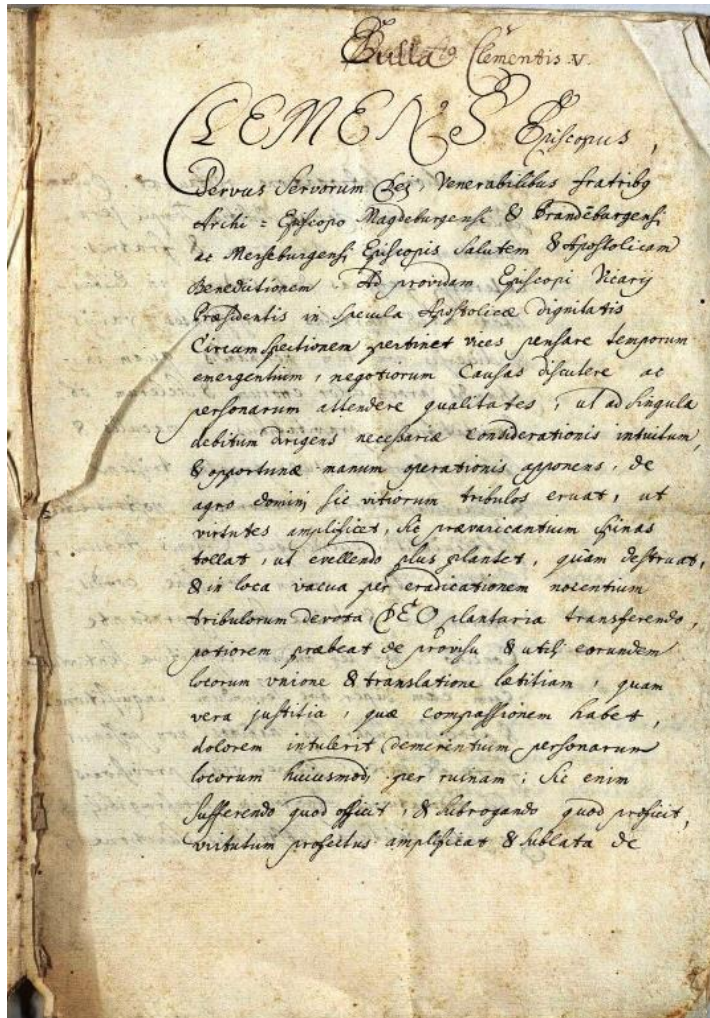
Příloha 5: *Chionský pergamen*

Roku 2001 objevila dr. Barbara Fraleová v Tajných vatikánských archívech dokument „*Processus contra templarios*“ neboli proces proti Templářům, který obsahoval i tzv. „*Chionský pergamen*“ dokládající, že již v roce 1314 papež Klement V. Templáře tajně omilostnil. Když Vatikán loni vydal tento svazek Sdružení Templářské sklepy Čejkovice, které provozuje bývalé templářské sklepy, se jí rozhodlo koupit. Jsou v ní zveřejněny výpovědi templářů a jejich současný kritický komentář. Knihu doplňují reprodukce výsledkových protokolů pořízených v letech 1308-1311.

Zdroje: FRALEOVÁ, B. *Templáři*, s. 143-149.; <http://www.cez-okno.net/clanok/veda/processus-contra-templarios>; <http://templari.cz/historie/odtajnena-fakta-z-vyslechu-templaru>.

Příloha 6: Opis buly Klementa V. (první a poslední strana)

Opis buly Papeže Klimenta V., vztahující se k převodu majetků Templářů na Johanský řád pochází z 16. století. Bula náležela církevní správě braniborské a marlborkske diecése. Do této diecéze patřila dle kanonického práva braunschweigska templářská kurie spravující německé a slovanské země